

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**“ TÜRKİYE’DE PARLAMENTER SİSTEM ELEŞTİRİLERİ VE BAŞKANLIK
SİSTEMİ ”**

Hazırlayan

Habib AYDIN

104202011003

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Kamu Yönetimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KARAMAN- 2012

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**“ TÜRKİYE’DE PARLAMENTER SİSTEM ELEŞTİRİLERİ VE BAŞKANLIK
SİSTEMİ ”**

Hazırlayan

Habib AYDIN

104202011003

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Elifhan KÖSE

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Kamu Yönetimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KARAMAN- 2012

TÜRKİYE'DE PARLAMENTER SİSTEM ELEŞTİRİLERİ VE BAŞKANLIK SİSTEMİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 05 / 07 / 2012

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan: Doç. Dr. Ercan OKTAY

Üye: Yrd. Doç. Dr. Elifhan KÖSE

Üye: Yrd. Doç. Dr. Sinem YAPAR SAÇIK

İmzası

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 22/ 06/ 2012 tarih ve 15/83 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdür V. : Prof. Dr. Kemal ESENGÜN

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının gerçekleştirilmesinde benden yardımını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle bana daima yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Elifhan KÖSE başta olmak üzere, Doç. Dr. Ercan OKTAY'a, Yrd.Doç.Dr. Sinem YAPAR SAÇIK'a şükranlarımı sunmak benim için zevkli ve bir o kadar da onurlu bir görevdir. Ayrıca bu uzun ve yorucu tez yazım sürecinde beni sürekli destekleyen, maddi ve manevi olarak her daim yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Habib AYDIN

ÖZET

Bu çalışmasının amacı, Türkiye’de parlamenter sistem’e yapılan eleştiriler ışığında, Türkiye demokrasi tarihinde Başkanlık Sistemi’nin yönetim istikrarı açısından incelenmesidir.

Çalışmanın yöntemi derleme olup, bu konuda bilimsel kitap, makale, dergi v.b. materyaller kullanılmıştır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde; siyasal rejimler hakkında genel eğilimler, siyasal rejimlerin bugünkü durumu ile Türkiye’de siyasal rejim sorunu, ikinci bölümde; Başkanlık Sistemi’nin ortaya çıkışı, sert kuvvetler ayrılığı, yürütme organının hegemonyası ile Latin Amerika Devletlerinde Başkanlık Hükümeti Sistemi, üçüncü bölümde; Başkanlık Sisteminin organları hakkında bilgi ve aralarındaki ilişki, dördüncü bölümde; Başkanlık Sistemindeki güçlükler, çözümler ve öneriler, son bölümde ise Türkiye için Başkanlık Sistemi’nin faydaları, sakıncaları ve analizi yapılmıştır.

Demokratik sistemlerde sistem tıkanıklığı seçim yoluyla giderilmektedir. Aksi takdirde politik, sosyolojik, iktisadi ve kültürel çatışmalar beraberinde askeri darbelerle sonuçlanabilir, Türkiye’de demokratik sistem, askeri darbe ve muhtıralar ile sekteye uğrayabilmektedir. Bu tür sorunlar beraberinde devlet erklerinin etkinliğini sorgular hale getirmektedir. Çalışmamızda parlamenter ve başkanlık sisteminin uygulandığı ülkeler baz alınarak Türkiye için getireceği çözümler ele alınmaya çalışılmış, ayrıca konuyu daha iyi kavrayabilmek açısından Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine rastlayan Birinci Meşrutiyetten 1982 anayasasına kadar geçen dönemler de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Parlamenter Sistem, İstikrar

SUMMARY

The purpose of this study, the Parliamentary System in Turkey in the light of the criticism, History of Democracy in Turkey to investigate the stability of the Presidential Management System.

Compilation method for the study, and this issue of scientific books, articles, magazines, etc. materials used. Work consists of five sections: First, about the general trends in political regimes, political regimes, the current status of the problem and Turkey Political Regime, secondly, the emergence of the Presidential System, Hard Separation of Powers, the executive Presidential Hegemony and the Latin American States Government System, Third, the Presidential information about the system and relationship between the organs, Fourth, Presidential system challenges, solutions and recommendations, the last chapter for the Presidential system in Turkey benefits, drawbacks, and analysis was performed.

Solved through democratic electoral systems, the system congestion. Otherwise, political, sociological, economic and cultural conflicts can result with military coups, the democratic system in Turkey, they are subject to a standstill by a military coup, and memorandums. This makes the kind of problems with it queries the effectiveness of state powers. Parliamentary and Presidential System applied on the basis of study for Turkey, countries tried to bring solutions to handle it, as well as better understand this topic in the last periods of the Ottoman Empire until the 1982 constitution, which coincided with periods of the First Constitutional Monarchy was also evaluated.

Keywords: Democracy, Parliamentarism, System.

İçindekiler

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
SUMMARY	iii
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM	4
SİYASAL REJİMLER.....	4
I.1. Siyasal Rejimler Konusunda Genel Eğilimler	4
I.2.Siyasal Rejimlerin Bugünkü Durumu	7
I.3. Türkiye Anayasa’larında Siyasal Rejim Sorunu.....	9
I.3.1. Sened-i İttifak (1808)	9
I.3.2. Tanzimat Fermanı (1839).....	10
I.3.3. Islahat Fermanı (1856)	11
I.3.4. I. Meşrutiyet (1876)	12
I.3.5. II. Meşrutiyet (1908)	13
I.3.6. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu.....	13
I.3.7. 1924 Anayasası	14
I.3.8. 1961 Anayasası	15
I.3.9. 1982 Anayasası	17
II.BÖLÜM.....	19
BAŞKANLIK SİSTEMİ’NİN ORTAYA ÇIKIŞI, NİTELİKLERİ.....	19
II.1. Başkanlık Sistemi’nin Ortaya Çıkışı.....	19
II.2.Başkanlık Sisteminde Sert Kuvvetler Ayrılığı	22
II.3.Başkanlık Sistemi’nde Yürütme Organının Hegemonyası	25
II.4. Latin Amerika Devletlerindeki Başkanlık Hükümeti Sistemi.....	25
II.4.1. Venezuela’nın Siyasal Sistemi	27
II.4.2. Kolombiya’nın Siyasal Sistemi.....	28
III. BÖLÜM.....	30
BAŞKANLIK SİSTEMİ VE ORGANLAR	30
III.1. Başkan	30
III.2.Kongre	34
III.3.Federal Mahkeme	35
III.4. Bakanlar (Sekreterler).....	36
IV. BÖLÜM	38
BAŞKANLIK SİSTEMİ GÜÇLÜKLER, ÇÖZÜMLER VE ÖNERİLER	38
IV.1. Başkanlık Sistemi Hakkında Tereddütler	38

IV.2. Kurumsal ve Siyasal Güçlükler.....	39
IV.3.A.B.D’de Başkanlık Hükümetinin İşlemesini Kolaylaştıran Faktörler	41
IV.3.1. İki parti sistemi.....	43
IV.3.2. Ülkenin Federatif Yapısının Etkisi.....	44
IV.3.3. Loby Sistemi (Üçüncü Meclis).....	45
IV.3.4. Aşırılıkların Önlenmesi.....	45
V. BÖLÜM.....	46
TÜRKİYE İÇİN BAŞKANLIK HÜKÜMETİ	46
V.1. Türk Demokrasi Tarihi	46
V.2. Yürütme Organı Güçlendirme Nedenleri.....	48
V.3. Yürütme Organının Güçlendirilmesi Karşı Eleştiriler	54
V.4. Parlamenter Rejimde Ortaya Çıkan Sorunlar	56
V.5. Başkanlık Hükümetinin Faydaları	58
V.6. Başkanlık Hükümetinin Sakıncaları	61
V.7. Türkiye’nin Özel Durumu ve Başkanlık Hükümeti Sistemi	63
V.8. Başkanlık Sisteminin Seçim Sürecine Etkisi	63
V.9. Başkanlık Sisteminin Demokratik Etkileri.....	64
V.10. Siyasal Sürece İşlevsellik Kazandırma	65
V.11. Başkanlık Rejimine Geçiş	66
V.12. Siyasal Rejim Sorunu	66
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	72

GİRİŞ

İlk çağlardan bu yana, düşünürler ideal olan yönetim şeklini aramış, birçoğu kendi ülkelerine ve fikirlerine göre çeşitli modeller ortaya atmışlardır. Tarih boyunca devletler, birçok yöntemle yönetilmiş, bunların kimi hala varlığını sürdürmekte iken kimi çöküntüye uğrayarak tarih sahnesinden silinmiştir. Bunun yanında, aynı ülkenin tarihsel süreci içerisinde devlet yönetiminde farklı sistemler benimsediği de görülmüştür.

Devlet yönetimde başarılı olan ülkelerin tek bir tip idare sistemi göstermemesi, siyasi sistem tercihinin yanında etkili olan bazı olguların olduğunu göstermektedir. Öyle ki bu olgular sistem tercihi ile bir bütün olarak yönetimin başarısını ya da başarısızlığını getirecektir.

Anayasa yapıcılar, ülkenin siyasi sistemini oluştururken, o ülkenin kendi özgül siyasi, ekonomik, toplumsal, etnik, jeopolitik, stratejik, hukuki, demokratik ve sayılabilecek birçok alanda sahip olduğu karakteristiklerini dikkate almalıdırlar. Sistem tercihi sadece oyun alanını belirlemekte, gerisi yukarıda sayılan şartlara ve ülkede seçen ve seçilenlerin demokrasi kültürüne kalmaktadır.

Modern ve demokratik siyasi sistemler içerisinde uygulamada en çok yer bulan ve büyük devletler tarafında uygulanan iki yöntem, “Başkanlık” ve “Parlamentarizm” sistemleridir. Bu yöntemlerden hangisinin daha iyi bir yönetim sağlayacağını sorgulamak elbette üzerinde konuşulan ülkenin şartları ışığında mümkün olacaktır. Sistemlerin hangisinin o ülke için yararlı olacağını belirlemede baz alınacak temel kriter, birçok siyaset bilimci tarafından demokrasinin gücü ve gerekliliği olarak ifade edilmektedir.

Dünyadaki hızlı değişimin gerisinde kalan parlamenter rejim, ülkemizin gelişen şartlarına tam uyum sağlayamamıştır. Yani parlamentarizm hızla gelişen ve değişen bir dünya gerçeği karşısında yetersiz kalmış ve ülkemizde uygulanacak sistem konusunda arayışlar devri başlamıştır. İşte bu arayışlar sonucunda Türkiye, yeni tercihlerle karşılaşmış; Başkanlık sistemi, bu sayede ülkede tartışılan bir konu olmaya ve ülke gündemine girmeye başlamıştır. Bu tezin amacı, böyle bir tercihin nasıl ve ne yönde yapılması gerektiğini araştırmak ve bu bağlamda, Başkanlık sisteminin ve bu sistemin ülkemiz şartlarına uyup uymadığının tartışılmasıdır.

Değişen derecelerde de olsa bugün yeryüzünün farklı coğrafyalarında demokrasilerin temsil, sorumluluk ya da hesap verme kriziyle karşı karşıya olduklarını görüyoruz. Demokrasiye geçiş sürecindeki ülkelere hakim olan siyasal istikrarsızlık olgusunu sona erdirmeye isteği, onları farklı hükümet sistemleri ve seçim sistemleri gibi kurumsal arayışlara yöneltmektedir. Latin Amerika'dan Uzak Doğu'ya istikrarsız demokrasilerde, seçilmiş liderlerin ve partilerinin yurttaşların beklentilerini karşılayacak kamu politikalarını üretmedikleri, halka uzak kaldıkları ve kamu görevlilerinin kamunun güvenini korumada isteksiz oldukları konusunda yaygın bir inanç vardır.

Türkiye'de ise yaşanan istikrarsızlık örüntüsünün üç boyutu bulunmaktadır. İstikrarsızlığın birinci ve en önemli boyutu Türk demokrasisinin istikrarsızlığıdır. Bunun ardında Devlet Elit'inden, Siyasal Elit'e ve halk katına kadar uzanan çizgide demokratik değer ve tutumların pekişmemiş olması yatıyor. Demokratik siyasal kültür olmayınca ne sivil toplum güçlenebilmekte ne de sivil otorite-askeri otorite arasındaki denge çağdaş seviyede gerçekleşebilmektedir. Osmanlı'dan devralınan siyasal kültürün günümüz devlet-toplum ilişkisinde, muhalefete bakışta, siyasal meşruiyetin algılanışında etkisini yadsımak mümkün değildir. Demokratik kültürün zayıflığı bireysel, toplumsal düzeyde ve devlet katında kendisini hoşgörü, uzlaşma ve güven eksikliğiyle göstermektedir. Bu sorunun aşılmasının yolu, siyasal değer, inanç ve tutumlar düzeyinde demokratik bir yeniden inşadan geçmektedir.

Ülkemizin genç bir ülke olması ve demokrasi kültürünü yeterince içselleştirememiş olması siyasi iktidarın niteliğini sorgulamaya yöneltmiştir. Parlamenter yönetime sahip ve toplumsal parçalanmışlığın yoğun olduğu ülkelere sisteme karşı alternatif çözümler getirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle Başkanlık Sistemi'nin uygulanabilirlik açısından ne derece etkin olacağını saptayabilmek için toplumun demokratik ve kültürel açıdan iyice yorumlamasını dile getirmektedir. Toplumun belli bir genel değişim aşaması birçok farklı maliyet gerektirir.

Başkanlık sistemiyle birlikte uygulanan dar bölge seçim sistemi vekillerin tekrar seçilmelerini lidere borçlu olmaktan kurtarmış; bakanlar parlamento dışından atandıkları için, bakanlık beklentisi içinde kalmayan milletvekili, liderine karşı çok daha bağımsız ve bağlantısız olarak hareket edebilmektedir.

Toplumsal parçalanmışlığın mevcut olduğu ülkelere hükümetler genel olarak koalisyon hükümeti olarak meydana gelmektedir. Koalisyon ortaklarının

tutumları ve ideolojik eksenli bakış açıları yürütmenin istikrarını önemli ölçüde zayıflatmaktadır. Yürütmenin istikrarsız olması sistemin tıkanıklığına yol açmakta ve bu tıkanıklık siyasi, ekonomik, kültürel krizlere neden olmaktadır.

Demokraside temel unsur halk ve bu kavramın oluşturduğu politik değerlerdir. Politik bir kriz doğduğunda bunun çözümü halk tarafından yaratılmaktadır. Bu çözüm seçimdir. Bu çözüm tarzı batı demokrasisinde klasik çözüm tarzı haline gelmiştir.

Bizde ise bir siyasi kriz olduğunda bu krizi batı demokrasilerinde olduğu gibi seçim yoluyla çözmek yerine başka şekillerde çözüm arayışlarına yöneliyoruz. Bunun sebebi ise Türkiye Devleti'nin kuruluş yapısından kaynaklanmaktadır.

Ordu bizim geleneğimizde Devlet kurucusudur. Dolayısıyla ilk kurucu unsur da odur. Bu durumu demokrasi yönünden tartıştığımızda karşımıza sorunlar çıkmaktadır. Ordu'nun rejim koruyuculuğu görevini misyon edinmesi demokrasinin sahasını daraltmaktadır.

A.B.D'de durum böyle değildir. Orada devleti kuran ordu değildir. Orada devleti kuran iş adamları ve çiftçilerdir. Onlar devleti kurmuşlar ve ordunun yerini tayin etmişlerdir. Bizde ise devleti ordu kurmuştur. Ordu siyasilerin ve diğerlerinin yerini tayin etmiştir. Problem buradan doğmaktadır. Bu duruma çağdaş, akılcı, gerçekçi, çözüm üretmedikçe sorun çözülemez.

29 Ekim 1923 yılında kurulan yeni Türk Devleti, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1946'da uluslar arası gelişmelere uyarak, çok partili siyasi hayat geçti. İşte bu tarihten itibaren denemekte olduğumuz çağdaş demokrasi sürecinde 27 Mayıs ihtilalini, 12 Mart Muhtırasını, 12 Eylül Darbesini, 28 Şubat Post-Modern Darbesini yaşadık.

Bu bağlamda, Türkiye için de sistem tercihindan öte mevcut sisteme, çağın gerekleri, uluslar arası siyasetin dengeleri ve yukarıda saydığımız özgül şartlar bağlamında revizyonlar yapılması çok daha isabetli olacaktır.

I.BÖLÜM

SİYASAL REJİMLER

I.1. Siyasal Rejimler Konusunda Genel Eğilimler

İlk olarak Aristo (M.Ö. 384-322), en iyi hükümetin, her faaliyetinin ayrı bir organa verilmesi ile (ihtisaslaşma ile) gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Ona göre yasama, yürütme ve yargılama arasındaki ilişkiler iyi bir şekilde düzenlenirse devletten söz edilebilir. Tabii hukuk okulu düşünürleri (Grocius, Wolf, Puffendorf) ise tüm devlet faaliyetlerini bir çok alanlara bölmüş ve bunları iktidarın kullanım alanları olarak açıklamaya çalışmışlardır. Jean Bodin (XVI. yüzyılda) egemenliğe bağlı olarak faaliyet kategorileri ortaya koymuş, ancak o da diğerleri gibi devletin güçlü ve düzenli (istikrarlı) olabilmesi için bütün iktidarların tek elde toplanması” gereğini savunmuştur. Kişi hürriyetlerinin bir güvencesi olarak kuvvetler ayrılığı ilk defa John Locke (1632-1704) tarafından ortaya konulmuş, ancak (kişi hürriyetlerinin) güvencesini ayrılan kuvvetlerden doğacak dengede ve yargılamayı üçüncü kuvvet gören) sistemleştirilmiş bir kuram haline Montesquieu’nun (1689-1755) ellerinde gelmiştir (Teziç, 1991:389-390). Devlet erklerinin yapısının ilkel toplumdaki modern topluma kadar sürekli tartışma konusu olduğu söylenebilir.

Montesquieu devlette yasama, yürütme ve yargılama niteliğinde olmak üzere üç temel işlev ve bunlara karşılık gelen üç temel hukuki iktidarın (kuvvetin) var olduğunu, yasamanın devletin genel iradesini temsil ettiğini ve bu sıfatla kanunlar yaptığını, yürütmenin genel iradenin yürütülmesi işlevini gördüğünü, yargının ise suçluları cezalandırdığını ve kişiler arası uyuşmazlıkları çözdüğünü belirtmiştir. Ona göre güçlerin tek elde toplanması siyasi özgürlük için en büyük tehlikeyi oluşturur ve iktidar ancak iktidarla durdurulabilir (Yavuz, 2000:130).

Montesquieu kuvvetler ayrılığını özgürlüklerin güvencesi olarak ortaya kor. Amaç sınırlı iktidarı (hukuk devletini) yaratmaktır (Turhan, 1989:5). Sınırlı iktidarı yaratmak ise çağdaş anayasacılığın temelini oluşturmuştur. Bu çerçevede kural koyan yönetmemeli ve yargılamamalı, yöneten ve yargılayan kurala uymak zorunda olmalı, yargılayan yönetmemeli, yöneten ve yargılayan kural olarak kural koyamamalıdır

(Yavuz, 2000:13). Bu şekilde kuvvetler ayrılığının sert bir şekilde ayrılması gerektiği düşüncesi, özgürlüğün teminatı olarak düşünülebilir.

Devletin nitelik değiştirmesine paralel olarak klasik Anayasa hukuku da bir değişime uğramış, 18. ve 19. Yüzyıldaki görüntüsünden bir hayli uzaklaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren süregelen bu değişme siyasi kalıpları da etkilemiş, müesseseler arası dengenin bozulması sonucunda yürütme tekrara ön plana çıkmış ve siyasi kurumların “kalbi” durumuna gelmiştir. Bunun sonucu olarak parlamenter rejimin dayandığı temel ilkeler rasyonalize olmuştur (Kuzu, 2011:49).

Rasyonelleştirilmiş parlamenter sistem, esasen demokratik uygarlık, insanın ve insan aklının kendi kendini yönetme bilincine ulaşmasının ve kendi kaderini tayin edebileceğine olan inançla yönetimini eline almasının sonucu olmuştur. Bu bağlamda demokratik yönetimlerin aydınlanma ve rönesanstan günümüze ulaşan gelişimi rasyonel düşüncenin bir ürünüdür (Yavuz, 2000:187).

Parlamenter sistemlerde parlamentoyu fesih mekanizmasının; parlamento ile hükümet arasında uyuşmazlık çıktığında, parlamento kamuoyunu temsil ettiğinde, anayasal tikanıklık durumunda ve daha da çok iktidarın normal seçim dönemi gelmeden en avantajlı zamanda erken seçime gitmek için kullanıldığı görülmektedir (Turhan, 1989:89). Bu mekanizmayla sorunlar ve kişiler halkın önüne götürülerek, halkın tercihleri belirlenmekte, çelişkiler ve tikanıklıklar giderilmektedir. Bu nedenle parlamenter sistemin en önemli ayırıcı özelliklerinden siyasal sorumluluk ve fesih hakkı yürütmenin güçlü olması bakımından önemli etkide bulunurlar (Yavuz, 2000:153).

Parlamenter sistemler yelpazesinde (iktidar paylaşımı skalasında) uçları oluşturan belli başlı üç ana tip dikkati çeker: (i) Yürütmenin parlamentoya güçlü biçimde egemen olduğu (çoğunlukçu) İngiliz tipi Başbakanlık veya Kabine sistemi,(ii) yönetmeyi hemen hemen imkânsız hale getiren (saf parlamentarizm) Fransız tipi III. ve IV. Cumhuriyet Meclis Hükümeti sistem, (iii) orta yolu oluşturan Parti Denetiminde (rasyonel) Parlamentarizm (Yavuz, 2000:155).

İngiliz parlamentarizminde çift meclisli sistem söz konusudur. Ancak Lordlar Kamarası zamanla Avam Kamarasına karşı gücünü yitirerek sadece mali olmayan yasaların bir yıl geciktirilmesi (geciktirici veto) yetkisine sahip hale gelmiştir. Bunun yanında en yüksek yargı organı olma sıfatı da halen devam etmektedir. Lordlar

Kamarasına teoride kralın, uygulamada kabinenin atama yetkisinin sınırı yoktur. Lordlar Kamarası; Anglikan Kilisesinin en kıdemli din adamlarından oluşan ruhani Lordlar, veraset yoluyla gelenlerden oluşan cismani Lordlar, yargıç üyeler, ün yapmış kişiler ve benzerlerinden oluşur (Göze, 1995:436-438).

Yürütmenin temsil kanadını oluşturan kral, anayasal düzenin uyum içinde normal işleyişini sağlamakta, hükümet değişikliklerinin sarsıntısız geçmesinin sağlamakta, siyasal bir görüşe sahip olmayan, sorumsuz, yaptığı işlerden kabine ve özellikle başbakanın sorumlu olduğu bir konumda bulunmaktadır. Kral kabinenin üstlenmeyeceği hiçbir sorumluluğu üzerine alamaz. Kralın meclisi fesih etmesi, bakanları değiştirmesi, af yetkisi, mevki ve unvan vermesi hep hükümetin katılımı ve isteği ile gerçekleşir. Öyle ki Kralın parlamentodaki açış konuşması bile hükümetin hazırladığı metnin (hükümet program özetinin) okunmasından ibarettir. Kral yasaları veto etme yetkisini 1770'ten beri kullanmamıştır. Kral ulusal birliğin ve devletin sürekliliğinin (birliğini) sembolüdür, o kadar (Göze, 1995:449-450).

Çağdaş İngiliz rejiminin; taht, kabine, parlamento ve bağımsız yargı olmak üzere dört temel öğeden oluştuğu görülür. Kabine yönetir, parlamento denetler. En büyük gücü elinde bulunduran parlamentodaki çoğunluğa dayanan kabinedir. Sistemde partiler ve liberal eğilim alt yapıyı besler (Yavuz, 2000:167)

Parlamente sistemlerin, yürütme-yasama arası ilişkilerin (toplumdan topluma değişen çok farklı iktidar paylaşımı) çeşitliliğine bağlı olarak, bir birinden farklı tiplerle çeşitlilik gösterdiği görülür. Öyle ki, ne kadar parlamente yönetim varsa o kadar da parlamente sistem çeşidi vardır denilebilir. Bu nedenle parlamente sistemlerin farklı performanslara sahip olması, toplumdan topluma değişen yürütme-yasama ilişki farklılığıyla açıklanabilir.

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere'nin gelenek ve göreneklerine karşılık olarak, ilk yazılı anayasayı kabul ederek, siyasi yaşamın ilke ve sınırlarını anayasaya dayandırmıştır. Tarihin ve coğrafi olan büyüklüğünün bir sonucu olarak iki siyasi kurum (başkanlık sistemiyle federal sistem) anayasanın ağırlık merkezini oluşturmaktadır (Lipset, 1967:23).

Parlamente sistem İngiliz tarihi içinde doğup geliştiği için tüm özellikleri İngiliz toplumunun kültürel yapısını yansıtmaktadır. Oysa başkanlık sistemi, insan

aklının bulduğu ve geliştirdiği bir model olduğundan her ülkenin insanları oturup kendi ülkesinin şartlarını da dikkate alarak pekala ülkelerine özgü bir başkanlık modeli oluşturabilir (Kuzu,2011:19).

Başkanlık sisteminin demokratik işleyişi temin eden ilk örneği olması bakımından A.B.D hükümet yapısı dikkate alındığında; devlet başkanının halkoyundan çıktığı, önceden belirlenmiş görev süresi içinde parlamentonun oyuyla görevden uzaklaştırılmadığı, atadığı hükümetlere başkanlık ettiği ve yönlendirdiği siyasal sistemler –saf ve güçlü- bir başkanlık sistemini tanımlar (Sartori,1997:115).

Daha sonraları başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere Amerikan başkanlığı taklit edildi. Ancak, Latin Amerika ülkeleri, başkalarının, seçim yerine, ihtilallerle veya askeri darbelerle yaratıyorlardı. Günümüzde bu durum değişmektedir. Bölgede, genellikle seçilmiş ve ne kadar süreyle göreve devam edeceği önceden belirli olan başkanlar, vazifeye gelmiş bulunmaktadır. Günümüz Amerikan başkanlığı, üstün bir prestij ile diğer dünya devletleri için örnek olma özelliğini taşımaktadır.

I.2.Siyasal Rejimlerin Bugünkü Durumu

Devletin yasa yapmak, bu yasaları uygulamak ve anlaşmazlıklarda hukukun ne olduğunu belirtmek işlemleri yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarını ve iktidarlarını birbirinden ayırır. Bu ayırım; özgürlüğü, adaleti ve sınırlı devleti ortaya çıkarmak için gerekli görülmüştür. Kuvvetler ayrılığı kuramı İngiltere'nin gözleminden değil, böyle bir ayrılığın sınırlı yönetimde ve hukuk devletinin kurulmasında avantaj sağlayacağı düşünüldüğünden ortaya atılmıştır. Yürütme zaten vardı, yasama ve yargı kurumları zamanla ondan ayrılarak ortaya çıktı. Bu sebeple yürütme; yasama ve yargı çıkarıldıktan sonra geri kalan tüm devlet fonksiyonları olarak tanımlanır (Turhan, 1989:5).

Kuvvetler ayrılığı başlangıçta devlet faaliyetlerinin yasama, yürütme ve yargı olarak sınıflandırılmasıyla yasamanın hâkim yerini korumak amacına hizmet etmiştir. Amaç yürütmeden yasamanın ve kanunun koparılması idi. Ancak zamanla halk egemenliği kavramının tam bir hakimiyet sağlanarak yönetimde benimsenmesinden, mutlak monarşilerin yerini özgürlükçü rejimler aldıktan sonra (bir noktada kral egemenliği tehdidi ortadan kalktıktan sonra), kuvvetler ayrımı kuramı yürütme

yetkilerini genişletme yönünde geliştirildi(Turhan, 1989:16). Buna paralel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda da Padişahlık makamı aynı süreçten etkilenmiştir.

Parlamento bir müzakere organı olarak evvela, tartışma veya isteklerin, temennilerin dile getirildiği bir zemin durumundadır. Bu fonksiyonu ile parlamento vatandaşların isteklerinin siyasi iktidara ve hükümete ulaştırma vazifesini yapmaktadır (Kuzu, 2011:65). Buna karşın Kuvvetler ayrılığı teorisinin neredeyse “parti disiplini” karşısında önemini yitirerek, yasama ve yürütme teorik ayrılığının, yerini siyasal parti hegemonyasına terk ettiği söylenebilir. Zira gerek yasama ve gerekse yürütme, iktidar partisinin tam bir kontrolü altında birleşmiş organlar topluluğu haline gelmişlerdir. Siyasal partilerin kazandığı yeni işlevlerle, artık parlamentoların kararların oluşturulması için her bakımdan bireysel fikirlerle tartıştığı platformlar olma özellikleri zayıflamıştır. Yasama tek tek üyelerden değil, parti grup kararlarına ve parti liderlerine mutlak surette boyun eğen, kendi içlerine çekilmiş kişilerin oluşturduğu ve adacıklardan meydana gelen bir kurul haline dönüşmüştür. Parlamento üyeleri, grup kararlarına uymak zorunda kaldıklarından, yasama çalışmalarına yabancı ve kayıtsız kalır olmuşlardır. Böylece parlamento yalnızca önceden parti merkezinde veya kabinede alınan grup kararlarının onanması için toplanılan bir yer haline gelmiştir. Artık yasama ve yürütmenin dümeninin parlamento çoğunluğuna sahip iktidar partisinin elinde olduğu gözlenmektedir. Bu sebeple demokrasi tarihinde yasamanın tam olarak hâkim olduğu “meclis hükümeti” sisteminden, yürütme ve yasamanın yumuşak, eşit ve dengeli ayırımına ulaşan parlamenter sistemler, parti disiplini sayesinde artık tam olarak yürütmenin hakim olduğu “kabine hükümet”i sistemine doğru bir gelişmeyi işaret etmektedirler. Artık Başbakan, hükümetin ve ayrıca iktidar partisinin genel başkanı olarak yasamanın da hakimi durumuna gelmiş; bu iktidar toplanması parti disiplini daha da etkinleştirerek ve sertleştirerek milletvekillerinin ve bakanların geleceğini Başbakanın dudakları arasına sıkıştırılmıştır (Yavuz, 2000:106). Çok partili parlamenter rejimlerde mesela kıta Avrupa'sında beklentinin aksine istikrarlı hükümetler yerini koalisyonların oluşturduğu güçsüz hükümetlere bırakmıştır. Bu durum dikkate alınacak olursa klasik parlamento üstünlüğü yerine yürütmenin üstünlüğünü yerinde görmemek mümkün değildir. Artık biliminin ve tekniğin gelişmesi, devlet müdahaleciliğinin giderek artması meselelerin esnek kararlarla ve süratle çözülmesi gereğini ortaya çıkarmakta, böylelikle de yürütme organının kuvvetlenmesini zaruri kılmaktadır.

Günümüzde devlet yönetimi, yasama ve yürütme organlarının arasında gittikçe artan bir ortak çalışma ve işbirliğini zorunlu kılmakta, bu da geleneksel parlamentarizmden sapmalara sebep olmaktadır. Sembolik devlet başkanlığı makamının güçlendirdiği, yeni yetkilerle donatılarak yeni rollerle görevlendirildiği görülmektedir. Ayrıca iktidarların eşit ve dengeli ayrılığı değil, hükümet üzerinde birleştiği, başbakanın eşitler arası birinci değil, Bakanlar Kurulunun gerçek lideri konumuna geldiği görülmektedir. Çok partili rejimlerde koalisyonlara dayalı parlamentarizmin istikrarlı hükümet arayışına girmesine, bu da yürütmeye aşkın yetkiler tanınmasına yol açmıştır. Siyasi mücadele artık yasama-yürütme arasında değil, siyasal partiler arasında cereyan etmektedir. Parti disiplini sayesinde parlamento partilerin gruplarıyla iktidarı denetleme yeri değil, daha çok iktidara hazırlandıkları mekanlar olmaya başlamıştır. Parlamento çoğunluğunu sağlayarak, yürütmeye hakim olan partinin her şeye hakim olduğu, sadık vekillerinin bir daha seçim veya bakanlıkla ödüllendirildiği siyasal sisteme dönüşmüştür (Yavuz, 2000:108). Böylece klasik parlamentarizm parti disiplinin etkisinde yasama-yürütme içiçe girmiş, denetleme mekanizması tam olarak işlevsel hale gelemediği sonucuna varılabilir.

I.3. Türkiye Anayasa'larında Siyasal Rejim Sorunu

I.3.1. Sened-i İttifak (1808)

Sened-i İttifak'taki “şart” ların özü, askeri ocakların uslandırılması, ayanların (Osmanlılarda, XVIII. yüzyıldan bu yana illerin yönetiminde yetki kazanmış yerli kişiler) Merkez'e (padişah ve sadrazama) sadakat sözü, Merkez'in ayana güvence vermesidir. Böylece, Merkez/Çevre ya da Merkez/Taşra çatışması renkleri taşıyan bu kutuplaşmadan Merkez'in ve Çevre'nin ayrı ayrı sağladıkları yararlar, açılması gereken ilk iki pakettir. Üçüncü nokta, söz konusu çelişkiden sızan ve genel olarak toplumun çeşitli kesimlerini ilgilendiren yenilik ya da kazanımlardır. Dördüncü ve sonuncu kalem, Sened-i İttifak'ın işlerliğini sağlayacak güvence ve yaptırımlar konusudur (Tanör,2009:46). Merkez ve Ayanlar arasındaki güvence ve sadakat sözü Sened-i İttifak'ın anayasal sürece giden ilk deneyim özelliği taşıdığını gösterebilmektedir.

Sened-i İttifak, geleneksel Osmanlı hukuk kaynaklarından herhangi birine benzememektedir. Bir kere, dinsel kaynaklı ya da İslam hukuku kurallarına göre düzenlemiş bir “şariat belgesi”, bir fetva ya da “hücret-i şer'i” değildir. Kanun,

kanunname, adalet fermanı, vb. gibi örfi hukuk işlem türlerine de girmez. Yasa ve anayasal belgelerdeki hukuki belirlilikten ve objektif dilden yoksundur; hukuk diliyle değil, hanedanların ağzından çıkmışçasına kaleme alınmış olup bir sistematigi de yoktur. Belgeyi oluşturan topluluk da, yasa ya da yasa benzeri kurallar koymaya yetkili bir kurul değildir (Berkes, 2012:121-122). Meşveret-i Amme, devletin sürekli kurum ve kurulları arasında yer almaz, bir kerelik oluşturulmuş, işlevi siyasal bunalımı çözmek ve uzlaşma yolları aramaktan ibaret olan bir “toplu görüşme” kuruludur. Kısaca bu nedenlerle Sened-i İttifak, ne içeriği ne de onu yaratan “organ” açısından, geleneksel Osmanlı hukuk kaynaklarına ya da bilinen monarşik anayasal belgelere (ferman, misak anayasa) benzer (Tanör, 2009:55).

Sened-i İttifak değerlendirmelerinde, Magna Carta ile yapılan karşılaştırmalar da bir başka tartışma konusudur. Bazı yazarlar bu iki olay ve belge arasında paralellik bulmaktadır. Aldıkaçtı, yapılış ve hazırlanış özellikleri ile hükümdarın soylulara ya da ayanlara verdikleri hak ve güvenceler açısından iki belge arasında benzerlikler görmektedir (Aldıkaçtı, 1982:36-38). Onar ve Tunaya’da, Sened-i İttifak, Magna Carta çağrışımı uyandırıyor (Onar, 1966:148 ile Tunaya,1960:25).

Osmanlı Anayasal geleneğinde Sened-i İttifak Padişahın otoritesinin sınırlandığı ilk sözleşme olarak değerlendirilebilir. Çünkü kendisinden sonraki Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Kanuni Esasiye giden yolu açtığı söylenebilir.

I.3.2. Tanzimat Fermanı (1839)

Tebaa-devlet ilişkileri ile kamu gücünün kullanılmasına kurallar getiren, kendini sınırlama örneği veren ve bu nedenle de geri alınıncaya kadar hukuken bağlayıcı, modern anlamda bir anayasa olmasa bile anayasal nitelikte ya da değerinde bir berat, bir “Charte Constitutionnelle” dir. Hukuki biçimi bakımından ise iki yanlı (misak, sözleşme) değil, tek yanlıdır, bir fermandır (Abadan, 1940:39-44 ile Üçok-Mumcu, 1981:313).

Tanzimat’ın yeni yönetim ilke ve usulleri konusundaki katkıları şu üç ana noktada özetlenebilir: Karar alma süreçlerinde kurum ve kurulların ortaya çıkması, yeni düzenin yaratılmasında başvuru kanunlaştırma yöntemi ve din /devlet ilişkilerindeki değişimler ya da laikleşme (Tanör, 2009:97).

Özetlemek gerekirse; Tanzimat döneminde devlet yönetimiyle doğrudan ilgili kurum ve ilkeler atkında, teokrasiden ayrılma yönünde açık ve seçik bir değişme ilk bakışta göze çarpmamakla birlikte, gerek bütün uyruklara eşit haklar tanınmasıyla, gerek egemenlik anlayışı ve şeyhülislamın konumundaki yumuşamalarla gerekse yasalarda ve yargılama sistemindeki yenilikler yoluyla teokratik devlet anlayışı ve yapısı darbeler almaya başlamıştır (Tanör, 2009:103).

Tanzimat olayını siyasal bir zeminde, özellikle de modernleşme ve siyasal değişme kavramları açısından irdeleyenler de benzeri değer yargılarına ulaşmaktalar. Buna göre; Osmanlı siyasal sisteminin egemenlik ilişkilerinde meşruluk tanımı değişmeye yüz tutmuş, yöneten/yönetilen ya da buyruk verme/buyruğa uyma ilişkileri artık dinsel ve geleneksel olmayan yazılı kurallara bağlanmaya başlamıştır. Bu değişimin özü “temsil” ilişkisinin doğmasıdır(yerel meclisler). Üstelik, Müslüman olan ve olmayan tek bir siyasal yapıda ve din ayrımı gözetilmeksizin temsilcilik görevi yapması, siyasal sistemin de dünyasallaşmasının göstergesidir. Karar alma mekanizmaları artık eskiden olduğu gibi sisler ardında değildir; siyaset olayı da kutsal gizemini yitirmeye koyulmuştur. Genişçe bir kitle, siyaseti daha yakından tanır hale gelmekte, buna katılmakta ve siyasal sürecin parçası durumuna yükselmektedir. Böylece Osmanlı sisteminin “siyasal fırsat” yapısında önemli bir değişme ve açılma görülmektedir. Meydana gelen zihniyet değişikliği, kendi başına bir toplumsal ve siyasal değer olarak “birey”in de doğumunu müjdelemektedir. Birey bu görüntüsüyle artık dünyasal bir değerdir ve siyasal sürecin önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Bu ise, Tanzimat’la birlikte yeni bir aşamaya ulaşan “modernleşme” (çağdaşlaşma) çabalarının en önemli siyasal sonucudur (Kalaycıoğlu-Sarıbay, 1986:9-29). Tanzimatın, seküler devlet anlayışına ve birey için siyaset yapma fırsatına sahip modern bir atmosfer içerdiği söylenebilir.

I.3.3. Islahat Fermanı (1856)

On sekizinci yüzyıl Batı Avrupa’sında gözlemlenmiş olan rasyonalist geleneğe benzer biçimde, Tanzimat’ın altında yatan siyasal düşünce, devlet ile tebaa arasında doğrudan bir ilişkinin gerçekleştirilmesi yönünde idi. Merkez tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan bu yeni merkez-çevre ilişkisi, yerel eşrafın aracı rolüne ve diğer ayrıcalıklarına son verecekti. Hem 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nda hem de 1856 Islahat Fermanı’nda ilan edilen “vatandaşların” eşitliği ilkesinin hedefi, kitleleri

devletin yanına alarak yerel eşrafa karşı tavrı almalarına yol açmak, hem de Avrupa devletlerinin ülkenin iç işlerine karışmak emellerine son vermek amaçlarını taşıyordu. Fermanı hazırlayan Reşit Paşa, halkın devletle özdeşleşeceğini, isyan çıkmayacağını, ekonominin gelişeceğini ve böylece devletin gelirlerinin artacağını ummuştu. Ferman, doğal haklar kuramına dayandırılmamıştı(Mardin, 1960:425).

I.3.4. I.Meşrutiyet (1876)

Kanuni Esasi, egemenliğin kaynağı ve hatta kullanılışı bakımından köklü bir farklılık göstermiyordu. Sistem, meşrutî-demokratik birer yasama ve yürütme organı yaratmamakta, yasama-yürütme ilişkilerini de padişahın iradesine bırakmaktaydı. Bu veriler altında, aslında demokratik bir sığınak olması beklenen “Anayasanın bağlayıcılığı, üstünlüğü ve katılığı” ilkeleri, tersine bir işlev kazanıyor. Anayasanın kendisi demokratikse, onun üstünlüğünün ve katılığının sağlanması demokrasi yararına bir sonuç doğurabilecekken, bu içeriğe sahip olmayan 1876 metninin bağlayıcılığı, üstünlüğü ve katılığı bir güvence olarak görünmüyor. Hatta burada metnin “katılığı ilkesi”, yani değiştirilmesinin her iki meclis için özel oy çoğunluğuna (2/3) (Ayanın padişah tarafından seçildiğini de unutmamın) ve padişahın onayına bağlı tutulması(md.116), anayasanın demokratikleşmesini de zorlaştırdığından, parlamenter monarşinin değil, padişah haklarının güvencesi durumuna gelmektedir. Nitekim Kanuni Esasi’nin değiştirilebilmesi ancak 1909’da, 31 Mart Ayaklanması’nın bastırılması ve Abdülhamit’in tahttan indirilmesinden sonra, olağandışı bir ortamda mümkün olabilmiştir(Tanör, 2009:148).

Kubalı’ya göre de Kanuni Esasi, hukukla bağlı devlet fikrinin ilk defa olarak bir anayasa şeklinde ifadelenişine örnektir. Bu yolla, görünüşte de olsa üç alanda önemli gelişmelere kapı açılmıştır:(i) Devlet hayatında teamül kuralları ve dini ve vicdani yaptırımlar yerine özünde laik, belirli ve objektif esasların konması,(ii) kişisel yönetimli ortaçağ devleti yerine yasama-yürütme-yargılama güçlerini görünüşte de olsa ayırmaya yatkın bir modern devlet sisteminin kurulması istenmesi,(iii) hükümdar karşısında bir yasama meclisinin kurulması ve kişi haklarının tanınmasıyla “meşrutî” sisteme yönelmesi(Kubalı, 1960:77). Meşrutî monarşide padişah ve yasama meclisinin bir arada bulunması, konjonktürel şartlar altında batıdaki klasik parlamenter sisteminin bir izdüşümü olduğu söylenilebilir.

I.3.5. II.Meşrutiyet (1908)

Bu dönem padişahın yetki ve yönetiminin yeniden düzenlendiği bir dönemdir. İkinci Abdülhamit devlet iradesini sıkı tutmasına rağmen bir takım gizli faaliyetler sürerken cemiyetler kurulmuş, bunlardan biride meşrutiyet taraftarı olan “ İttihat ve Terakki” cemiyetini kuranlardı. Ülkenin durumu daha da kötüye gidiyordu. İttihat ve Terakki mensuplarının faaliyetleriyle Selanik, Manastır ve diğer Rumeli şehirlerinde hürriyet ilan edilmiş ve bu durumdan sakınan ikinci Abdülhamit ikinci kez 23 Temmuz 1908’de ikinci meşrutiyeti ilan etmiştir. Kanun-i Esasi yürürlüğe girerek anayasada yapılan değişikliklerle padişahın yetkileri sınırlandırılmıştır. Padişah, sadrazamı, sadrazam da nazırları seçerek padişahın onayına sunacaktı. Nazırlar heyeti meclise karşı sorumlu olacaktı. Kanun teklifi yetkisi her iki meclise de verildi. Ayrıca padişahın kanunları veto etme yetkisi de daraltılmış oldu. Basın özgürlüğü toplantı ve dernek kurma hakkı verildi. Ancak İttihat Terakkinin tutumu savaşlar gibi sebepler bu anayasanın uygulanmasını engelledi. Abdülhamit tahtan indirildi. İttihat Terakki cemiyetinin içindeki anlaşmazlıklar ve ikinci Abdülhamid’in yerine getirilen sultan Reşat hakimiyeti tam sağlayamadı (Turan ve Şahin, 1997:48).

I.3.6. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

Türkiye’deki ulusal kurtuluş hareketi, daha yerel ve bölgesel kongrelerden başlayarak, Sivas Kongresi’nden geçerek ve nihayet BMM’nin toplanması suretiyle, “meşruluk” ve “hukukilik” niteliklerine sıkıca sahip çıkmıştı. Bu özellikler, Türkiye’deki ulusal kurtuluş hareketini 20.yüzyılın öbür kurtuluş hareketlerinin çoğunda görülen “fiililik” olgusundan (çete ve partizan savaşları, halk savaşı vb.) ayıran önemli noktalarlardır. Kurtuluş mücadelesinin yeni bir anayasa altında sürdürülmek istenmesi, hukukilik eğiliminin taçlandırılması demektir (Tanör, 2009:247).

Bu gibi pratik ve teorik gerekçelerledir ki, 1921 Anayasası’nın görüşülmesi ve kabulünde özel yöntemler ve özel kabul yetersayısı aranmamış, Anayasanın tümü son oylamada gösterme oyu (işari oy) ile kabul olunmuştur. Böylece 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Osmanlı-Türk tarihinde adi kanunlar ya da yumuşak anayasalar için öngörülen normal usullerle görüşülmüş ve kabul edilmiş tek anayasa durumundadır (Özbudun, 1992:47-49).

Bir geçiş döneminin temel ihtiyaçları hazırlanan kısa bir anayasa olmasına karşın Teşkilatı Esasiye Kanunu, Cumhuriyet anayasacılığı açısından uzun süre kalıcı ve hatta silinmez izler bırakmış, daha sonraki anayasaları da etkilemiştir. Bunların başında, Devlet konusundaki devrimci değişim gelir. Bunu yeni egemenlik anlayışı izler. İktidarın düzenlenişi açısından da kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemi 1960'lara kadar iz bırakmıştır. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun kendine özgü bir yeniliği de yerel yönetimler ve özerklikler konusundadır. Nihayet Teşkilatı Esasiye Kanunu, kurduğu sistemin geleceği konusunda da düzenlemeler getirmiştir (Tanör, 2009: 253). Dönemin gerektirdiği şartların, kuvvetler birliğini zorunlu kıldığı, Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Türk Anayasal tarihinde önemli bir yeri olduğu, hem içeriğiyle hem de kendinden sonraki anayasalarıyla etkilemesiyle bu yargıya varılabilir.

I.3.7. 1924 Anayasası

Anayasanın yasama ve yürütme kudretini BMM' de toplayıp meclisin yasama yetkisini bizzat, yürütme yetkisini ise cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu eliyle kullanacağını belirtmesi, bir yandan kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemine bağlı kalındığı, öbür yandansa yasama ve yürütme iktidarlarının birer fonksiyon olarak ayrıldığı anlamına gelir. Böylece, cumhuriyeti ilan eden anayasa değişikliği ile başlamış olan parlamenter sisteme doğru kayış, 1924 Anayasası ile hafızaya alınmış olmaktadır (Tanör, 2009:296).

1924 Anayasası'nın en önemli özelliği, kurduğu hükümet sistemidir. Bu anayasa, meclis hükümeti sistemi ile parlamenter sistem arasında karma sistemi benimsemiştir.

Anayasanın meclis hükümeti sistemine yaklaşan özellikleri şunlardır:

- Türk milletini ancak TBMM temsil eder ve Millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır.
- Yasama yetkisi ve yürütme kudreti TBMM'de belirir ve onda toplanır.
- Meclis, hükümeti her zaman denetleyebileceği ve düşürebileceği halde, hükümetin Meclisi feshetme yetkisi yoktur (Odyakmaz ve diğ, 2008:21-25)

Anayasanın parlamenter sisteme yaklaşan özellikleri ise şunlardır:

Meclis, yasama yetkisini bizzat kullandığı halde, yürütme kudretini ancak Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu eliyle kullanabilir. Teorik olarak yürütme gücü Mecliste olsa bile Meclisin yürütme işlemlerini bizzat yürütmek yetkisi söz konusu değildir. Buna anayasa hukukumuzda, kuvvetler birliği ve görevler ayrılığı denilmektedir.

1924 Anayasası kuvvetler birliğini sürdürmüş olmasına karşın, yasama ve yürütme işlerinde organik ve fonksiyonel ayrılıklara da yer vermiştir. Yürütme işleri, cumhurbaşkanı ile başvekil başkanlığında dayanışmalı bir bütün oluşturan İcra Vekilleri Heyeti tarafından yürütülmektedir. Vekiller, tek tek ve heyet olarak BMM karşısında sorumludur. Meclis artık bakanlara “veçhe tayin etme” (yön gösterme) yetkisine de sahip değildir. 1921 Anayasası’ndaki bu hüküm (md.8) yeni Anayasada yer almamaktadır. Böylece, meclis hükümeti ile parlamenter rejimi uzlaştırmaya çalışan bir “karma sistem”, hatta bazı yazarlara göre bir “parlamenter rejim” yaratılmıştır (Kubalı, 1960:166 ile Güneş,1956).

Sonuçta cumhurbaşkanı, parlamenter sistem devlet başkanından farksız bir konumdadır. 1924 Anayasası’nın Cumhurbaşkanı, 1921 Anayasası sisteminde fiilen devlet başkanlığı yapan, Meclis başkanlığının yanı sıra İcra Vekilleri Heyeti’nin de doğal başkanı olan, Meclis adına imza koymaya ve vekiller heyeti kararlarını onaylamaya yetkili sayılan kişiden daha güçlü değil, daha zayıf ve etkisiz bir konumdadır. Türkiye’nin birinci ve ikinci Cumhurbaşkanı’nın siyasal hayattaki güçlü ve “şef” kimlikleri, 1924 Anayasası’ndan değil, siyasal hayatın ve dönemin özelliklerinden (Kurtuluş Savaşı mirası, karizma, tek parti, ordu desteği vb.) doğmuştur(Tanör, 2009:303).

1924 Anayasasının hazırlanması sırasında güçlü devlet özleminin bir yansıması olarak, başkanlık sisteminin kabulü yönünde icra organına yakın çevrelerde ve mecliste güçlü bir eğilim olduğu ve ancak bu eğilimin bir mecra bularak gerçekleşemediği belirtilmiştir (Aldıkaçtı, 1963:211). 1924 Anayasasında başkanlık sistemine geçilmesi yönünde düşüncelerin olması, Türk Siyasal Hayat’ında yürütmenin güçlendirilmesi düşüncesinin köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir.

I.3.8. 1961 Anayasası

27 Mayıs 1960 İhtilali ve onun akabinde yapılan 1961 Anayasası bir tepki anayasası ve yeni açılan dönem bir tepki dönemi taşıyordu (Kuzu, 2011:72). 38 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi yönetime el koymuş, kabul ettiği 1 sayılı kanunla, 1924 Anayasasının birçok hükmünü değiştiren geçici bir Anayasa düzeni kurmuştur.

Geçici Anayasaya göre Devlet Başkanlığı makamı, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Başkomutan ve MBK Başkanlığı sıfatlarını kendisinde birleştirmiştir.

1961 Anayasası yapım sürecinde de güçlü devlet özlemiyle başkanlık sistemi tartışılmış, ancak baskın çoğunluk tarafından kabul görmemiştir. Anayasanın yapım sürecinde dışlanan kesimin kabul edilen anayasayı benimsememiş olması, siyasal sistem tartışmasına ve bu çerçevede başkanlık sisteminin gündemi işgal etmesine sebep olmuştur (Yavuz, 2000:116).

Gerçekten, parlamenter rejimde iki başlı olan yürütme (Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu), bu anayasa ile, deyim yerindeyse üç başlı hale gelmektedir. Bu üçüncü baş askeri bürokrasidir. Yürütmenin ikinci başı olan Bakanlar Kurulu'na ya da parti-hükümetine bağlı olması ve genel idare içinde yer alması gereken askeri güçler ve bürokrasi, sivil otoriteye karşı adeta özerklik kazanmış hatta temel siyasal kararlarda sivil otoriteye görüş dayatacak bir konuma yükselmiştir. Anayasanın "Yürütme" bölümündeki alt başlıklar şöyledir: A)Cumhurbaşkanı, B)Bakanlar Kurulu, C)İdare. Askeri bürokrasinin bu şemadaki yerinin "İdare" alt başlığı altında olması gerekirken, Bakanlar Kurulu'na ilişkin alt başlıkta ve bu kurulla eş düzeyde gösterilmiştir. Bunun iki önemli göstergesi vardır. Birincisi, Batılı demokrasilerde kural Genelkurmay Başkanı'nın seçimle gelen Milli Savunma Bakanı'na bağlı ve sorumlu olması iken (1960 öncesinde Türkiye'de de durum buydu), Başbakanı karşı sorumlu duruma yükseltilmiştir.(md.110). İkincisi, yüksek komutanlarla bazı bakanları bir araya getiren yarı sivil, yarı askeri bir kurum olan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) yaratılmış, bu heyet Bakanlar Kurulu'na ait başlık altında ve onunla yine eş düzeyde bir konuma yerleştirilmiştir.Böylece MGK, parti hükümeti (Bakanlar Kurulu) ile askeri bürokrasi arasında bağlantı da kuran bir kurum durumuna getirilmiştir (Parla, 1986:26-27-1991:79-80). 1960 Darbesi Demokrat Parti iktidarının politikalarının muhalefet algısını

öteleştirdiği, yürütme kuvvetlerinin iktidarın tekelinde olduğu gerekçesiyle gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı askeri güçlere özerklik alanı tayin ettiği düşünülebilir.

I.3.9. 1982 Anayasası

Osmanlı devletinin son dönemlerinde birinci meşrutiyet ile başlayan anayasa serüveni aşamalı olarak 1982 yılına kadar devam etmiştir. Döneme adını veren 1982 anayasası yürütme organına daha güçlü yetkiler vermiştir (Enver Ziya, 1956:69). Çünkü 1961 Anayasasının liberal ve özgürlükçü havası, oluşan bunalım ve krizlere yapılması muhtemel müdahaleler konusunda yürütmeyi sınırladığı düşünülebilir.

Cumhurbaşkanının yetkileri bir maddede toplanarak hem artırılmış hem de tek başına imza yetkisi verilmiştir. Başbakan ise daha güçlü bir konuma getirilmiştir(Oytan, 1984:2). Dolayısıyla yürütme organı 1982 anayasasının sağladığı güçlendirme ile sadece kanunlar çerçevesinde değil, anayasadan aldığı yetkilere de sahiptir. Olağanüstü hallerde meclisi aşarak doğrudan kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisine de sahiptir(Kuzu, 1987:114).

1982 anayasası yürütmeyi güçlendirmek adına cumhurbaşkanlık makamını sembolik olmaktan çıkartıp, yetkilerle donatıp, başbakana da yetkiler vermiş ve yürütme organında çift başlı bir kutup söz konusu olmuştur. Oysa parlamenter rejimlerde cumhurbaşkanı tarafsız ve partiler üstü bir konumda ve öyle de davranmak durumundadır. Cumhurbaşkanı ile başbakan ayrı partilerden olunca sorunlar çıkmaktadır (Dal, 1986:264).

Yeni anayasa gereği başbakana bağlı parlamento ile cumhurbaşkanı ve yasama organı arasında zaman zaman meydana gelen siyasi ve hukuki sorunlar mevcuttur. Bu tür sorunların çözümü devletin başı olan cumhurbaşkanını halka seçtirerek, zaten halkın seçtiği başbakan ile aynı siyasi tutum içinde olmaları ihtimali daha yüksek olacaktır. Siyasi ve hukuki sorunların yürütme organında aza indirilmesi için çift başlılığı kaldırıp tek başlı ve halktan aldığı yetkiye dayanarak güçlendirilmiş bir yürütme organı demokrasiye de daha uygun olacaktır(Lewis, 1968:165).

Devletin zirvesinde çift başlılığın yaşanması hadisesi ortaklı bir işin yürütülmesinde görülen aksaklıklar gibi sonuçlar doğurabilir. 1990'lı yılların sonuna

doğru cumhurbaşkanı ile başbakanın aynı partiden olmalarına rağmen ülkeyi zaman zaman siyaseten sıkıntıya düşürecek sorunlar yaşatmışlardır. Nasıl koalisyon hükümetlerinin idaresinde sorunlar çıkabiliyorsa devletin zirvesinde de çift başlılığın gereği sorunlar olabilir ve bu durum öncelikle hükümeti ve dolayısıyla toplumu sosyo-ekonomik olarak etkiler. Ayrıca kuvvetler ayrılığı ile ilgili sorunlardan dikkat çeken konuların en önemlisi iktidar partisinin çoğunluğu elde etmesi ile hem yürütme hem de yasama erkine sahip olmasıdır(Tanör, 1982:99).

Şöyle; hükümeti kuran partinin adalet bakanı yargı mercinin temsilcileri olan hakimler ve savcılar yüksek kuruluna da idari noktada sahip olması, kuvvetler ayrılığının iktidar partisi dilediği gibi kullanması anlamına da gelmektedir(Akşın, 1980:26).

II. BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI, NİTELİKLERİ

II.1. Başkanlık Sistemi'nin Ortaya Çıkışı

Yazılı Anayasaların en eskilerinden birisi sayılan ve temsili hükümet şekillerinden birisi olan başkanlık hükümeti 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Anayasasının kabul ettiği bir hükümet şeklidir.

1787 Anayasası, geçirdiği düzeltmelere karşın, ilk yazılı anayasa olma özelliği yanında XVII. Yüzyılın siyaset bilimi ilkelerinden esinlenerek, rasyonel görüntüsüyle, yasama, yürütme ve yargı güçleri ayırımını, kavram biçiminde de olmak üzere, yenilik olarak getirmiştir. Bu anayasa, genç ülkede sosyal sözleşme ilkelerinin üstün hukuk kuralları olarak yerleşmesini, uygulanmasını sağlamıştır. Böylece, anayasayı konfederasyon devrinde mevcut olmayan dört ana ilke biçimlendirmiş olmaktadır: federalizm; kuvvetler ayrımı; denetim ve denge; yargı denetimi (Çam, 1993:92).

Bilindiği gibi Başta İngiltere olmak üzere birçok ülkeden Amerika Kıtasına Göç eden koloniler, zaman içerisinde kıtanın zenginlikleri ve ticaret sayesinde ciddi bir güç olmaya başlamışlardır. Bölgede yaşayan Amerika Yerlileri bir tehdit olmaktan çıktıktan ve Fransa ile yapılan savaşlar sona erdikten sonra, koloniler bir bakıma ana kıtadan uzak kalmanın vermiş olduğu bağımsızlık ve rahatlık anlayışıyla hareket etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, ticari faaliyetlerinin artırmak ve daha fazla bölgeye hükmetmek için daha bağımsız hareket etmenin yollarının arayışına girişmişlerdir. Özellikle bazı koloniler, artan nüfusları nedeniyle yeni arazilere ihtiyaç duymaktaydılar. Böylece Amerika Yerlilerine ait bazı bölgeler için hak talebinde bulunmuşlardır (Oruçlu, 2008:11).

Bu coğrafi alan üzerinde yaşayan nüfusun kendine özgü bir niteliği vardır. Bu nitelik, nüfusun etnik ve ırki heterojenliği biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Amerikan ulusu, azınlıkların veya ulusların ulusu görüntüsüne sahiptir diyebiliriz. Bu görüntüyü oluşturan, Amerika Birleşik Devletlerinin bağımsız bir siyasi ünite biçiminde oluştuktan sonra kabul ettiği üç büyük göç dalgasıdır (Çam, 1993:86).

Burada bir husus üzerinde önemle durmak gerekir: Philadelphia’da toplanan A.B.D. Kongresi’nin üyeleri, demokratik bir sistemi kurmayı düşünen ve bunun için bir araya gelen son derece değerli ve aynı zamanda böyle bir sistemin ilk kurucu üyeleriydi. Demokratik bir sistemi kurmak için bir araya gelen ilk üyelerdi ama neleri isteyip, neleri istemediklerini çok iyi biliyorlardı ve son derece samimi idiler. Şöyle ki, Amerikan kolonilerinde yaşayanlar, İngilizlerin müstebit idaresine bağlı olarak yaşamaktan kurtulmak için bir kurtuluş savaşına girmişler, savaşmışlar ve bu idareden kurtulmuşlardı; şimdi kendi kanunlarını yapmak ve kendi memleketlerinin geleceği için kendileri karar vermek istiyorlardı. Kendilerine veya kendileri için temel hürriyetlerine dokunmayan bir devlet kurmak ana hedefleri idi. Ancak, iyi kanunlar yapmak ve temel hürriyetlere dokunmayan bir devlet kurmak kolay değildi (Turgut,1998:13).

Nüfusun, etnik ve ırki heterojenlik, seyyaliyet, yüksek evlenme ve doğum gibi nitelikler yanında, dini yönden de heterojen bir görüntüye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çoğunluğun Protestan olduğu toplumda ikinci sırayı Katolikler işgal etmektedir. Ortodoks, Musevi, Budist ve Müslümanlar da mevcuttur. Bu heterojen dini görüntüye karşın, Hıristiyanlığın (Protestan, Katolik) hakim unsur olduğu ve Amerikan kültürü üzerinde derin etkilerde bulunduğu mutlak bir gerçektir.

Nüfusun heterojen niteliğine karşın, Amerikan siyasi yaşamında ideolojik yönden bir birliğin varlığı gözlenmektedir. İdeolojik birlik, farklı etnik ve ırki grupların yaratmış oldukları ortak “Yeni Amerikalı” tipinin bir eseridir. İdeolojik birlik ortamı içinde Amerikan halkı, hükümet ile ilişkilerinde, doktrini aşırı pragmatizm ile yumuşatma yolunu tercih ederek yeteneğini bu yönde geliştirmiştir (Galibraith, 1957:135). Heterojen kimliğe sahip toplum karşılaştığı sorunları uzlaşmacı bir tutumla çözüme yoluna gittiği görülebilir.

Bu davranış nedeniyledir ki, “Amerikan Devlet Sistemi” teoriden fazla insanları yönetme sanatına fiili yönden bazı yenilikler getirebilmiştir (Lerner, 1957:87). Bu yenilikler federalizm, yargı denetlemesi, anayasa ve başkanlık rejimi şeklinde özetleyebiliriz. Kuşkusuz, Amerikalılar bu yeniliklerin bazılarını İngilizlerden almış olmakla beraber, kendi kişiliklerini katarak yeni bir görünüm vermiştir. Küçük bir tarımsal toplum için hazırlanmış olan siyasi sistemin adetleri, daha sonra zaman içinde değişmelerle bugünkü ileri sanayi yapılı büyük toplumun gereksinmelerine cevap verecek biçime dönüştürebilmiştir (Çam, 1993:87).

Başkanlık hükümeti sisteminin dünyada normal olarak işlediği ve sistemin kurulduğu günden bu yana demokratik netice verdiği tek ülke A.B.D.'dir. Bu sistemi uygulayan diğer ülkeler, genellikle zaman zaman, demokratik rejimin dışına çıkmışlardır. Başkanlık hükümeti sisteminin A.B.D.'de demokratik netice vermesinin birçok sebepleri arasında, kanaatimizce en önemlilerinden biri, A.B.D.'nin federatif olmasıdır. Başkan haiz olduğu geniş yetkileri suiistimal edecek olursa veya demokratik anlayışa ters düşecek bir şekilde kullanacak olursa, en başta federe devletlerin organları olmak üzere tüm siyasi ve sivil kuruluşlar başkana muhalefet ederek onu hareketinden vazgeçirirler. A.B.D.'nin tarihi bunun örnekleriyle doludur. Amerikan sistemi federal bir yapıya değil de, kuvvetli bir merkezi idareye sahip olsaydı, bu durumun meydana gelmesi oldukça zor olurdu. Amerika'da bunlara "üstü kapalı güçler" denilmektedir (France,1965,61-62).

Başkanlık hükümeti sistemi ile ismi özdeşleşen ve belki de tek başarılı sonucu veren ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu ülke dışında, yürütme içinde hem devlet başkanlığı hem de hükümet başkanlığı görevini tek bir kişinin üstlenmesi, bu kişinin doğrudan halkoyuyla işbaşına gelip yasama organına karşı siyasi açıdan sorumsuz olması gibi kriterleri dikkate alarak yapılan bir araştırmaya göre, dünya üzerinde 35 kadar ülke başkanlık hükümeti sisteminin uygulamaktadır (Siaroff,2003:295-297).

A.B.D.'nin federal yapılı bir devlet olması, hükümet sisteminin de yerinden yönetim ilkesine göre örgütlenmesine yol açmıştır. Anayasa federal hükümet ile federe devlet arasında yetki ve sorumluluklar bakımından ayırım yapmaktadır. Federal hükümet tüm ülkeye egemen olan merkeziyetçi devlet otoritesiyle her devletin egemenlik ve bağımsızlığını koruyabildiği ve sadece dış işleriyle askeri sahada yetki ve sorumlulukların devredildiği konfederasyon arasında orta yolu temsil etmektedir (Tosun ve Tosun,1999:58-59).

A.B.D Anayasasının manevi gücünü ve A.B.D vatandaşlarındaki saygı ve otoriteyi anlamak için, ki sistemin istikrarlı bir şekilde tatbikatında uyandırdığı bu husus son derece önemlidir, Anayasa'yı hazırlayanların veya daha doğru olarak devleti kuranların bilgi, tecrübe, karakter, şahsiyet ve demokrasiye karşı samimi inançları üzerinde durmak gerekir (Turgut,1998:16). Ülkemizde her ne kadar darbe dönemlerinde seçimler askıya alınmış olsa dahi, seçim dönemlerinde siyasal katılma yüksek olduğu

gözlenebilmekte, Bu da Türk toplumunun demokrasiye olan inancını gösterebilmektedir.

Bu değerlendirmelerin ışığında A.B.D'nin Anayasa'sını ele alırsak, A.B.D halkının Anayasa'ya karşı hem maddi yönden, hem de manevi yönden saygı ve bağlılığının tam olduğu sonucu çıkarılabilir. Devletin ilk ve en sağlam şekilde kuruluşunu sağlamış, büyüklüğünde rehber olmuştur. Yıllardır tatbik edildiği halde eskimeyen bir mükemmelliğe sahip olduğu görülmektedir.

A.B.D Anayasasında, Anayasa'nın yapılışı ve yapısı ile devlet kavramında her şey hukuk devleti anlayış ve prensiplerine göre düşünülmüş ve tespit edilmiştir. Yani ideoloji, ne Anayasa'nın maddelerine, ne de devlet kavramının şurasına veya burasına girmiştir. Açıkçası A.B.D, tek kelime ile her alanda bir hukuk devletidir ve her Amerikalı devletini hukuk devleti olarak kabul eder ve benimser. Bu durum, Türkiye'miz için, başkanlık sisteminden çok daha önce gelir ve çok daha önemlidir. Kanaatimizce, biz, her şeyden önce hukuk devleti mi, yoksa ideolojik devlet mi konusunu gündeme getirip düşünmeli ve münakaşa etmeliyiz (Turgut,1998:24). A.B.D. Anayasasının hukuk devleti anlayışı heterojen toplumdaki farklı dil, din, ırk ve mezheplere özgürlük serbestisi sağlamış; Bundan dolayı Anayasa'nın güvenirliliğini ve geçerliliğini A.B.D. toplumunda istikrarlı duruma getirdiği söylenebilir.

Amerika Birleşik Devletleri anayasası, demokratik anayasacılığın tüm değerlerini ihtiva etmektedir. Anayasacılık, temsil, hesap verme ve kamusal organların yapısı ve işleyişinde usule uygunluk gibi değerlerin önemini vurgulamaktadır. Bunlar hükümetin Amerikan toplumundaki rolünü tarif etmekte ve hükümetin faaliyetlerini pek çok alanda kısıtlayabilmektedir.

II.2.Başkanlık Sisteminde Sert Kuvvetler Ayrılığı

Yürütme ve yasama organlarına; birbirlerinin taşkınlık eğilimlerini önleyecek yetkiler verilmiştir (Kuzu,2011:21).

“Demokrasinin temel ilkelerinden biri hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığıdır.” Hemen her anayasa kitabının girişinde yazan bu ilke modern demokrasilerde yasama, yürütme, yargı olarak üçe ayrılan kuvvetlerin (erk) kendi

alanlarında ‘özgürce’ varlıklarını sürdürmelerini ve çalışmalarını ifade eder” (Dilek, 2008).

Amerikan Devlet Sistemini “anlamak” için göz önünde tutulması gereken nokta, bu sistemin “dengeye” dayalı bir yönetim biçimi olmasıdır. Bu “denge” arayışının temel amacı ise, Devletin insanları vazgeçilmez hak ve özgürlüklerini çiğnemesinin ve iktidarın kötüye kullanılmasını önlemektir. A.B.D, Anayasası’nın kişi hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından yansıttığı, Federal ve Federe Devletleri sınırlayıcı yaklaşım bunun ilk göstergesidir (Şıvgın, 1997:45).

Başkanlık hükümeti sisteminde, ne yasama organı yürütme organının görevine son verebilir, ne de yürütme organı yasama organını feshetme yetkisine sahiptir (Gözler, 2000:531-532). Çünkü her iki kuvvet doğrudan halk tarafından seçilmiştir. Şayet parlamenter sistemde olduğu gibi yürütme, yasama içinde meydana gelmiş olsaydı kontrol ve denge mekanizmasından söz edilemezdi.

Yasama organı, başkanlık seçimlerinden ayrı bir seçimle göreve gelir. Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında yasama organı çift meclisli bir yapıya sahiptir. Bir tarafta nüfusa orantılı olarak seçilen üyelere oluşan Temsilciler Meclisi, diğer tarafta nüfusa bakılmaksızın her eyaletten seçilen ikişer üyeden oluşan Senato yer almaktadır (Ware, 2001:24).

Yasamanın yürütme üzerindeki temel güçleri başkanın atamalarını reddetmek, başkanın azledilmesi için gerekli yasal süreci başlatmak, başkanın veto ettiği yasaları yeniden çıkarmak, başkanın onayladığı uluslararası anlaşmaları reddetmek ve bütçedir. Yürütmenin yasama üzerindeki güçleri iki temel alanda toplanmıştır: Başkan, Kongrenin çıkardığı yasaları veto edebilir (vetoyu geri çevirmek uygulamada çok güçtür) ve Kongre’ye kendi partisinden üyeler aracılığıyla yasa önerisi getirebilir.

Yasama ve yürütme arasındaki ilişkiler bağlamında belirtilmesi gereken bir diğer husus, parlamenter ya da yarı-başkanlık sistemlerinde Başkan’a tanınmış olan, yasamanın kabul ettiği kanunları gerektiğinde referanduma sunma yetkisinin A.B.D başkanına tanınmamış olmasıdır. Buna karşılık Başkan’ın senato ve Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilen ve onayına sunulan kanun tasarılarını veto etme yetkisi vardır. Başkanın kongre üzerindeki en etkili baskı aracının bu yetki olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca senato ve temsilciler meclisi yürütmenin çalışmalarını, bütçesini denetleyerek ve kararların onaylanması gibi durumlarda federal sistemde her şeyin başkana tam yetkiyle verilmediğini göstermektedir.

Başkanlık sisteminde aynı kişi, aynı anda hem yasama, hem de yürütme organında yer alamaz. Bu kuralı yasama ve yürütmenin birbirinden ayrılığının mantıksal sonucudur. Bundan şu sonuçlar çıkar. Bir kere başkan ve sekreterleri yasama organı üyesi olamazlar. Örneğin A.B.D’de Başkan seçilen kişi Kongre üyesiye, bu görevinden çekilmek zorundadır. Keza Başkan, sekreterlerini Kongre üyelerinin dışından seçmelidir. Buna paralel olarak, yasama organı üyelerinde, yürütme organında yer alamazlar; idari nitelikteki görevleri kabul edemezler; memur olamazlar (Alaşahin, 1999:124). Aksi takdirde parlamenter sistemde olduğu gibi kuvvetler ayrılığı ilkesi teorik kalacağından kuvvetler ayrılığı görevler birliğinden söz edilebilirdi.

Kural olarak temsilin sağlanacağı asıl organ yasama meclisidir. İster parlamenter sistem (Kabine sistemi) ister başkanlık sistemi ve hatta isterse meclis hükümeti sistemi olsun toplumsal sınıfları temsil eden kişilerin görev alacakları organ yasama meclisidir. Parlamenter sistemde yürütme, yasama organından güvenoyu almak zorunda olduğundan, meclis hükümetinde ise doğrudan yasama tarafından seçildiğinden, yasamadaki temsil, yürütmeyi de kısmen kapsamına almaktadır. Daha doğrusu sosyal sınıf ve katmanları temsil eden yasama organı, yürütmeyi de denetimi altında tutup, yeri geldiğinde güvensizlik oyu ile düşürebildiğinden, yasama meclisinde gerçekleşen toplumsal temsil, yürütmeyi de tam bir denetim altında tutabilmektedir. Üstelik disiplin parti sistemi, yani parti kurullarının üyelerin kullanacağı oylar hususunda bağlayıcı kararlar alabilmesine dayanan partiler olgusu, bilhassa parlamenter sistemde yürütme ve yasama arasındaki erk ve güç ayrımını ortadan kaldırmıştır. Gerçekten de bu sistemde iktidardaki siyasi parti, hem parlamento çoğunluğunu elde etmekte hem de aynı çoğunluğa dayanarak ve çoğu kez parti yöneticilerinden oluşan yürütme organını da kendi mensupları arasından çıkarmaktadır. Dolayısıyla yasama (çoğunluğu) ve yürütme, aynı siyasi parti mensuplarından teşekkül ettiğinden, parlamenter sistemde gerçek bir erkler ayrılığından söz etme imkânı kalmamıştır. Bunun yerine iktidarla muhalefet arasında bir dengeden söz etmek daha doğrudur. Dolayısıyla toplumsal sınıf ve katmanlar arasındaki uzlaşma, kural olarak iktidar ve muhalefet partileri arasında ve parlamentoda gerçekleşmekte, bu uzlaşmanın sonuçlarını da yürütme yerine getirmektedir. Ancak yürütme, bu icraatlarında yasamanın

denetiminde olduğundan, temsili demokrasinin gerekleri yerine gelmektedir (Darende, 2010:5).

II.3.Başkanlık Sistemi'nde Yürütme Organının Hegemonyası

Başkanın yüksek otoritesinin kaynağı, Amerikan anayasası ve kanunun ruh ve manası dairesinde yerleşen devlet teamülüdür. Başkan sadece merasimlerde resmi geçitlerde selamlanan ve ziyaret sofralarında nutuk atan devlet reislerinden değildir (Kuzu, 2011:22).

Birleşik Devletlerin bütün adli, idari, siyasi ve askeri yüksek amirlerinin tayin etmek ve bunlardan yalnız mahkeme üyeleri müstesna diğerlerinin azli de başkana aittir (Kuzu, 2011:23).

II.4. Latin Amerika Devletlerindeki Başkanlık Hükümeti Sistemi

Latin Amerika'da başkanlık sistemleri endişe verici bir kırılma ve istikrarsızlık siciline sahip olagelmıştır. Bu sicilde çarpıcı ekonomik eşitsizliklerin, spekülasyon sosyo-kültürel mirasın ve yanlış parti sistemleri'nin yanında, tıkanıklık yaratma mekanizması içinde taşıyan siyasal sistemin kendisinin de etkili olduğu ortadadır. (Sartori,1997:124-125) Zayıf olduğu görülen yürütmeyi güçlendirici bir takım arayışlar içine girilmiştir. Başkana kanunları veto etme yetkisi yanında, olağanüstü hal yetkileri tanınmıştır. Yaşanan mutlak iktidar için (başkancı) iktidar gaspları, kuvvetler ayrılığı ilkesinden kaynaklanmıştır. Kuvvetlerin bu şekilde ayrılığı, Latin Amerika'da başkanlık sistemlerini "iktidarın kötüye kullanılması" ile "iktidar yoksunluğu" arasında sürekli ve istikrarsız bir gelgit içinde bırakmıştır. Bu sebeple, Latin Amerika ülkeleri için çarenin başkanlık sistemini iyileştirmekte değil, parlamenter sistemi kabul etmekte olduğu belirtilmiştir. Zira başkanlık sisteminin demokratik rejimleri sürdürmesi, parlamenter sisteme oranla daha az muhtemel görünmektedir. Yapısının tıkanmaya yol açtığı başkanlık sistemleri "katı" iken, parlamenter sistemler "esnek"tir. Esneklik ise riskleri asgari düzeye indirdiği için tercih edilir. Esnek parlamenter sistem, kendi kendisini düzeltici mekanizmaları nedeniyle, katı sisteme oranla tehlikeye çok daha az maruz kalır. Parlamenter sistemlerdeki krizler rejim krizleri olmaktan çok, hükümet krizleri olarak nitelendirilmiştir. Bu bakımdan başkanlık sisteminin katılığını çözerek esnekleştirmek bakımından yarı-başkanlık sistemi bir tercih noktası olarak değerlendirilebilir(Yavuz,2000:217). Latin Amerika toplumlarının uzlaşma kültüründen

yoksun olması, başkanlık sisteminin sert kuvvetler ayrılığı ile bir arada olması bu ülkeleri yeni sistem arayışlarına itmektedir.

Ayrıca Latin Amerika'da eski gelenekler gereği ordu çok faaldir. Ordu savaşmadığı için önemli bir siyasal rol oynar. Uzun süre başkanı işbaşına getiren uzaklaştıran ordu olmuştur. Bu nedenle seçilen başkanlar ordunun desteğini almaya çalışmışlar, ona boyun eğmişler ve bu destek sebebiyle kongreye üstünlük sağlamışlardır (Tikveş, 1982:83).

Güney Amerika'da parti, temelde, bir adamın çevresinde toplanmış ve kendinin bütünüyle ona hizmet etmeye adanmış bir "ches'ler topluluğu, sözün kısası gerçek bir partiden çok, bir klan'dır (Duverger, 1995:82).

Duverger'e göre, Latin Amerika'da kurumlar yarı demokratiktir. Amerika'da seçimler özgür ve dürüsttür. Latin Amerika'da ise seçimler çoğunlukla güdümlüdür. Ayrıca birçok Latin Amerika ulusunda halkın büyük bir bölümünün Amerikan yerlileri ya da melez, okumamış ve geri kalmış insanlardan oluştuğunu ve bu insanlar için oy pusulasının bir anlam taşımadığını eklemek gerekir. Genellikle Latin Amerika Ülkelerinin büyük bir bölümünün sömürge tipinde olduğu unutulmaktadır. Beyaz ırktan birkaç kişi; ancak yavaş yavaş uyuşukluktan kurtulmakta olan renkli derili bir halk kitlesine egemendir ve bu kitleyi avucunun içinde tutmaktadır. Bu kitle her çeşit seçim hilesine uysalca boyun eğer. Latin Amerika'da iktidardaki partinin çoğunluğu sağlayamaması az rastlanan bir olaydır. Ama iktidar partisi devrimle geldiği bir iktidardan yeni bir devrimle kovulur. Ancak bu toplulukların gelenekleri değişmektedir. Bu rejimler büyük bir değişim içindedirler. Askeri diktatörlerin yerini sivil diktatörler almıştır. Kitleler içinde buldukları durumdan yavaş yavaş kurtulmaktadır (Tikveş, 1982:84). Ama yine de her generalin aynı zamanda önemli bir siyasi olduğu Latin Amerika ülkelerinde yapılan darbelerde iç kuvvetlerin yanında, dış kuvvetlerin de tesiri ile hala darbe tehlikesi vardır.

Latin Amerika Devletleri ile A.B.D'nin ekonomik düzeyi iklimi ırki yapısı, dili uygarlık bakımından farklıdır ve bu durum siyasal kurumlara yansımaktadır. Gelenekleri ve halkın psikolojisi açısından kişisel iktidara yatkın olan Latin Amerika Devletleri kurulurken bu rejimi benimsediler (Kubalı, 1971:82). Aslında başkanlık rejiminin Latin Amerika'daki kaderi parlamenter rejimin kıta Avrupası ülkelerindeki

kaderine çok benzemektedir. Latin Amerika Devletleri ile Amerika arasında çok kapsayıcı ve derin toplumsal tezatlar vardır (Tikveş, 1982:82).

Kuzey Amerika'da güçler dengelidir. Güçlü kişiliğine rağmen başkan Roosevelt bile Kongre karşısında gerileyebilmektedir. Oysa Latin Amerika rejimlerinde hukuki bakımdan değilse bile fiili olarak güçler birbirine bağımlıdır. Amerika'da parti disiplini olmadığı için başkanın partisi çoğunlukla olsa bile başkan her istediğini yaptırılmaz. Oysa Latin Amerika'da parti sistemi farklıdır. Orada partiler aşırı disiplinli bir klan durumundadır. Latin Amerika'da parti temelde bir adamın etrafında toplanmış ve kendini bütünüyle ona hizmet etmeye adanmış bir topluluktur (Tikveş, 1982:83).

Demokratik rejim içinde kalıpta, en uzun süre başkanlık hükümeti sistemini uygulayan ülke Costa Rica'dır. Costa Rica, 1949'dan bu yana, demokratik rejim içinde başkanlık hükümeti sistemini uygulamaktadır. Costa Rica'yı, 1958'den bu yana bu sistemi uygulayan Venezuela takip etmekte, sonra da 1974'den bu yana, uygulayan Colombia gelmektedir. Sürekli uygulamaya örnek en son olarak 1979'dan beri sivil hükümete dönen Peru'yu da gösterebiliriz (Özer, 1998:58).

Görülüyor ki; iklimi, insanları, kültürü dili, siyasi yapısı, hatta anayasalarında başkanlık hükümetinin düzenleniş biçimleri, birbirine önemli ölçüde benzemeyen Kuzey ve Güney arasındaki bu farkları görmeden yapılacak benzetme ve çıkarılacak sonuçlar yanıltıcı olacaktır(Kuzu, 2011:106).

II.4.1. Venezuela'nın Siyasal Sistemi

Venezuela, Latin Amerika ülkelerinin içinde, kesintisiz bir şekilde demokratik rejimi en uzun uygulayan ülkelerden biridir. Bilindiği gibi Venezuela demokratik rejimini 1958 yılından bu yana kesintisiz bir şekilde uygulamaktadır. Venezuela, demokratik rejimi kesintisiz bir şekilde uygulamadan önce, 1945'ten 1948'e kadar süren ve "trienio" adı verilen kısa bir demokratik uygulama geçirmiştir ki; bu başarısız sayılabilen, demokratik tecrübeden sonra, 1958 yılına kadar diktatoryal bir rejimle idare edilmek durumunda kalmıştır (Herman,1988:133).

Venezuela da demokratik rejimin ve başkanlık hükümeti sisteminin devamı, yapılan uzlaşmaların zaman içinde değişen şartlara ve taleplere göre yeniden gözden geçirilmesine bağlı olacaktır ki; olaylar bu anlamda gözden geçirmeye mani bir halin

mevcut olmadığını göstermektedir. Bütün bunlar, Venezuela'nın rejim krizlerinden uzak durabildiği anlamına gelmekte olup, sağladığı tek fayda ise krizlerin seyrek olmasıdır. Bilindiği gibi Venezuela en son 1992 yılındaki krizleri de atlatmayı başarmıştır. Başkanlık hükümeti sistemi, Venezuela'yı uçurumun kenarına birkaç kez getirmiştir. Venezuela demokrasisi, bu krizleri liderlerinin geri adım atmasını bilmeleri ve taraftarlarını da kendi arkalarında tutmayı becerebilmeleri sayesinde atlatabilmiştir.

II.4.2. Kolombiya'nın Siyasal Sistemi

Kolombiya, Latin Amerika'da uzun süre, kesintisiz olarak demokratik rejimini devam ettirebilen ülkelerden biridir. Ordu, bölgedeki diğer ülkelerden çok daha seyrek olarak, bu yüzyılda yalnızca 1953'ten 1958'e kadar iktidar olmuştur. Kolombiya'da demokratik rejim önemli aşamalardan, tecrübelerden geçerek bugünkü yapıya kavuşmuştur.

1974'den bu yana Kolombiya siyaseti daha öncekinden çok fazla bir şekilde "demokrasi"ye yaklaşmıştır. Bu gelişmede şüphesiz siyasi partilerin gerek parti içi, gerekse partiler arası davranışlarının büyük etkisi olmuştur. Kolombiya'nın iki büyük partisi olan Liberal Parti ile Muhafazakâr Parti liderleri, 1974'den sonraki hareketlerinde daha rasyonel davranmışlardır. Bunlar, eski dönemlerden gelen süzölmüş tecrübeler de zaman zaman başvurmuşlardır. Örneğin her iki parti de, faaliyetlerinde çok azda olsa, milli veya mahalli "doğal bir şef" in yardımlarından istifade etmekten çekinmemişlerdir. Aynı şekilde bazen hizipçilik kaidelerini de kullanmışlardır. Kolombiya'da partilerin katı bir ideoloji takipçisi olmadığı görülmektedir. Bunun sebebi orta sınıfın eskiye göre daha gelişkin olmasıdır, denilebilir. Partiler kendi adaylarının seçimi kazanması için yalnız halktan destek almakta kalmayıp, kendi partilerindeki diğer liderlerinde desteklerini elde etmek için çaba harcarlardı. Kolombiya'da partiler arasında önemli bir fark yoktur. Kolombiyalı bir başkanın ifade ettiği gibi, "iki ana parti arasındaki yegâne fark, parti bayraklarının rengidir. Muhafazakâr Partinin bayrağının rengi mavi, Liberal Partinin bayrağının rengi ise kırmızıdır. İşte iki parti arasındaki tek fark budur". Partiler seçim çalışmalarında "programlı" olmayı tercih etmektedirler. Ortaya koydukları programla seçmenlere kendilerinin daha iyi anlatabiliyorlardı. Seçmenler de rey verecekleri partiyi daha kolaylıkla ve doğru olarak öğrenmiş oluyorlardı. Kolombiya'da partilerin merkezîyetçilik eğilimi oldukça kuvvetlidir. Partilerin gelecekte ki durum ile ilgili

olarak leyhte ve aleyhte birçok şey söylenmekle beraber, Kolombiya'da partiler, demokratik rejim var oldukça varlıklarını sürdüreceklerdir. Şu anda ise demokratik rejimin varlığının devamı ile ilgili bir tehlike görünmemektedir. Parti tipolojisi olarak iki partili sistem vardır. Seçimlerde oyların yaklaşık yüzde doksana yakını iki partide toplanmıştır. İki parti içinde liberal parti, 1930'dan bu yana genellikle çoğunluğu sağlamıştır. Kolombiya'da oyların partilere dağılımı açısından çok fazla bir istikrar görülmektedir. Bu da, toplumda partizanlığın hala yaygın olduğunu gösterir. Bu sebepten küçük partilere toplumun büyüme şansı tanıdığı söylenemez. Bunun neticesi olarak da, Kolombiya'da iki partili sistemin devam edeceği görülmektedir (Herman, 1988:35). Başkanlık Sistemi'ne yapılan eleştirilerin odak noktası olarak Latin Amerika ülkeleri gösterilmektedir. Bu ülkeler ile ülkemiz kıyaslandığında çok farklı sonuçlara varılabilmekte ve ülkemizin demokrasiye olan inanç ve ülkemizin sömürge geçmişinin var olmayışı gibi sebepler demokrasiye olan inancın bu ülkelere nazaran daha kalıcı olduğu düşüncesini pekiştirebilmektedir.

III. BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE ORGANLAR

A.B.D’de Anayasa, kuvvetleri kullanan organların birbirlerinin denetleyip, frenleyebileceği, eşitlik ve dengenin korunacağı bir ayırım şekli belirlemiştir. Bu organlardan bir diğeri hiçbir şekilde diğerine fazladan etki ederek, hükmü altına alamamaktadır (Yanık, 1997:35).

III.1. Başkan

Başkan, devletin, yürütmenin, diplomasinin, ordunun ve kısmen de yasamanın başı olup, bütün bu yetkiler başkana anayasa tarafından verilmiştir. Bunun için Mr. Truman, “Başkan Sezarı veya Cengiz Han’ı veya Napolyon’u kışkandıracak kadar kuvvetli bir araya toplamıştır” der (Şıvgın, 1997:57).

Başkan A.B.D’nin sembolü ve devletin başıdır. Bu bakımdan iç ve dış ziyaretçileri kabul eder. Resmi yemeklerde ve dış ilişkilerde ülkeyi temsil eder. Anayasanın başkana yüklediği bu görevlerin yanında, A.B.D başkanların, siyasi faaliyetlerinin yanında, özel hayatları da halk tarafından sıkı bir şekilde takip edilmektedir (Oruçlu, 2008:19).

Başkan yürütme gücünün sahibidir. Silahlı Kuvvetlerdeki General ve Amirallerin Başkumandanlığını bir sivilin yapması, Amerika’da askeri bir diktatörlüğe karşı en büyük teminattır. Eğer Başkanlığa askeri bir şahsiyet seçilmişse, bu şahsın Başkanlık görevine başlamadan önce askerlikten istifa etmesi lazımdır (Şıvgın, 1997:56).

Yürütme gücü bizzat başkanın kendisine verilmiştir. Bu gücüyle yasaların iyi bir şekilde uygulanmasını ve senatonun da onayını alarak memurların atanmasını sağlamaktadır. Sembolik bir işlev olarak milli birliği temsil etmektedir. Böylece başkan, hükümet şefi, parti lideri ve devleti temsil gibi üç fonksiyonu tekeline bulundurmaktadır (Kuzu, 2011:29).

A.B.D ordusuna başkan başkomutanlık etmektedir. Ancak bu durum sembolik ya da merasimlere özgü olmaktan çok öte savaş yönetme şeklinde

görülmektedir. Bu şekilde, halk tarafından seçilmiş sivil başkanın orduya başkanlık etmesi bu sayede askeri yönetim tehlikesinin önlenmesi amaçlanmıştır (Oruçlu, 2008:19).

Şüphesiz başkan sembolik bir liderin çok ötesindedir. Başkan en üst düzeyde politika saptayan yürütmenin başıdır. Başkan, baş diplomat olarak dış politikanın asıl şekillendiricisidir. Silahlı Kuvvetler ve tüm diplomasi mekanizması ona bağlıdır. Kendisinden ulusun güvenliğinin korunması, barışın muhafazası ve bu mümkün olmadığı takdirde savaşın kazanılması beklenir. A.B.D.'nin Hiroşimaya 1945'te atom bombasını atmasından sonra, başkanın dış politika ve savunmasındaki rolü sadece milli ölçülerde değil, uluslar arası boyutlarda da fevkalade önem kazanmıştır. Yürütmedeki birçok kişi onun karar vermesine sadece yardımcı olurlar, ancak nihai karar onun tarafından verilir. Sorunların çözümünde ana nokta başkandır ve başkan birçok yönden bir lider olmak zorundadır (Freedman, 1991:177).

Başkanlık seçimi temel olarak dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada bazı eyaletlerde parti kongresi, bazılarında ise delege yoklamaları yapılır. Bu seçimde Demokrat ve Cumhuriyetçi partiler delegelerini belirler ve onları belirli bir aday desteklemek üzere yönlendirirler. İkinci aşamada aday adaylarını belirler. Sürdürülen kampanyaların sonunda her partinin en çok desteklenen ismi, aday aday olarak seçilmiş olur. Bu seçimi kazanmak ve aday olmak için bir aday adayının kendi partisinin ulusal kurultayında oyların çoğunluğunun alması gerekir. Kurultaylar her seçim yılının ortalarında yapılır. Üçüncü aşama, nihai seçimleri kazanabilmek için başlatılan kampanyalardır. Dördüncü ve son aşama ise hepimizin bildiği gibi, oy kullanma yeterliğine sahip seçmenlerin kendi eyaletlerinde resmi oy pusulalarını doldurarak, adaylardan birini tercih etmeleridir. Daha doğrusu başkanı doğrudan seçecek olan "İkinci Seçmenleri" belirlemeleridir (Şıvgın, 1997:64).

Başkan aday olabilmek için yasal olarak adayın asgari 35 yaşında ve 14 yıldan beri Amerikan Vatandaşı olması zorunluluğu vardır. Başkan ve yardımcısının görev süresi 4 yıl olup başkanın ikinci kez seçilmesi mümkündür (Kuzu, 2011:26-27).

Başkan yardımcısının önemli bir rolü; başkanın ölmesi, istifa etmesi veya görevlerini yerine getiremeyecek bir duruma düşmesi halinde başkanlık görevini yüklenmektedir (Kuzu, 2011:28).

Başkanın yürütme organının tümünü şahsında somutlaştırarak temsil etmesinin en önemli sonuçlarından biri, hükümet üyelerini (her ne kadar anayasada hükümetle ilgili herhangi bir açıklama yok ise de) çeşitli konularda kendisine yardımcı olmak üzere bakan olarak atamasıdır. Günümüzde A.B.D hükümeti 20 kişiden oluşmaktadır. Bunların 13 tanesi bakan (sekreter), diğerleri müsteşardır.

A.B.D. başkanlık hükümeti sisteminde, başkandan sonra gelen en üst düzey yetkili kişi başkan yardımcısı olup; kendisi hükümete ve ulusal Güvenlik konseyinde bulunur. Ayrıca senatonun başkanıdır ve çeşitli icrai, siyasal ve merasimlerle ilgili görevler verilir. Buna rağmen hiçbir başkan kendi yetkisini zayıflatacak, bağımsız bir güç temeli yaratacak bir imkânı başkan yardımcısına vermez. Başkan Reagan, başkan yardımcısı Bush'u, yabancı liderlerin cenazelerine göndermeyi seviyordu. Başkan Bush, başkan yardımcısı Ouayle 'ye yürütme organının düzenleyici prosesini gözetleme ve değişiklik yapma sorumluluğunu vermiştir. Bunların temel görevi, başkanların yeniden seçilmelerine yardımcı olmaktır (Özer, 1998:38).

Başkan görev süresi içinde anayasal mekanizmalarla “impeachment (suçlama)” dışında yasama organı tarafından görevinden uzaklaştırılmaz. Bu nedenle Başkan yalnızca seçmene karşı sorumludur. Her ne kadar kongrenin görev süresinin başkan tarafından kısaltılamayacağı, yani başkanın kongreyi feshedemeyeceği belirtilse de bazı Latin Amerika ülkelerinde başkanları çok fazla güçlendiren “fesih yetkisi” gibi unsurlar sisteme katılmıştır. Diğer yandan, kabine üyeleri tamamen başkana yakın ya da başkanın partisine mensup kişilerden oluşurken, aynı kişilerin parlamentoda görev alması söz konusu değildir. Başkana veto yetkisi tanınmıştır. Bu sistemde her görev diliminin farklı kişilerden oluşan organlara dağıtılmış olması nedeniyle, sert kuvvetler ayrılığı sonuçta bir denetim ve denge (checks and balances) sistemi yaratmaktadır. Bir görüşe göre kuvvetlerin bağımsızlığını ön plana çıkararak, organları yapı ve işlevlerinde bağımsızlaştıran bu sistemle kollara bağlı bir Leviathan oluşturulmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan yapı, Madison'un “İktidar kişiye cesaret verici bir olgudur; bu nedenle devletin farklı organları anayasal sınırlar içinde ancak rakip organların eline denetim araçları verildiğinde kalabilir” savına uygundur.

Başkanın atamaları, senatonun tasdikini gerektirir. Başkan, askeri güçlerin başkumandanıdır. Çok önemli olan bu işlevi reel olarak kullanmakta ve en önemli

stratejik kararlar kendisi tarafından alınmaktadır. En küçük rütbeli subaydan en büyük rütbeli subaya kadar hepsini başkan atayabilir (Kuzu,2011:31).

Başkan, Kongre tarafından kabul edilen kanunu iki şekilde veto edebilir. Birincisi “açık veto” diye isimlendirdiğimiz vetodur. Buna göre başkan, Kongre’nin kabul ederek kendisine yolladığı kanunu on gün içinde imzalayarak yürürlüğe sokabilir veya başkan bu kanunu imzalamayarak tekrar Kongre’ye iade eder. Başkanın iade ettiği bir kanunun Kongre tarafından tekrar kabul edilmesi için, Kongre’deki meclislerin, yani Temsilciler Meclisinin ve Senatonu’nun ayrı ayrı 2/3 çoğunlukla kabul etmesi gereklidir. Bu da çok zordur. Genellikle Kongre, başkanın vetosunu kabul etmek zorunda kalmaktadır. A.B.D.’nde başkanlar veto hakkına sık sık müracaat ederler. Çünkü Kongre’ye karşı kullanacakları başka yaptırıma sahip değillerdir. Aksi olsaydı, kanaatimizce A.B.D.’nde siyasi hayatta iki başlılık ortaya çıkabilirdi. Kongre ile başkan, kendi isteklerinin siyasi hayata hakim olabilmesi için mücadele edip dururlardı. A.B.D.’nde başkanlar veto hakkını 1789 dan 1993 yılına kadar toplam 2.508 kere kullanmışlardır. Başkan F.Roosevelt, başkanlığı sırasında tam 635 defa veto hakkını kullanmıştır. Veto edilen kanunlardan yalnız on tanesi Kongre tarafından tekrar kabul edilmiştir. Eisenhower’in 73 vetosundan yalnız ikisi Kongre tarafından reddedilmiştir.

Başbakanın kanun teklif etme yolu kapalı olduğundan bazı başka yollarla kanun çıkarılmaya çalışılmaktadır ki, bunlardan biri mesajlardır. Bu yolla başkan, anayasada öngörülmeleyen kanun teklif etme yetkisini mesajlar göndererek dolaylı bir biçimde kullanmaktadır (Kuzu, 2011:40).

Başkanlar, gerek seçilirken gerekse seçildikten sonra, halka verdiği sözleri yerine getirmek ve kendi programını gerçekleştirmek için genellikle yasal düzenlemelere ihtiyaç duyarlar. Yasama faaliyetleri de bilindiği gibi Kongre’ye aittir. Başkan ise Kongre üyesi değildir. Ancak, yasal düzenlemeye de ihtiyacı vardır. İşte bakanlar bu ihtiyaçlarını her yıl Kongre’ye yolladıkları mesajlarla belirttiler. Kongre genellikle başkanların bu uyarılarını dikkate alır. Ancak, bu konuda başkanların şahsiyeti de çok önemlidir. Şüphesiz, zayıf bir başkanın mesajının Kongre’de fazla yankı bulmaması normaldir. Doğal olarak başkanların mesajları Kongre’de gerekli ilgiyi görür. Şu da bir gerçektir ki, Kongre’de kabul edilen kanunların çoğu başkanın arzusuna uygun olanlardır. Başka bir ifade ile Kongre’den geçen kanunların çoğunun başlangıç yeri Beyaz Saray’dır. Başkan ve onun kadrosu kanunların yapılması

konusunda sıkı bir çalışma yapmadığı takdirde tasarıların kanunlaşması ihtimali çok azdır. Şunu unutmamak lazımdır ki, başkan kendi siyasi partisinin de başkanıdır.

Başkan, federal yasalara karşı gelmekten hüküm giymiş herhangi bir kimseyi, şartlı olarak veya tamamen affetme yetkisine sahiptir. Affetme yetkisi para cezalarını azaltma ve hapis sürelerini indirmeyi de kapsamaktadır.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, bu konuda başkanların yetkilerinin sınırını, hadiselerin gelişmeleri tayin edecektir. Tehlike ne kadar büyükse, hadiseler ne kadar ciddi ise, başkaların yetkileri de o derece geniş olacaktır. Yani, bu konuda başkanların yetkilerinin sınırı, hadiselere göre değişmektedir (Kapani,1952,1-2).

Başkanlık gücünün genişleme alanı, başkanla birlikte değişiklik göstermiştir. Grant, Tyler, Fillmore, Pierce, Buchanan, Harding ve Coolidge gibi başkanlar, büyük başarılar gösteren ve başkanlık yetkilerinin artırmak için uğraş veren kişiler olarak gözükmezler. Bunlar mevcut yetkiler ile yetinmişlerdir. Kendilerine anayasa ve yasaların verdiği yetkileri işlerin hallinde kâfi kabul etmişlerdir. Fakat diğer başkanlar, kendi sorumlulukları ile ilgili olarak daha geniş bir görüş sergilemişlerdir. Lincoln, F.Roosevelt, Truman, Kennedy, Reagan ve Bush gibi başkanlar, yetkilerinin zorlayarak daha çok yetki sahibi olmayı, problemlerin çözümü için şart kabul etmişlerdir. Özellikle Roosevelt, “Anayasa veya yasalarla yasaklanmadığı takdirde, ulusun ihtiyaçlarının gerektiği her şeyi yapmanın başkanın görevi olduğunu belirtmiştir (Freedman,1991:183).

III.2.Kongre

Kongre üyeleri tek turlu basit çoğunluk esasına göre seçilmektedir. Senatörlerin seçimi için her federe devletin sınırları bir seçim bölgesi sayılarak altı yıl için iki senatör seçilmektedir. 435 temsilciler meclisi üyesi vardır. Senato üyesi ise 100 kişidir. Bundan başka federe devletlerde okuma yazma bilmesi, anayasayı anlayabilecek güçte olması şart koşulmaktadır. Bu şart, kültür düzeyinin yüksek olduğu yerlerde etkisiz olmakla beraber; güneyde kültür düzeyi düşük, okuma yazma bilmeyen siyahların, seçim dışı bırakılmasını sağlayabilmektedir (Kuzu,2011:32).

A.B.D kongresinin her iki meclisinde, ülkenin genel gelişmesinin yakından izleyen, uzmanlaşmış, daimi komisyonlar vardır (Kuzu,2011:33).

Başkanlık hükümeti sisteminde, başkan ile Kongre arasında aniden ortaya çıkabilecek ihtilafları kurumsal olarak çözümlenecek hiçbir kurum veya araç olmadığı için başkan ile Kongre'nin mümkün olduğu ölçüde iyi ilişkileri sürdürmeleri, ihtilaflardan kaçınmaları, hatta istişarelerde bulunmaları kaçınılmaz bir zorunluluktur. Başkan ile Kongre arasındaki ilişkilerde ihtilaftan çok, uyumlu çalışmanın her iki kuruluşun da iyiliğine olacağı gayet açıktır (Pactet,1995:229).

Kongrenin işleyiş yönünden arz ettiği özelliklerden biri, görüşmeler sırasında bir kongre üyesinin konuşma hakkının zamanla sınırlı olmamasıdır. Kongrede görüşmelerin düzeyi pek yüksek değildir. Kongre üyeleri arasında tanınmış ve yetenekli kimselerin sayısı azdır. Bunu nedeni, seçkinlerin siyasi hayata karşı istekli olmamaları yanında görev süresinin kısa olmasıdır (Kuzu,2011:34).

Mali yönü olan kanunların önerisi, temsilciler meclisinde yapılmaktadır. Bunu nedeni ise vergiyi federe devletlerin değil vatandaşların ödemesidir (Kuzu,2011:35).

Senato basit çoğunlukla, başkanın atadığı bakanların, elçilerin ve yüksek rütbeli memurların atamalarını onaylama yetkisine sahiptir. Senato bu yetkisinin hemen hemen daima olumlu kullanmaktadır.

III.3.Federal Mahkeme

Oluşumu Başkan ve Senato'nun işbirliği ile gerçekleşen Yüce Mahkeme, Başkan'ın Kararlarını iptal etme ve Kongre'nin yaptığı yasaları "Anayasaya aykırı" ilan etme yetkilerinin kullanmaktadır (Şıvgın,1997:50).

Federal Anayasa Mahkemesinin yasaları denetleme yetkisi, aldığı kararlarla kendisine anayasanın yorumlayıcısı görüntüsünü elde etmiştir. Bu yoldan anayasa, zamanın koşullarına uygun bir biçimde yorumlanarak esneklik kazanmaktadır. Diğer işlerde temyiz mahkemesi niteliğinde işlev görür (Kuzu,2011:35).

Amerikan yargı sisteminde Yüksek Mahkeme'nin sadece yargı yetkisi olup, istişari yetkisi yoktur. İlk ve son derece mahkemesi olarak görev yapmaktadır (Kubalı, 1971:458). Amerika'nın taraf olduğu anlaşmazlıklar Yüksek Mahkeme'nin yetkisine girmektedir. Federal mahkemelerin yetkilerini genel olarak şu şekilde belirtebiliriz:

- Anayasa, federal kanunlar ve bunların yetkisi altında imzalanan antlaşmalardan doğan tüm hukuk davaları,
- Büyükelçi, elçi, dış temsilcilikler ve konsoloslarla ilgili tüm davalar,
- Deniz hukuku alanındaki tüm davalar,
- İki veya daha fazla federe devlet, bir federe devlet ve diğer bir federe devletin vatandaşı, muhtelif federe devletlerin tasdikleriyle bir toprak parçası üstünde hak iddia eden ve aynı federe devlette yaşayan vatandaşlar ve bir federe devlet vatandaşı ile yabancı devletler vatandaşları veya uyrukları arasındaki anlaşmazlıklardan doğan davalar.

III.4. Bakanlar (Sekreterler)

Anayasa da Bakanlar Kurulu ile ilgili herhangi bir hüküm yoktur. Fakat bazı yürütme bölümlerinin (departments) başkanlarından bahsetmektedir ki, bunlar uygulamada bakan (sekreter) olarak görev yapmaktadırlar. Bakanlar Kongreye karşı sorumlu değildirler. Sadece kendinin seçen Başkana karşı sorumludurlar (Şıvgın,1997:61).

Bakanlar Başkanın Başkanlığı altında muayyen aralıklarla toplanırlar. Bu toplantılar bağımsız karar yetkisine sahip bir Bakanlar Kurulu toplantıları gibi değildir. Başkanın, yardımcılarının ne düşündüğünün öğrenmek amacıyla yaptığı toplantılardır. Bakanların kararı ne olursa olsun, Başkanın vereceği karar karşısında önem ifade etmez. Bunun en güzel örneği, Abraham Lincoln'in "yedi hayır, bir evet, evetler kazandı" şeklindeki ifadesidir.

Bütün bu bilgiler ışığında Başkanlık Sistemi'nin organları uyum ve ahenk içinde çalışmakta olup, demokrasinin etkin olmasına neden oldukları söylenebilir. Sistemin ilk önce teoride tartışılıp sonra uygulamaya geçmiş olması toplumdan gereken desteği ve ilgiyi gördüğü düşünülebilir.

Bakanlar Kongre'ye karşı sorumlu değildir. Sadece kendilerini seçen başkana karşı sorumludurlar. Bakanların, başkanla fikir birliği içinde olmaları gereklidir. Ancak, bakanlar arasında çeşitli fikirlerde kişiler olabilir. Bu, hükümetin kamuoyundaki desteğini artırmaya hizmet eder veya hükümete, toplamdaki çeşitli fikir gruplarının temsil edilmesini sağlar Hükümette önemli olan, bakanların başkana ters düşmemeleridir. Başkana ters düşen bakanın istifa etmesi lazımdır. Aksi halde başkan

onu azledebilir. Bakanları atamasında, senatonun tasvibine ihtiyaç olduğu halde, başkan tarafından azlinde senatonun tasvibine ihtiyaç yoktur. Hükümet üyeleri normal olarak başkanın gölgesi gibi hareket ederler. Bu sebeple hükümetin fonksiyonu, başkanın kuvvetli veya zayıf olmasına göre değişir (Laski, tarih yok,70-74). Bakanın kongreye karşı sorumlu olmaması, bakanı daha özgür kılacağı, görev ve yetkilerini kullanırken halka karşı sorumlu olacağını göstermektedir. Ayrıca parlamenter sistemdeki denetim aracı olan gensorunun bulunmayışı Kongre'ye karşı daha rasyonel olmasını sağlamaktadır.

IV. BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİ GÜÇLÜKLER, ÇÖZÜMLER VE ÖNERİLER

IV.1. Başkanlık Sistemi Hakkında Tereddütler

Başkanlık hükümeti sistemi, kuvvetler ayrılığını sert bir biçimde tatbik ettiği için hükümet meclisi feshedemiyor, meclis hükümeti düşüremiyor. Dolayısıyla çıkacak uyuşmazlıklarda “rejim dondurulabilir” denmiş. Fakat uygulama hiç de rejimi dondurmamıştır (Kuzu,2011:36).

Başkanlık sistemi katıdır. Bu iddiaya göre, parlamenter sistemlerdeki güvensizlik oyu ve fesih araçlarıyla, tikanıklar çözülebilir. Ancak başkanlık sisteminde bu tür bir durum olası değildir. Yasama ve yürütme organlarının seçiminden sonra, bir dahaki seçimlere kadar siyasal süreçlere demokratik müdahale son derece zordur. Böylece halk tarafından seçilen, meclis ya da başkanın toplumsal desteğini ya da meşruiyetinin kaybetse bile, yenileri seçilinceye kadar, halk bunlara katlanmak zorunda kalacaktır. İşte demokratik yönetimler bu noktada diktaya dönüşmektedir. Çünkü, meşruiyetinin kaybeden otorite, yetkiler hala elindeyken, varlığını bir şekilde sürdürmenin yollarını arayacaktır (Oruçlu, 2008:29).

Başkanlık hükümeti sisteminin diktatörlüğe yol açacağı ileri sürülmektedir. Güney Amerika ve Afrika ülkelerinin bu açıdan örnek göstermek doğru değildir. Ülkemizde hangi hükümet sistemi uygulanırsa uygulansın, diktatörlük gibi bir uygulamaya yol açmayacağı kanaatindeyiz. Evet, ülkemizde antidemokratik uygulamalar görülmektedir ve gelecekte görülebilir. Ancak, günümüzdeki çok sesliliğin de katkısıyla antidemokratik uygulamaların diktatörlüğe dönüşme ihtimalinin ortadan kalktığını söylemek mümkündür. Antidemokratik uygulamaların sebebinin ise özellikle (hem siyasetçi hem de bürokrat) yöneten kesimin demokrasi kültüründeki zafiyet gibi hükümet sistemi dışında başka sebeplerde aramak daha doğru olacaktır (Tunç ve Yavuz, 2009:36).

Türk halkının pek de kısa sayılmayacak bir demokrasi deneyimine sahip olması ve Türkiye’de darbe yapan ordunun bile “devlete çeki düzen verdikten sonra” bir iki yıl içinde kışlasına geri dönmesi sebebiyle, Güney Amerika ve Afrika ülkeleri örnek

gösterilecek Türkiye’de de başkanlık hükümeti sisteminin diktatörlüğe yol açacağını ileri sürmenin Türk halkına haksızlık olacağı ifade edilmektedir (Kuzu,2000:131).

Bu sistemde Başkan’ın kabine üzerindeki hakimiyeti yüzünden hükümet istikrarsızlığı olmadığı varsayılsa da disiplinsiz partilerin bulunması durumunda (A.B.D örneği), Başkan’ın kabineyi oluşturmadaki mutlak inisiyatifi, kabine üyelerinin dilediği gibi bir duruma yol açmaktadır (Linz, 1993:125). Bundan kamu bürokrasisinin olumsuz yönde etkileneceği açıktır.

Başkanlık sisteminin bir diğer sakıncası, popülizme ve popülist liderler yaratmaya yatkın olmasıdır. Başkanlar popülist vaatler sonucunda iktidara geldikleri takdirde, eğer Kongre’nin desteğinin alamamışlarsa ve etkin olamıyorlarsa, kendi yarattıkları iktidarın toplumun beklentilerini karşılayamadığını düşündükleri andan itibaren, özellikle Kongre üyeleri için pazarlıklar karşılığı patronaj mekanizmalarını işleterek yeni destekler bulmaya çalışabilirler.

Diğer yandan, birçok başkanlık sisteminde Başkan’ın rolü kararsız ve belirsizdir. Başkanlar bazı alanlarda kapsayıcı görevlerle donatılmış iken, diğer alanlarda zayıftır. Özellikle yasamada güvenli desteğe sahip değillerse, yani yasamada bölünmüş çoğunluk egemense, minimal siyasa gündeminin başarmada dahi yetersiz kalırlar.

IV.2. Kurumsal ve Siyasal Güçlükler

Siyasi partiler, doğrudan bir araya gelemeyen toplumsal sınıf ve katmanların uzlaşmasını sağlayan araçlarıdır. Belli uzlaşmaların sağlanamadığı, asgari müştereklerin akılcı şekilde tespit edilemediği durumlarda, toplumsal sınıflar arasındaki çelişkiler sosyal patlamaya sebebiyet verir. İşte siyaset, bu toplumsal uzlaşmanın sağlanması, sınıfların asgari müştereklerinin tespiti, talepler arasındaki çelişkilerin en uygun şekilde çözüme kavuşturulabilmesi bilimidir. Böylece siyaset bilimi, sosyal patlamaların önüne geçmeye ve toplumsal refahı yükseltmeye yönelik olarak çalışır(Darende, 2010:1).

Başkancıl rejimlerin en belirgin özelliği devlet başkanının yönetimindeki etkinliği ve iktidarın kişiselleşmesidir. Yani, Güney Amerika’da kurulan Başkancıl Sistemler, Kuzey’de kurulan başkanlık sisteminden çok farklı olarak dizayn edilmiştir.

Bunun sonucu olarak da Güney’de diktatörlüğe kolayca dönüşebilmişlerdir (Kuzu, 2011:38).

Amerikan toplumu aslında etnik, dinsel, bölgesel, ekonomik bölünmelere dayalı çok partili bir sistem üretmekte ve bu sistem, iki başkanlık seçimi arasındaki dönemde hakim olmaktadır. Fakat başkanlık seçiminin yapılacağı dördüncü yılda, bu çok partili sistem iki büyük koalisyona ayrılmaktadır. Bu koalisyonlar kendi içsel farklılıklarını başkan adaylarının belirlenmesine kadar sürdürmektedir. Adayların belirlenmesiyle birlikte tüm ağırlık seçiciler kurulunda çoğunluğu elde etmek için zorunlu olan parti içi birlik ve uyuma verilmektedir. Bu noktada Amerikan tipi iki partili sistem öne çıkmaktadır. Benzer örneğin Türkiye’de seçim öncelerinde çıkma ihtimalinin olduğu düşünülebilir. Çünkü gerek sağ veya gerek sol partilerin barajı aşamayıp sağda ve solda birlik çağrılarını bunun kanıtı olarak gösterilebilir.

İşlerliği ve yönetilebilirliği sağlayan sistemlerden söz edilirken; etkin ve/veya istikrarlı hükümetlerden bahsedilir. Etkinlik ve istikrarlı başbakanlık sistemleri, tek partinin arka arkaya parlamentonun çoğunluğuna sahip olması demek olan. Egemen parti sistemini de içine alır. Egemen parti sistemleri, bütün tek parti hükümetlerinin sağladığı istikrar ve etkinlik yeteneğini sağlarlar. Ancak hayat süresinin uzunluğu etkinliği azaltıcı rol de oynayabilir. Alternatif hükümetten yoksunluk, iki partinin iktidarda yer değiştirmesinden kaynaklanan uyarıcılıktan yoksunluğa da neden olabilir. Ayrıca liderlikle gerçekleştiremeyen bir çok şey parti sistemi yapısının değiştirilmesiyle gerçekleştirilebilir. İstikrarlı ve etkin koalisyon hükümetlerine ender rastlanır; bu rastlantının gerçekleşmesi belli türde parti sistemi yapısına değil, çoğunlukla kişisel liderlik niteliklerine ve politikalarına bağlı olarak gerçekleşmektedir (Yavuz, 2000:189).

Başkanlık hükümeti sisteminde başkanın partisi ile yasama organında çoğunluğun sahibi olan partinin farklı olması ihtimali de vardır. Çünkü yasama organı seçimleri ile başkanlık seçimleri ayrı ayrı yapılmaktadır. Bunun da ötesinde seçim dönemleri farklı zamanlara rastlayabilmektedir.; örneğin A.B.D’de başkanlık seçimleri dört yılda bir, Temsilciler Meclisi’nin tamamı ve Senato’nun üçte biri iki yılda bir yenilenmektedir (Özer, 1998:73). Bu durum, sistemde tıkanıklıkların ve kilitlemelerin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Başkanın partisi ile yasama organında çoğunluğu sağlayan partinin farklı olması durumunda, başkanın hiçbir talebinin yasama organı tarafından kabul edilmemesi gibi bir durumla karşılaşılabilir (Turan, 2005:120-121).

Başkanın her ne kadar sert kuvvetler ayrılığı olsa da yasama organı ile iyi geçinmesi şarttır. Başkanın politikalarını yürütebilmesi için gerekli kanunların çıkarılması gerekir. Dahası yasama organının bütçeyi kabul etmemesi halinde Başkan hiçbir harcama yapamayacaktır. Harcama yapılamadığı zaman da icraattan bahsetmek mümkün değildir (Onar, 2005:93-94). Bu durumda başkan için bir tek çözüm yolu gözükmektedir; yasama organı içinde kişilik zaafi olan üyelere bir anlamda rüşvet sayılabilecek tavizler vermek. Bu sayede yasama organı içinde çoğunluğa sahip olmasa bile iktidardaki başkan, yasama organında yeterli desteği çok da etik olmayan yollarla sağlayabilecektir. Ancak, ülkemizde olduğu gibi disiplinli partilerin bulunduğu ülkelerde, bu şekilde diğer siyasi parti mensuplarından destek almak zorlaşacaktır (Araslı, 2000:253). Gerçi, başkan seçimleri ile parlamento seçimlerinin birlikte yapılması durumunda, yürütme ile yasama organında çoğunluğu elinde bulunduran partinin farklı olma ihtimali son derece zayıftır.

Siyasal istikrar olgusunu tüm unsurlarıyla ele aldığımızda, istikrarın hem demokrasinin, hem de siyasi sistemin bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Yani ortada bir istikrar sorunu varsa, siyasi sistem sorunu kadar demokrasi sorunu da vardır. Dahası, hem siyasi sistemin hem de demokrasinin istikrarsız olması mümkündür. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, siyasi sistemin istikrarsız olması ile, bir siyasi rejim olarak demokrasinin istikrarsızlığı aynı şey değildir (Lane ve Ersson, 1987:278).

A.B.D. kongresindeki sürekli komiteler hayli geniş yetkileri olup başkan hariç, bütün yürütme görevlilerinin çağırarak yürütme faaliyeti ile ilgili olarak, zaman zaman bilgi edinmektedirler. Böylece parlamento, yürütmenin siyasi sorumluluğunu harekete geçirmek yetkisi olmaksızın yürütme faaliyetini yakından izleyip denetleyebilmektedir. A.B.D’de, parlamenterlerin yürütme üyelerini ve giderek yürütme politikasını sürekli komiteler aracılığı ile denetlemelerine ve etkilemelerine “Kongre Yönetimi” deniliyor (Kuzu, 2011:40).

IV.3.A.B.D’de Başkanlık Hükümetinin İşlemesini Kolaylaştıran Faktörler

Başkanlık sisteminin lehinde olanların hareket noktası öncelikle istikrar ve etkinlik olgularıdır. Witz, Linz’in başkanlık sisteminin Latin Amerika örneklerinden hareket ederek istikrarsızlıkta rol oynadığı görüşünün aksine, sömürgecilik sonrası

istikrarız Asya ve Afrika ülkelerini örnek göstererek, istikrarsızlığın sorumlusunun başkanlık sistemi değil de parlamenter sistemler olduğunu ileri sürer (Horowitz, 1995:162-164) Diğer yandan Latin Amerika örneklerinden hareket ederek sistemin diktatörlüğü teşvik ettiği söylenemez. Çünkü bu ülkelerdeki uygulamalar başkanlık sistemiyle doğrudan ilgili olmayıp, bu rejimler bilinçli biçimde diktatörlük şekline ya da diktatörlüğe dönüştürülmeye yatkın biçimde tasarlanmıştır (Erdoğan, 1995:77-78).

Başkanlık sisteminde başkan belli bir dönem için seçildiğinden, yürütme organının büyük istikrar göstermesi garantilenmiş olmaktadır. İki partili parlamenter sistemlerde de başbakan ve kabineler istikrarlı olabilmektedir. Ancak sağlam bir çoğunluk koalisyonundan yoksun çok partili parlamentolarda kabinelerin sık sık düşürülme ihtimali kuvvetlidir. Bu durum III. ve IV. Fransız cumhuriyetlerinde ve Alman Weimar Cumhuriyeti'nde yaşanmış, kabine istikrarsızlığı yaygın olarak görülmüştür. Bu cumhuriyetlerin yerine geçen rejimler, yani V. Fransız Cumhuriyeti ve Batı Alman Federal Cumhuriyeti'nin yeni anayasalarında kabineyi (yürütmeyi) parlamento karşısında güçlendirecek tedbirlere yer verilmiştir. Batı Alman Anayasası yapıcı güvensizlik oyunu kılmış, bir başbakanın düşürülebilmesini birisinin başbakan olarak seçilmesine bağlamıştır. V. Fransız Cumhuriyeti anayasasında ise, kabineye tasarılarını güven sorunu haline getirerek, meclis mutlak çoğunluğu kabineyi düşürme yolunda oy kullanmadığı takdirde tasarının blok olarak otomatikman kabul edilmiş sayılması sisteminin getirmiş, böylece kabinenin çalışmasını kolaylaştırmıştır. Her iki ülkede de asıl istikrarı sağlayıcı olarak; istikrarlı ve amaçlarına sıkıca bağlı partilerin ve parti koalisyonlarının varlığı görülmüştür (Çam, 1993:47-48).

Başkanlık sistemleri, başkanı yasama organından bağımsız kılmak, ona belli bir görev süresi tanımak ve halk tarafından seçilme yoluyla otoritesini meşrulaştırmak suretiyle, yürütmenin istikrarı sorununu çözmektedir. Ancak yürütmenin bağımsızlığının aynı zamanda yasama ile ciddi uyuşmazlıklara ve kilitlenmelere yol açabileceğinden, başkana meclisi fesih yetkisinin verilmesi önerilmiştir (Çam, 1993:50). Buna karşın parlamenter rejim yürütme organının kolektif niteliği nedeniyle, şartlara göre en küçük partilerin bile yürütme organından bir pay sahibi olabilmelerine olanak vererek uzlaşmayı teşvik edebilmektedir (Özbudun, 1993:132).

İstikrar, işleyen parlamenter demokrasinin göstergesi olarak değerlendirilir. Zira, parlamenter sistem istikrarlı hükümet sağlıyorsa, aynı zamanda etkin hükümeti de sağlaması beklenir. İstikrarsız hükümetlerin, etkinlikten de yoksun olacağı beklenir. Ancak tecrübeler bu beklentilerin kısmen doğru olduğunu göstermektedir (Yavuz, 2000:159).

IV.3.1. İki parti sistemi

Amerikan partileri ideoloji olarak genel anlamda birbirlerinden çok farklı değildirler. Cumhuriyetçi Parti ve Demokratik Parti, birbirlerine yakın temel politikalar izlerler. Parti disiplini oldukça zayıf seyrederek. Gariptir ki bu iki parti arasında (demokratlar ve cumhuriyetçiler) bir ideolojik fark olmadığı gibi esaslı bir görüş ve program farkı da yoktur (Kuzu, 2011:42).

Amerikan partilerinin disiplinsiz, örgüt bağlarının zayıf niteliğinin yasama-yürütme ilişkileri açısından en önemli sonucu, Başkan'ın partisinin Kongre'de azınlıkta kalması durumlarında bile sistemin kilitlenme ihtimalinin zayıf olmasıdır. Partilerin ideolojik açıdan türdeş olmaları nedeniyle Başkan kolaylıkla muhalefetten de kabinesine bakan alabilmekte, böylece sistem aksamadan işleyebilmektedir (Tosun ve Tosun, 1999:76).

Bir çok bakımdan önemli olmakla beraber, anayasada bahsedilmeyen, hakkında hiçbir hüküm bulunmayan tek siyasi teşkilat partidir. Bugüne kadar hiçbir başkan ilk önce bir siyasi partinin desteğini almadan seçilememiştir. Bir siyasi parti bir kişiyi başkan adayı olarak seçtiği vakit, başkan adayı, geleneksel olarak partinin başkanı ünvanını alır ve seçildiği takdirde partinin işlerinin çoğunu kontrol etmeye devam eder (dunn ve diğ, 1994:346).

Modern devlet işleyişinde etkin bir rol oynayan siyasal partilerin varlığı, kuvvetlerin ayrılığı teorisinin yasama ve yürütme ilişkileri bakımından taşıdığı anlam ve değeri hemen hemen hiçe indirmektedir. Çünkü artık siyasal rejimin işleyişini fiilen belirleyen, o siyasal rejime asıl karakterinin veren yasama ve yürütme kuvvetlerinin teorik ilişkileri değil, daha çok o siyasal rejimde cari olan tek parti veya birden çok partinin bulunmasıdır. Parlamenter sistemlerde siyasal partiler, en etkili ve asli unsurlar haline gelmişlerdir. Çünkü genellikle parlamentoda çoğunluğu oluşturan parti, hükümeti de kurma imkânına sahip olmaktadır. Böylece yasamada çoğunluk hakimiyetini elinde

tutan siyasal parti, hükümete de hakim olmakta, böylece her iki (yasama ve yürütme) iktidar da siyasal parti aracılığıyla parti yönetiminin eline geçmiş bulunmaktadır. Böylece iktidar partisi yasama ve yürütmenin hakimi konumuna gelmiştir. Özellikle iki partili parlamenter sistemlerde, örneğin İngiltere’de yasama tedricen güçlü ve sınırsız yetkilerle donatılmasına rağmen, siyasal partilerin kazandığı yeni işlevlerle asıl güç hükümette toplanır olmuş ve yürütme sistemin en güçlüsü olma konumuna erişmiştir. Hukuki bakımdan teorik yönüyle yetkiler yine yasamada görünmesine rağmen, bu yetkilerin fiili kullanımının genellikle kabinece sağlandığı görülmektedir. Bu da parlamenter sistemlerde “ kabine diktatörlüğü” yakıştırmaya sebep olmaktadır (Yavuz, 2000:105).

IV.3.2. Ülkenin Federatif Yapısının Etkisi

A.B.D federal bir devlettir ve bu federal yapı içindeki federe devletlerden her biri adeta bir müstakil devlet gibi teşkilatlanmıştır. Dahası, federal devlete ait işlerin pek çoğu, bu federe devletlere bırakılmıştır ve seçime dayalı organlar tarafından yürütülmektedir.

A.B.D’nin federal bir devlet olması, her federe devletin bir devlet olarak teşkilatlanmış bulunması, devlet başkanının diktatörlük temayüllerini/eğilimini önleyecek kuvvetli bir faktördür (Kuzu, 2011:43).

Anayasada, federe devlet ile federal devlet arasındaki ayırım nedeniyle, bazı faaliyetler federe devlete bırakıldığından başkanların bunları kullanmasına imkan verilmemektedir. Başkanlar ülkenin siyasal yapısı dolayısıyla, federe devlet idarecilerinin ve mahalli siyasi yöneticilerinin istek ve ihtiyaçlarını dikkate almak zorundadırlar. Özellikle seçim dönemlerinde bu husus başkanlar tarafından ihmal edilemez. Örneğin seçim dönemlerinde, hem Bush hem de Clinton, federe devlet idarecileri ile yerel parti yöneticilerine kur yapmışlar, onların isteklerini hemen yerine getirmişler, hatta onlara ihaleler vermişlerdir (Dunn ve diğ, 1994:361). Günümüzde federe devletlerle ilişkilerin mahiyeti hususunda ciddi tartışmalar yapılmakta beraber, kanaatimizce, demokratik yapı içinde devletlerin merkeze etkileri daha fazla olmaktadır. Olayların gelişimi de bu görüşü doğrular mahiyettedir.

Federatif yapının başkanlık sistemi içinde fonksiyonel bir görev üstlendiği söylenebilir. Ülkemiz açısından federatif yapının düşünülmesi, beraberinde üniter devlet

yapıyı sorgular hale getirebilmektedir. Parlamenter sisteme sahip olan ama federatif olan ülkeler vardır. Almanya örnek gösterilebilir. Ulus devlet ölçeğinde, farklı etnik kimlikleri barındıran bir ülke olması nedeniyle, güvenlik eksenli problemin bir sonuca erdirilmeden federatif yapının tartışılması ülkemiz için bir çözüm veya çözümlene olabileceğini düşünmek süregelen atmosferde erken olabilir.

IV.3.3. Loby Sistemi (Üçüncü Meclis)

Eski parlamenterler, kongre binasında koridorlarda dolaşırlar ve bunlarla “loby” denir. İşleri de kulis faaliyeti yapmaktır. Amerika’da birçok önemli sorunlar parlamento koridorlarında bu lobilerle halledilmektedir (Kuzu, 2011:43).

IV.3.4. Aşırılıkların Önlenmesi

Başkanlık hükümeti sisteminde yasama ve yürütme organları birbirinden tamamen ayrılmış, önemli bazı yetkileri karşılıklı olarak paylaşmışlardır. Bu şekilde sistemin yasama ve yürütme organlarını karşılıklı olarak birbirine muhtaç kılmış olması, uzlaşma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Bu sistem içerisinde çok güçlü bir konuma sahip olan başkan, kongre ile iyi geçinemediği takdirde hiçbir önemli yetkisini kullanamaz hale gelir. Çünkü kanun çıkarma ve bütçe gibi iki önemli yetki sayesinde başkan kongreye bağlı hale gelmektedir (Turhan, 1989,35).

Başkanlar, bakanlıklar ve kendilerine bağlı icra ofisleri olmak üzere, yürütme yapısı içinde toplam altı milyon kişi istihdam ederler. Şüphesiz bunların hepsini başkanlar atamaz; ancak hiyerarşik yapı içinde bunların hepsinin en üstünde şüphesiz başkan vardır (Dunn ve diğ, 1994:347).

V. BÖLÜM

TÜRKİYE İÇİN BAŞKANLIK HÜKÜMETİ

V.1. Türk Demokrasi Tarihi

Osmanlı'nın on altıncı yüzyılın ikinci yarısından on dokuzuncu yüzyılın ilk on yıllarına kadar süren döneminde, genellikle merkezi yönetim biçiminden yarı-feodal yönetim biçimine doğru aşamalı bir gelişim tanık olunduğu ileri sürülür. Bu görüşün taraftarları, bu dönemde mali kaynaklar üzerindeki denetimin yavaş yavaş zayıflayışından ve çevrenin artan “özerkliği”nden hareket ederler. Sıklıkla yapılan bir diğer gözlem de, on dokuzuncu yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nda anayasal idareye doğru bir ilerleme sağlandığıdır. 1808 Sened-i İttifakı, 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu, 1856 Islahat Fermanı, 1839-1876 Tanzimat döneminde merkezi ve bölgesel “temsili” meclis ve kurulların kuruluşu, 1876 anayasasının ilanı ve 1877'de ilk Osmanlı parlamentosunun toplanması bu ilerlemenin kilometre taşları olarak görülür (Heper, 2006:75).

Tanzimat Dönemi (1839-1876) boyunca merkezin çevreyi daha etkin biçimde kontrol etme çabaları, merkez ile çevreyi bir kez daha çatışmaya meyilli bir noktaya getirdi. Yukarıda da belirtildiği gibi, daha önceki yüzyıllarda kimi devlet işlevleri yerel eşrafa devredilmişti. Şimdi ise, otokratik ve merkezileştirici politikalar yoluyla (Shaw, 1968:29-40) merkezin geleneksel ideali olan, devlet ile tebaası arasında hiçbir türden aracının olmamasını sağlayan kurumsallaşmanın yeniden tesis edilmesi çabalarına girişilmişti(Mardin, 1973:169-190).

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kurumsallaşma örüntüsüne baktığımız zaman, mali kaynakları kolayca çevreden merkeze aktarabilen ve başarılı savaşlar yapabilen iyi örgütlenmiş bir yönetim ile karşılaşyoruz. Bu erken dönem kurumlaşma biçiminin yozlaşmasını takiben Osmanlı, bürokratik ve siyasal kurumlarını iyileştirmeye çalışmıştır. Bu çabalar özellikle 1839-1876 Tanzimat Dönemi'nde yoğunluk kazanmış ve daha sonraki dönemlerde de belirli aralıklar ile devam etmiştir. Cumhuriyet devrinin 1923-1945 yıllarını kapsayan tek parti döneminde, 1923'ten 1937'ye uzanan yılların büyük bölümünde Başbakan ve 1938-1950 yıllarında Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'lü yıllarda, merkezi yönetim önemli ölçüde ıslah edilmiştir. Karizmatik bir lider

olan Cumhurbaşkanı Atatürk, bürokratik kademeleri atlayarak hükümet işlerine müdahale etmeye çalıştığında karşısında İnönü'yü bulmuştur (Loğoğlu, 1970). Diğer taraftan, Türkiye'de siyasal parti geleneğinin 1912-1918 Jön Türk dönemine kadar geri gitmesi ve dolayısıyla hayli uzun ömürlü olması da göreceli olarak parti sisteminin büyük ölçüde kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Türkiye'de serbest ve adil bir biçimde yürütülen çok sayıda genel seçim yapılmış ve bu seçimlerin bazıları siyasal iktidarın el değiştirmesi ile sonuçlanmıştır (Heper, 2006:17).

1973 sonrası dönemde, Türkiye'nin siyasal hayatını siyasetini hayatının belli başlı özellikleri şunlardı: Bölünme, kutuplaşma ve hükümetlerin kararlı bir şekilde davranamamaları. Kutuplaşma, sadece siyasal partilere has bir özellik değildi, örgütlü işçi sınıfı, eğitim sektörü, sivil bürokrasi ve hatta güvenlik hizmetleri de dahil olmak üzere hemen tüm önemli toplumsal sektörlerin ortak özelliği idi. 'Sağ' merkezci Adalet Partisi ile aşırı-milliyetçi Milliyetçi Hareket Partisi arasındaki koalisyon, Milliyetçi Hareket Partisi taraftarlarının çeşitli hükümet örgütlerine getirilmelerine yol açtı. Cumhuriyet Halk Partisi de ne zaman göreve gelse, bu taraftarları kendi taraftarları ile değiştirmeye çalıştı. Kapsamlı personel değişikliği birkaç kez yaşandı, çünkü 1973 sonrası Türkiye'nin siyasal hayatı, cumhuriyet Halk Partisi Başkanı Bülent Ecevit ile Adalet Partisi Başkanı Süleyman Demirel arasındaki köşe kapmaca oyununa dönmüştü (Heper, 2006:211).

1980-1983 askeri rejimi önceki yönetim biçimini değiştirdi. Hemen belirtmek gerekir ki, zaman zaman ileri sürülen aksine, daha öncekilerin ne de 1980-1983 askeri rejiminin Güney Amerika tipi bürokratik-otoriteryanizm ile uzaktan yakından bir benzerliği yoktur. Ordu, gerçekten "itidalsiz, kendi çıkarları peşinde koşan ve ileriye göremeyen siyasetçilerin yarattığı karmaşayı" temizlemeyi amaçlamıştı. Nihai amaç, kısmen de aşkın devlet idi. Ordu'nun Türkiye'de kurmaya çalıştığı siyasal rejim ayrıca kısmen-araşsal olarak da adlandırılabilir. Bu özgün durumu açıklayan başka alternatif terimler olmadığı için burada bu muğlak terimleri kullanmak zorunda kalınmıştır. Bu kitapta kullanılan siyasal sistemler tipoloji açısından, Türkiye'de 1980 sonrası askeri rejimin karma bir sistem kurmaya çalıştığı ileri sürülebilir (Heper, 2006:223).

Türkiye'nin siyasal hayatının sorunlarının irdelenmesinde, genelde gelişmekte olan ülkelerin siyasal sorunlarının incelenmesinde kullanılan kuramları

tercih etmemesi makuldür. Çünkü Türkiye, pek çok gelişmekte olan ülke için geçerli olan sömürge veya sömürge-sonrası ülke prototipine uymaz. Gelişmekte olan ülkeler ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin coğrafi, tarihsel ve giderek kültürel anlamda Avrupa'ya hayli benzer bir ülke olduğu görülür. Bu durumun önemli nedenlerinden biri, pek çok Batı-dışı ülkedeki tarihsel devamlılığa son veren sömürgeci ülkeler tarafından fethedilme ve daha sonra bağımsızlığa kavuşma ve bu olgunun yarattığı siyasal ve kültürel dinamiklerin Türkiye'nin siyasal hayatına damgasını vurmamış olmasıdır. Her ne kadar iktisatçılar ve sosyologlar, Türkiye'yi gelişmekte olan ülke olarak sınıflandırılırsa da, Türkiye, Nijerya, Hindistan veya Brezilya gibi ülkelere nazaran Avrupa ülkeleriyle daha fazla ortak noktalara sahiptir.

Türkiye'nin siyasal hayatının belki de en az anlaşılmiş olan yönü, ordunun siyasal hayatta oynadığı roldür. Türkiye'nin siyasal hayatı üzerinde çalışma yapan bazı bilimcilerin Türk ordusunun Latin Amerika, Ortadoğu ve diğer bölgelerdeki ordulardan daha farklı olduğunu ve temelde “demokrasiyi” desteklediklerini kabul ettikleri doğrudur. Fakat ordu müdahale eder etmez, askerin kışlasına geri dönmesi konusunda, genellikle bu bilimciler de dâhil hep bir ağızdan talepler yükselmekte ve rejimin kesintiye uğramasından dolayı ardı arkası gelmeyen şikâyetler dile getirilmektedir. Diğer bilimciler için ise ordu da temelde bir özel çıkar grubudur ve dolayısıyla askerler sadece kendi bencil ve dar menfaatlerini için müdahale eder (Heper, 2006:251).

Türkiye'nin siyasal hayatı üzerine yapılan bir çalışmada, çok partili dönemde Türkiye'nin, otoriteryen-bürokratik tek parti rejiminden çevre güçlerinin önemli bir rol oynamaya başladığı çok partili sisteme geçtiğine ve Türkiye'nin kültürel bölünmeler yerine sosyo-ekonomik bölünmelere dayanan yeni bir parti sistemi geliştirdiğine dair işaretler bulunduğu belirtilmişti (Özbudun, 1976). Bir başka çalışma da, Türkiye'deki siyasal rejimin vesayet sisteminden daha açık ve rekabetçi bir sisteme dönüştüğü ileri sürülmüş ve etkin ama demokratik bir siyasal hayatın tesis edilebilmesi dünyada bir ülkede başarılı olacaksa bu ülkenin ancak Türkiye olabileceği ifade edilmişti (Frey, 1975,41-56).

V.2. Yürütme Organı Güçlendirme Nedenleri

Sosyal, ekonomik, teknik, siyasal vb. gerekler hızlı ve isabetli karar alabilen, gerekli kaynaklara haiz uzman kadrolu ve örgütlü yönetim ihtiyacındaki, tarım

toplumundan sanayi toplumuna, oradan da bilgi toplumuna geçen insanlık; gelişmişliğin getirdiği birçok girift, karmaşık, ayrıntılı, hızla gelişen ve derinliği olan, çözümleri birbirine zıt, basit çözümlerin çelişkili sonuçlar yarattığı bir dizi sorunla karşı karşıya gelmiştir (Ergun ve Polat, 1978:22-82). Öyle ki toplum düzeninin bir tarafını hızla tehdit eder boyut kazanan sorunların, yine oluştukları hızda ve hatta daha da çabuk önünün alınarak çözüme kavuşturulması, gerekli ve isabetli düzenlemelerin bir an önce yapılması gereği vardır. Bu gereksinim de ancak; toplumu her boyutuyla, ayrıntısıyla izleyebilen, doğacak problemi önceden öngörerek veya tespit ederek alternatifli sıhhatli çözümler üretebilen, bu çözümleri suretle uygulanabilir kararlar haline getirerek koordineli bir şekilde, etkili bir biçimde uygulayabilen uzman yönetim kadroları ve işler bir yönetim organizasyonu ile karşılanabilir.

Bu nedendir ki, toplumun bu gereksinimini karşılamada bir çok avantajı üzerinde barındıran yürütme öne çıkmıştır. Bu durum karşısında yürütmenin her şeyden önce bazı alanlarda düzenleme yetkisiyle donatılması gerekmiş, bu da demokrasi tarihinin başlarında en önde yer alan yasamanın yetki alanının daraltılarak güç kaybına uğramasına ve buna mukabil yürütmenin de güç kazanarak öne çıkmasına sebep olmuş, siyasal parti işlevlerinin değişim ve parti disipliniyle bu eğilim daha da artmıştır.

Yürütmenin diğer anayasal organlardan daha üstün duruma gelmesi, farklı biçimlerde de olsa, giderek otoritenin tek kişide (başkanda, başbakanda veya devlet başkanında) toplanmasına yol açmaktadır. (Bunda güç durumlarda bir kurtarıcıya bel bağlama engramının yarattığı psikolojik ihtiyacın da rolü olduğu gözlenir). Gücün tek elde toplanmasının ise, “iktidarın kişileşmesi” eğiliminde yol açtığına dikkat çekilmektedir (Chantebout, 1978:298).

Orta çağın sonunda mutlak iktidarlara karşı gelişen alabildiğine sınırlandırılmış yürütme anlayışı, Amerikan ve Fransız devrimleri sonucu pozitif hukuk belgelerine girmiş ve XX. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür. XX. yüzyılda teknolojinin gelişmesi ve ekonomik zenginliğin artması, yaşam standartlarını yükselterek toplum ve devlet yapısında ve sosyal ilişkilerde köklü değişimler ortaya çıkmıştır. Salt liberalizmin ve salt klasik temel hak ve hürriyetlerin tek başına toplumun gereksinimlerini karşılamaktan uzak olduğu, refahın eşit dağıtımın asıl sorunu teşkil ettiği anlaşılmış, anayasalarda sosyal ve ekonomik haklara da yer verilmesi gereğine inanılarak, devletin sosyal hayata müdahalesi benimsenmiştir (Göze, 1995:381).

Günümüzde de yürütmeyi güçlendirme eğiliminin devam ettiği gözlenmektedir. Parlamento üstünlüğünün aşırı gelişimi yürütmenin önemli sorunları çözücü tedbirler almasını engelleyince, şiddetli krizler ortaya çıkmıştır (Özkoç, 1969:45). Sonunda yürütme tekrar ön plana çıkarılarak, siyasal merkeze doğru kaydırılmış, yürütme güçlendirilmiş ve diğer organlardan üstün bir konuma getirilmiştir.

Hükümetlerin istikrar ve etkinliğinin bir ölçüsü de; başkanlar veya hükümetlerin ortalama ömrü (dayanaklığı) ve hükümetin yasama çoğunluğuna sahip olma süresidir. Düzenin başarısızlığın göstergeleri olarak; ayaklanmalar (iç savaş), siyasal şiddet kaynaklı ölümler, ulusal rejimin askıya alınması veya yerine başka bir tür rejimin geçmesi ve benzerleri sayılabilir (Powell, 1990:24). Bu kriterler bakımından Türk siyasal yaşamında, hükümet istikrarı sorununun varlığı açıkça ortaya çıkmaktadır (Yavuz, 2000:125). Görülüyor ki, Türkiye’de istikrarsızlığın temelinde yatan asıl faktör yürütme organına gerekli olan dozda güç ve kuvvetin verilmemiş olmasıdır.

Yürütmeye yüklenen işlevler, onu sadece kanunları uygulayan bir organ olmaktan öteye geçirmiş, bir inisiyatif-karar öngörü organı olarak onu siyasi kurumların motoru (kalbi) konumuna getirmiştir (Jeanneau, 1975:81). Yürütme programını (politikalarını) uygulamak için ihtiyaç duyduğu kanun tasarılarını hazırlayarak yasama faaliyetlerinin yönlendirir; kendine bağımlı idare cihazını harekete geçirerek ve yönlendirerek politika hedeflerine ulaşır, genel politikayı belirleyerek yürütür; karar organı olarak yönetsel kararlar verir, genişletilmiş düzenleme yetkisini kullanır ve programın parasal gücünün oluşturan bütçeyi münhasır olarak hazırlar; toplumun geleceğine ilişkin öngöründe bulunarak yarını yönetirken geleceği planlar, uzun vadeli planlar oluşturarak uygulamaya koyar. Günümüzün hükümeti olmak, bunları yapmayı gerektirmektedir.

Günümüzde sistem mühendisliği mikrodan makroya doğru sosyal-ekonomik-siyasal-teknik sistemlerde çeşitlilik, alternatiflik, bütün boyutları kavrayan bindirmeli kaplama, bütünleştirme, süreklilik, önceliklendirme, beka, seviyeler arası hızlı geçişlilik ve hiyerarşi dışı çok kanatlı iletişim, sistemlerde teknolojik giriftlik, gerçek zamanda gerçek bilginin tespiti, eş zamanlı ve bağımsız hareket, çok yönlülük, kendiliğinden otomatik işleme ve ayırt etme niteliklerinin geliştirme üzerinde yoğunlaşmıştır. Sistemlerin bu ayırt edici nitelikleri siyasal iktidar kullanımında farklı yaklaşımlara ihtiyaç göstermektedir. Siyasal iktidarın başarılı kullanımı, çevikliği,

inisiyatifliliği, eş zamanlığı (koordinasyonu) derinliği, çok yönlülüğü, yönetilebilirliği sağlayan, sağlayacak olan organizasyonu gerektirmektedir(Yavuz, 2000:90).

Ülkemizde uygulanan seçim sistemi, koalisyonlar ve bunun bir uzantısı olarak güçsüz hükümetler doğurmuştur. 1961 Anayasasının olağan üstü durum ve krizleri yeterince düzenlemeden daha çok, normal dönem işleyişini düzenlemeye ağırlık vermiş olması, istikrarsızlığı daha da körüklemiştir. 1961 Anayasası döneminde yaşanan olumsuz tecrübeler, her şeyden önce yeni bir anayasa yapma talebinin ortaya konulmasını getirmiş, bu talep de karşılığını bulmuştur. 1961 Anayasası IV. Fransız Cumhuriyet Anayasasına benzer yapısıyla, Fransa'daki 12 yılda 24 hükümetin kurulması sonucunu ülkemizde de doğurmuştur (Yavuz, 2000:114).

1982 Anayasası farklı bir sistem getirmiş, ancak V. Fransız Anayasasından sapan düzeniyle ve nispi temsile dayalı kalmasının sonuçları bakımından, 1961 Anayasasında sapan düzeniyle ve nispi temsile dayalı kalmasının sonuçları bakımından, 1961 Anayasası döneminden pek büyük bir fark yaratmamıştır. Hükümet istikrarsızlığı yine sistemin en önemli sorunu olarak birinci sırada yer almaya devam etmektedir. Almanya 20 yıldır koalisyonlarla yönetilmesine rağmen, siyasal istikrarsızlık sorunu yaşanmamaktadır. Sorun, seçim sistemi yanında demokratik kültürün (eğitime dayalı uzlaşma kültürünün) zayıf olması olarak da öne çıkmaktadır. Yönetimde istikrarın ancak nitelikli eğitim seviyesinin artışı ile temsilde adaletin bir arada bulunmasına bağlı olduğu atlanmıştır. Hele siyasal elitlerin kamu yararı yerine devamlı geleceğe güvensizlik içinde bulunarak kendi özel çıkarlarını tercih etmesi ise pek aşılabilir bir engel olarak gözükmemektedir. Yapısal değişikliklerle sorunu aşma arayışı halen tek çıkar yol olarak sunulmaktadır (Yanık, 1997:111).

1982 Anayasası döneminde siyasal partilerin anayasal çerçevede yasal düzenlemesi; parti içi demokrasiye elverişli olmayan, parti yöneticilerinin belirlenmesi, vekil adaylarının tespiti ve diğer parti kararlarında katılımcı demokrasiye yer vermeyen; lider egemenliği ve oligarşik yapılanmanın söz konusu olduğu bir durum yaratmıştır. Bunun sonucu mezara kadar parti liderliği, dinamik ve genç kadrolardan yoksunluk, diğer partilerle uzlaşma kabiliyetinin kaybı ve halkın taleplerine yabancılaşma olmuştur. Siyasal partilerdeki bu demokratik katılımdan kaçış, iktidarda da seçmen ve vatandaş boyutuna yansiyarak devam edebilmektedir (Yavuz, 2000:115).

1982 Anayasası mecliste hiçbir partinin çoğunluğu sağlayamaması durumunda, bunalımdan bütünüyle ve süratle çıkmayı sağlayacak çözümü ön görememiştir. Sistemi Cumhurbaşkanı ve Başbakan arası çelişki ve çekişmelere açık bırakmıştır. Sistem halka her an siyasilere güvenmeme fikrini pompalayacak şekilde işlemektedir (Özbudun, 1997:28). Demokratik geleneklerin gelişmemesi ve hoşgörü sağlayacak siyasi ve ekonomik güvenceden yoksunluk, koalisyonlu hükümet kurmada zorlukların ortaya çıkmasına yol açmakta, özellikle rejim karşıtı güçlü desteğe sahip aşırı partilerin varlığı bunu daha da zorlaştırmaktadır.

Parlamente Rejim, her siyasal kurum gibi, başta İngiltere olmak üzere, uygulandığı ülkelerde zamana, sosyal, iktisadi ve siyasi şartlara göre değişikliğe uğramıştır. Dolayısı ile uygulandığı ülkelere göre farklı farklı parlamente rejimler ortaya çıkmıştır (Abdülhakimoğulları, 1995:95).

Ülkemizde uygulanan Parlamente Rejimi, içinde taşıdığı anayasal çıkmazlar nedeniyle gerektiği gibi işleyememektedir (Turhan, 1989:177). Örneğin Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasındaki çelişkiler ve çekişmeler, Parlamenteoda hiçbir partinin hükümet kuracak kadar çoğunluğu sağlayamaması ve birbiriyle de anlaşamaması, Parlamento ile hükümet arasında çıkabilecek anlaşmazlıklar parlamente rejimin çözüm bekleyen açmazlarıdır. Parlamente Rejim uzun bir süreden beri çok değişik ülkelerde uygulanmasına rağmen bu sorunların çoğuna çözüm üretememiştir ve bu rejimle yönetilen birçok ülke ülkemiz de dâhil hala bu sorunlarla uğraşıp durmaktadır.

Kültürümüze ve yapımıza başkanlık sisteminin daha yakın olduğu; cumhurbaşkanlarının ve başbakanların, Atatürk'ten başlayarak fiilen başkanlık yetkilerini kullanmış oldukları, halkın katılımı ile başkanın seçilerek bu fiili durumun hukukleştirilmesinin bir takım sorunları çözeceği, ancak bundan ülkeyi hemen sorunlardan kurtarmasının beklenilmesinin yanlış olduğu (Yanık,1997:120) mevcut sistemin köhnemiş olduğu, sivil yönetimin kurulması için doğrudan halkın oyuna başvurulması gerektiği gittikçe artan bir yoğunlukta dile getirilmektedir. Zaten 1982 Anayasasında cumhurbaşkanına tanınan sorumsuzluğu aşkın yetkilerin, parlamente sistemi başkanlığa doğru kaydırıldığı, getirilen sistemin parlamentarizm ile yarı-başkanlık arasında nevi şahsına münhasır ve "işlerliği sorunlu iki başlı bir sistem" olduğu belirtilmiştir (Yanık, 1997:121).

Aslında Başkanlık Sistemi bizde yerel yönetimlerde uygulanmaktadır. Şöyle ki Şehirlerimize Belediye Başkanı seçilmektedir ve seçilen Belediye Başkanı tektir. Seçildiği şehri beş yıl o idare etmektedir (Şıvgın, 1997:16).

Ülkemizin de ekonomik gelişmelerini sağladığı, atak yaptığı dönemler vardır. Ve bu dört dönemdir. Bunlar; Menderes dönem, Demirel dönemi, Özal dönemi, Erdoğan dönemidir. Her dört dönemin de ortak özelliği tek başlarına iktidara gelmeleridir. Bu dönemler, 1950 ile 27 Mayıs 1960 arası, 1965 ile 12 Mart 1971-1983 ile 1991-2003 ile 2011 arasındadır. Bu dört dönemde Türkiye ekonomik olarak dört büyük hamle yapmıştır. Sebebi, siyasi istikrardır. Siyasi istikrar olunca ekonomik istikrar sağlanmıştır. Eğer bu siyasi istikrar dönemlerimizi 1950'den günümüze kadar kesintisiz, ara vermeden getirebilmiş olsaydık, bugün Türkiye, dünyanın sayılı 8-10 ülkesinden birisi olacaktı ve en gelişmiş ülkeler arasında yerini alacaktı (Şıvgın, 1997:15). Bu dört dönem siyasi tarihimizin parlamenter sistemdeki tek parti iktidarı dönemleridir. Beraberinde istikrar ve etkinlik sağlanmış, yürütme güç kazanabilmiştir. Koalisyon hükümetleri için aynı sonuca varabilmek etkinlik ve istikrar açısından güç olmaktadır.

Hükümetin basın, radyo, televizyon gibi görsel iletişim, öğretim ve ekonomi üzerindeki denetimi, halk kitlesinin uzun süre kulaklarını tıkayamayacağı dev bir propagandanın gelişmesine yol açar. Modern bilimdeki her evrimin doğurduğu sonuç: Yönetenlerin ilke olarak bütün maddi engelleri yıkmaya olanağı sağlayan gücü kazanmalarındır. Bu açıdan eğitim-öğretim ve kitlesel propaganda araçlarının ve bunları elinde bulunduranların bağlı olduğu ilke ve müeyyideler de siyasal rejimleri farklılaştıran dolaylı faktörlerdir (Yavuz, 2000:121).

Demokratik rejimlerde yönetenlerin yönetilenler tarafından seçilme yöntemi, yönetenlerin güçlerini sınırlamada en etkili yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özgür ve dürüst seçimler, yetkilileri hesap vermeye zorlar. Bu hesaplaşmadan kaçmanın müeyyidesi ise iktidardan düşmektir. Bu sebeple seçmenden korkma yönetenleri bağlayıcı rol oynar. Ancak bunu abartmakta yanlış olur. Zira: (i) halkın unutmaya yeteneği sınırsızdır. Gerçekten seçmenlerin yöneticileri genellikle son altı aylık siyasetleri ile yargıladıkları gözlenir. Bu durum, meclislerini beş yıla bir yenileyen bir ülkede yöneticilere dört buçuk yıllık özgürlük dönemi sağlarlar. (ii) ayrıca halkın çok çabuk kanması, yönetenlere iyi bir propaganda ile birçok şeyi halka kabul ettirme olanağı verir. Yine (iii) seçmenler demagojiye çok duyarlıdır. Halk;

yönetenlerin haksızlıklarını ya da güçlerini kötüye kullanmalarını, eğer kurbanlar hükümetin aşırılıklarına karşı özellikle korunması gereken azınlıktan iseler, kolayca başışlar. Ayrıca(ıv) seçileceklerin bir birlerine benzer kötülükleri taşıması da halkta seçime az ilgi gösterilmesini getirir. Bütün kusurlarına rağmen seçim, yönetenlerin yetkilerini sınırlamak konusunda en etkili yollardan birisidir (Duverger, 1986:48-53).

Başbakan kabine içinde üstündür ve önceliğe sahiptir. Çünkü başbakan kabinenin diğer üyelerini belirleme, yeni hükümeti kurma yetkisine sahiptir. Başbakan yasamada çoğunluğa sahip olan partisinin de lideri (genel başkanı) olarak yasama sürecini yönlendirir ve aynı zamanda halkın ve yasama organının önünde hükümeti temsil eder. Kitle haberleşme araçlarının üzerinde yoğunlaştığı başbakan, ülke çapında kişiliği bilinen en önemli siyasi lider olarak da algılanır. Bu etkenler başbakanı parlamenter sistem de fiili devlet başkanı konumuna çıkarmıştır.

Başbakan fiili gücü, hukuki yetkilerinin yanında, ülkenin siyasi şartları ve uluslar arası konjonktürün de etkisi altındadır. Savaş zamanında veya acil durumlarda başbakan fiilen daha fazla yetki kullanabilir, ülkenin kaderinin eline alabilir. Ayrıca parti sisteminin ve parti politikasının özellikleri de başbakanın anayasal konumunu güçlendirmektedir (Vile, 1967:55).

V.3. Yürütme Organının Güçlendirilmesi Karşı Eleştiriler

İktidarın tek bir yerde toplanmasının “iktidarın kişileşmesine” yol açtığı iddiası bir çok bakımdan doğru bir tespit olarak gözükmektedir (Friedrich, 1961:127-149). Bunda kitle iletişim araçlarının güzümüzde her yere nüfuz eden sürekli bir zihni bombardıman aracı olagelmesinin payının büyük olduğu söylenebilir. Halk seçilip kendilerine lider olarak sunulan kişiyi eleştiri süzgecinden geçirmeksizin, üzerinde fazla düşünmeksizin etkilenecek benimsene durumunda kalabilmektedir. Ayrıca devletin fizik bir şahsiyetler özdeşleştirilmesi ihtiyacının da iktidarın kişiselleşmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Kültürel çevrenin çalkantılarında sarsılarak yıpranan ve törpüleyici bir yönetim aygıtına mahkûm edilen bireyin, kendini bu durumdan kurtaracak, huzura kavuşturacak bir kurtarıcıya bel bağlaması ihtiyacının doğması da iktidarda kişiselleşmeyi destekleyici başka faktörlerin biridir. Hele parti ideolojilerine güvenleri kalmamış yığınların giderek çoğalıyor olması, çok partililiğin yol açtığı iktidarsız koalisyon dönemlerinin, koalisyonun uzlaşarak benimsediği yeni programın

seçmene sunulup oy alınan programdan farklı olmasının, seçmenin oy verdiği partiye olan inancını sarsarak bunu çığ gibi büyüttüğü de düşünülürse, kişisel iktidar eğilimini pekiştirici bir çok faktörün sahnede olduğunu söylemek şaşkırtıcı olmayacaktır (Yavuz, 2000:92).

XVIII. ve XIV. Yüzyıllarda, yürütme organına karşı yasama organını kuvvetlendirme gayretlerinin ulusal gelişmelerin değişik etkileri altında derecesi değişmiş, ancak daima asgari bir müşterek teşkil etmiştir. Ancak değişen koşullarla gelişen çağdaş demokrasi anlayışı, bu yaklaşımdan çok farklı durumları dikte etmektedir (Özko1, 1969:43). Toplumların büyük bir hızla devam eden bilimsel ve teknik gelişmelerin ortaya koyduğu karmaşık-teknik sorunları tespit etmek, işlemek ve uzmanlıkla çözmek için hızla karar alabilecek üstün nitelikli organlara muhtaç hale gelmesi, parlamentoların yapılarıyla bu gereksinimi karşılamaya elverişli olamaması, haber alma, hemen karar verme ve derhal uygulama imkanlarını elinde bulunduran yürütmeyi avantajlı konuma getirmiştir (Yavuz, 2000:95).

Klasik özgürlüklerin korunması anlayışı savunan yeni (daha çok Hayek'çi) liberalist görüş taraflarına göre; kuvvetler ayrılığı ve parlamentonun üstünlüğü (Vedel, 1960:49) güçlü yürütmeye, yani monarka karşı kişi temel hak ve özgürlüklerini sağlamak için ortaya konmuştur. Kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına almak için, yürütmeye karşı yasama organının güçlendirilmesi ve yürütmenin sınırlanması gereği vardır. Bu gerek, insanlık tarihinin acı tecrübelerinin bir zafer belgesi olan temel hak ve özgürlükler doktrinin zorunlu sonucudur. Son kertede ulaşılan tecrübeyle sabit olduğu üzere, yürütme ne kadar sınırlanır ve zayıf tutulursa, özgürlükler o derece güven altına alınmış olacaktır (Kapani, 1981:169-281).

Marksist anlayış taraftarları da “kuvvetli icra” eğilimine karşı çıkmaktadırlar. Onlara göre, kuvvetli icra tekелci kapitalizmin bir taktiğidir. Çünkü kuvvetli icranın gayesi tekелci kapitalizmin gerek kendi ülkelerindeki emekçi sınıfı, gerekse gelişmiş olan diğer ülkeleri sömürmektir (Arzumanyan, 1966:50).

Her (alan) konu ve her kademedede halkın taleplerine duyarlı demokratik yönetimin sürdürülebilmesi için güçlü yürütmeye karşı çıkanlar; merkezi idareyi güçlendirmek yerine, âdemi merkeziyet kurumlarına yetki ve sorumluluk verilmesini, bunların merkezi denetime bağlı durumdan kurtarılmasını savunmaktadırlar. Merkezi idare yerine bölge ekonomik konseyleri ve bölge kasabaları önerilmiştir(Yavuz,

2000:119). Merkezi idare güçlendirilmiş olsa bile, sosyal tedbirleri almakta yetersiz kalacağı, ekonomik demokrasinin tam anlamı ile gerçekleşmesini temin için, kitlelerin ekonomik kararların alınmasına katkıda bulunmaları gerektiği savunulmaktadır. Bu nedenle, milli meclis yanında koorparatif nitelikteki ikinci bir meclise yer vermek gerektiği belirtilmektedir (Kuzu, 1987:119).

Devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahale gereği, onun görevlerinde gittikçe artan bir genişleme yaratmış, bu da devletin yürütme fonksiyonuna muazzam bir yük getirmiş, bu yükü taşımak durumunda kalan yürütme, bu sebeple güçlendirilme ihtiyacı göstermiştir. Tabi ki bu ihtiyaç karşılanırken; insanlık tarihinin barış ve uygarlığını ve insan hak ve özgürlüklerini herkes için sağlama fırsatı veren bir yönetim biçiminin, hürriyetçi demokrasinin daha da kitleleri her bakımdan özgürleştirecek, sağlam, kendini koruyabilen bir şeklini ortaya koyma arayışı olma gereği vardır (Özden, 1990:2).

V.4. Parlamenter Rejimde Ortaya Çıkan Sorunlar

Parlamenter rejimin en temel özelliklerinden biri, iki başlı yürütmedir. Bunun nedeni mutlak monarşilerde kralın otoritesi parlamento tarafından sınırlanırken, bakanları ve yürütme erkinin krala karşı sorumlu bir yapıdan parlamentoya karşı sorumlu bir yapıya dönüştüren tarihsel süreçtir (Eldem, 2007:9).

Parlamenter rejime yöneltilen en önemli eleştirisi, hükümet istikrarsızlığına yol açmasıdır. Çünkü bu rejimde hükümet, parlamentonun güvenine dayanır; dolayısıyla parlamento tarafından her zaman görevden alınabilir. Bu nedenle parlamenter rejimin kendisinde potansiyel bir hükümet istikrarsızlığı saklıdır (Uluşahin, 1999:79).

Çok partili sistemin ve dolayısıyla koalisyon hükümetlerinin görüldüğü bir parlamenter rejimde hükümet istikrarsızlığı olasılığı her zaman vardır (Eldem, 2007:12). İtalya'da parlamenter rejimden beklenen netice alınmamış ve koalisyonlardan bıkmışlardır (Kuzu, 2011:89).

Parlamenter rejimin dayandığı temel unsurların ve gerçekleştirme vasıtalarının artık hiçbir ülkede işlemediğini rahatlıkla söyleyebiliriz (Teziç, 1991:419-422).

Parlamentar sistemin bir diğerk sakıncası da, teorik planda da olsa yürütme yasamaya karşı sorumluydu da seçmenlere karşı sorumluluğu doğrudan değildir.

Koalisyonlarda yönetimin toplumsal konsensus oluşturmada belli ölçüde katkısı olduğu düşünülse bile; keza, özellikle İskandinav ülkelerinde başarılı olduğu görölse de, genelde birçok ülkede kriz çıkardığı ve ciddilik gerekmektedir (Kuzu, 2011:94).

Gerçekte, siyasal istikrarsızlığın temel nedeni seçim sistemi ve demokratik kültürün yeterli olmamasıdır. Mevcut seçim sistemimizin amacı anayasamızın 67. Maddesinde “temsilde adalet ve yönetimde istikrar” olarak açıklanmaktadır. Oysa bu ilkenin aynı anda ve birlikte gerçekleşmesi çok zordur.

Bazı yazarlara göre ise siyasal istikrar ile o ülkenin parti sisteminin çok yakından ilişkisi vardır. Çok partili sistem koalisyon ve azınlık hükümetlerine yol açmakta ve bu hükümetlerde güçsüz ve istikrarsız olmaktadır (Turhan, 1989:65).

Aslında bu konuda esas görev parti liderlerine düşmektedir. Siyasal elitlerin böyle koalisyonlar kurmak için istekli ve anlaşmaya açık olmaları gerekir. Siyasal elitler ülkede kamu yararını ve toplum sorunlarının çözümünü ön planda tutarlarsa istikrarlı hükümetler oluşturabilirler (Turhan, 1989:65).

Yukarıda görüleceği üzere, parlamenter rejimin güçlü ve zayıf yanları vardır. Bir ülkede, bu özelliklerden hangisinin baskın çıktığı belirlenebilirse de bunu genelleyip tüm ülkeler için geçerli sayamayız. Aynı şekilde parlamenter rejimin zayıf yanlarının kendisinden kaynaklandığını ve mutlak nitelikte olduklarını da iddia edemeyiz. Çünkü parlamenter rejimin istikrarsız hükümetler yol açmasının nedeni, koalisyon hükümetleri ve koalisyon hükümetlerinin nedeni de çok parti sistemidir. Çoğunluk seçim sisteminin uygulandığı ve disiplinli iki-parti sisteminin var olduğu İngiltere’de istikrarlı ve güçlü hükümetlere rastlanabilmektedir. Bu nedenle, zayıf yanların, parlamenter rejime bağlı olduğu kadar, her ülkenin kendi siyasal ve sosyal koşullarına (parti sistemi, siyasal kültür, sosyal bölünmüşlük) da bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla parlamenter rejimin performansı, ülkeden ülkeye değişebilmektedir (Gözler, 2001:30-31).

Yine başkanlık sisteminde olmayan bir husus, mesela icranın veya yürütme organının, yani başbakan ve bakanların parlamentoya karşı siyasi sorumluluğu vardır;

hükümet veya bakanlar kurulu yahut da bakanlar ayrı ayrı güven oyu ile her zaman karşı karşıyadırlar (Turgut, 1998:34).

Uygulanan seçim sisteminin yasadaki temsil edilen parti büyüklük ve sayısı ile ilişkili olduğu açıktır. Bu bakımdan seçim sistemiyle istikrarlı hükümetler ve dolayısıyla yürütmenin sahip olduğu güç arasında ilişki vardır. Parlamenta çok sayıda partinin girmesine izin veren seçim sistemleri, yürütmenin kuvvetlenmesini önlemekte ve parti disiplini, fesih gibi yürütmeyi güçlendirici hukuki kurumlar beklenen sonucu vermemektedir (Yavuz, 2000:108). İki-parti sisteminde partilerin homojen ve disiplinli oluşu yürütmeyi güçlendirirken; çok parti sistemine yer veren 1946 Fransız Anayasası döneminde disiplinsiz partiler uzlaşmaz tutumlarıyla yoğun hükümet bunalımlarının ve kısa ömürlü, kararsız ve zayıf hükümete, dolayısıyla yönetilemeyen bir demokrasiye yol açmıştır.

Bu bakımdan uzun ömürlü, kararlı, net ve bundan dolayı istikrarlı meşruiyeti ve dayanakları bakımından güçlü hükümetlerin oluşumu için, genellikle çoğunlukçu seçim sistemlerinin en elverişli sistemler olduğu söylenebilir. Bu sistemin homojen toplumlarda daha iyi sonuçlar verdiği görülür. Çoğunlukçu seçim sistemlerinde istikrarlı kabine çoğunluğu daha kolay elde edilebilmekte ve bu da genellikle istikrarlı kabinelerin kurulmasına imkân vermektedir. Böylece ülke siyasal yaşamı sükûna kavuşur, hükümet krizleri ile dalgalanmaktan mahzun kalır. Aksine orantılı (çoğulcu) temsil sistemi daha adil sonuçlar vermesine rağmen, oylar ikiden fazla parti arasında bölündüğünden, parlamentoda çoğunluğun tek parti tarafından sağlanması zor bir ihtimal olmakta; bu durum da genellikle istikrarsız ve zayıf hükümete sebep olmakta, siyasal yaşam hükümet krizleriyle dalgalanmaktadır. Bu hal de bağlantılı birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Gerçi heterojen toplumlarda bu sistemin diğerine nispeten daha iyi ve demokratik sonuçlar verdiği de ileri sürülmektedir (Yavuz, 2000:108).

V.5. Başkanlık Hükümetinin Faydaları

Kuvvetlerin ayrıldığı sistemler de, başkanlık hükümeti ve parlamenter hükümet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Başkanlık sistemlerinde yasama ve yürütme organları birbirlerinin varlığına son verecek hukuki mekanizmalara sahip olmadıkları için bu sistemlerde kuvvetler, daha katı ve kesin olarak birbirlerinden ayrılmaktadır.

Buna karşılık her iki organın birbirlerinin varlığına son verecek hukuki mekanizmalara sahip olduğu parlamenter sistemlerde, kuvvetler nispeten yumuşak ve dengeli olarak birbirlerinden ayrılmaktadır (Yazıcı, 2002:2). Başkanlık Sistemi'nde Yasama ile yürütme birbirinden ayrıldığı için ve ellerine bir takım önemli yetkiler verildiğinden, karşılıklı olarak muhtaç kılınmıştır.

Başkanlık sisteminin ilgi gördüğü ülkeler arasında önem arz eden dağılan Sovyetler Birliğinden ayrılan Türk-i Cumhuriyetleri de bu sistem ile yürütülmektedir. Yasama ile yürütme arasında dengeli kuvvetlerin olmasından yürütmenin başı olan başkanı meclisin değil halkın seçmesidir. Bu yüzden de başkan güven oyunu meclisten değil halktan alması daha demokratik bir anlayıştır(Douglas, 1959:52). Dolayısıyla yürütme ile yasama arasında bir siyasi pazarlığın olmaması siyasi kirlenmenin dışında bir hükümet olması demektir. Başkan parlamenter sistemde olduğu gibi meclisle uğraşarak değil halktan aldığı gücü halkın yararına kullanır. Çünkü meclise karşı bir sorumluluğu yoktur(Alpaç, 2001:56).

Başkanlık Sisteminin en önemli avantajlarından biri, yürütme yetkisini belli bir süre için halk tarafından seçilen tek bir kişiye vererek, güçlü bir yürütme organı oluşturması ve hükümet istikrarsızlığı sorununa köklü çözüm bulmasıdır. Ayrıca önemli bir hususta bu sistemde yetkili ve sorumlunun net bir şekilde belli olmasıdır. Oysa ülkemizde oluşan koalisyon hükümetlerinde sorumlu bulunamamaktadır.

Bu bağlamda belirtelim ki, başkanlık modelinde Başkan ve bakanlar da vatandaşın bilgisi dâhilinde çalışmakta beraber, özellikle bakanlar meclis dışından atandıklarından seçmen karşısında taviz vermeden işin gereği ne ise onu yapabilme gücüne sahiptirler(Kuzu, 2011:101).

Başkanlık sistemi lehinde en sık dile getirilen husus, güçlü bir yürütme ve güçlü bir karar makamı ihtiyacını karşılıyor olmasıdır. Örneğin Fransa'da 1958-1962 arası güçlü bir karar organı yoktu, siyasi-sosyal-ekonomik sorunlar çözülemiyordu. İtalya'da bugün olduğu gibi, o zamanda Fransa'da siyasi sisteme karşı halk hayal kırıklığı içindeydi. Bu gibi durumlarda başkanlık sistemi ve başkan birçok avantaj sağlayabilmektedir. Başkanlık sisteminin, özellikle başkanın genel oyla seçilmesinin parlamenter sisteme oranla bir ülkenin siyasi sürecini (sivil iktidarı hâkim kılan, hukukun üstün olduğu devleti inşa eden v.b.) yapılandırmaya daha elverişli olduğu iddiasının itiraz götüren tarafları da vardır (Yavuz, 2000:221).

Bu sistemle beraber darbe tehlikesi olabilir diyenlere, Tibuk, şöyle cevap vermektedir. “İki kademeli seçimle belirli bir süre için göreve gelen Başkan, milletin bütün meselelerinin tartışmasız sahibi olacak. İki başlılık ortadan kalkacak, Partiler içindeki bölünmeler ve meclisteki ayak oyunları yürütmeyi engellemeyecek. Güvenoyu problemi olmayan başkan en doğru bildiği programı en uygun kişilerle uygulayacak. Sık sık yapılan seçimler dolayısı ile politik yatırım yapmak zorunda kalınmayacak. En önemlisi direk halkın çoğunluğu tarafından seçilen başkandan askerlerde çekineceği için, darbeler olmayacak (Tibuk, 1995:27).

Başkanlık sisteminin ülkemize mevcut sistemden daha uygun olduğunu söyleyen Çandar: “Geçmiş uygulamalarımızın yanında, Osmanlıdan miras kalan 600 yıllık padişahlık geleneğimiz var. Buna ilaveten Atatürk’ün 15 yıllık fiili başkanlık dönemi ve İnönü’nün “Milli Şeflik” dönemi var. Menderes dönemi başkanlık sistemini çağrıştırmaktadır. Özal döneminde fiili başkanlık sistemi tekrar gündeme geldi. Sonra son gelişmelerin arkasından dünyadaki genel eğilim bu yöndedir. Rusya Federasyonu ve Sovyetler Birliği’nin enkazı altından çıkan Türk Cumhuriyetlerinde de bu sistem yürürlüktedir” demektir (Çandar, 1995:27). Başkanlık sistemi elbette bazı güçlükleri de beraberinde getirecektir. “Esasen her sistemin kendine özgü mahzurları vardır. Başkanlık sistemi diktatörlüğe dönüşme eğilimi gösterebilir; fakat aynı tehlike diğer hükümet şekillerinde de mümkündür. Parlamentoda oldukça kuvvetli bir çoğunluğa dayanan hükümeti ve onun başbakanını, sert tedbirler almaktan kim alıkoyabilir. Parlamenter Rejimde güçler arasındaki karşılıklı etki araçları hangi ülkede çalışabiliyor? Hangi parlamento çoğunluğu kendi partisinin oluşturduğu hükümeti düşürüyor? Ya da hangi hükümet cumhurbaşkanı aracılığı ile kendisinin dayandığı parlamentoyu feshediyor? Artık parlamenter rejimde fesih yetkisi ancak hükümetin kendisini daha güçlendirmek için başvurduğu bir müessese haline gelmiştir. Bunun örneklerine Almanya’da ve İngiltere’de rastlanmaktadır” (Kuzu, 1997:226).

Başkanlık sisteminde, söylenenlerin aksine yasama organı yani meclis çok daha etkili ve yetkili olmaktadır. Gerçekten kanun ve bütçe gibi çok önemli iki yetkiyi tekelinde tutan meclis bu iki yetkisi sayesinde Başkanı kendine muhtaç kılmakta ve onu parlamento ile iyi geçinmek zorunda bırakmaktadır.

Başkanlık modelinin bizce en olumlu ve bizi çeken yönü sorumlu ve yetkilinin kim olduğunun çok açık olarak belli olmasıdır.

V.6. Başkanlık Hükümetinin Sakıncaları

Başkanlık sistemi birçok olumsuzluğu nedeniyle yoğun bir eleştiriye tabi tutulmuştur(1) siyasal hayatı kutuplaştırmak suretiyle iktidar mücadelesini keskinleştirdiği, sağladığı tek kişiye ait yürütmenin bölünmeye elverişli olmadığı, bu durumun da mücadele eden tarafları ya hep ya hiç oyununa soktuğu, bu nedenle siyasal bunalımı ve toplumsal gerginliği artırıcı eğilim yarattığı, (ii) yürütme organının esneklikten yoksun olduğu, görev süresince başkanın (impeachment hariç) aşağı indirilmesini mümkün olmadığı, ya hep ya hiç sonuçlu mücadelenin getirdiği sakınca ile birlikte bu sakıncanın hükümet krizlerini rejim krizi haline dönüştürmeye yatkın olduğu(iii) tek adam yönetiminin iktidarın kişileşmesi eğilimini artırdığı, (iv) başkanın taraflarının aşırı beklentilerinin odak noktası haline gelebileceği, bu durumun başkanda plebisitçi ve otoriteryen eğilimleri besleyebileceği ve onun kriz yönetimini daimi hale getirmesine yol açabileceği, (v) yasama-yürütme gerginliğini teşvik etmek suretiyle sistemin kilitlenmesine neden olabileceği, bu durumu, özellikle rejimin değerleri üstünde konsensüsün zayıf olduğu ve siyasal alanda ideolojik kutuplaşmaların bulunduğu toplumlarda ortaya çıkma ihtimalinin kuvvetlendireceği ve böylece husumet politikasının yerleşmesine yol açabileceği belirtilmiştir(Erdoğan, 1996:108).Çünkü ihtilallerin temelinde sadece hükümet şekilleri değil, daha çok ülkenin kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı rol oynamaktadır.

Duverger'in belirttiği gibi çoğu yazarlar eskiden bu rejimin sakıncalı olduğu inancını taşımaktaydılar. Oysaki bu rejim Amerika Birleşik Devletlerinde uzun yıllardan beri çok büyük güçlüklerle karşılaşmaksızın işlemektedir. Buna rağmen hala bu sistemi çok sakıncalı görenler vardır. Bunlar, Başkanlık Sisteminin sosyal ve siyasi şartları elverişli olmayan ülkelerde uygulanmasını doğru bulmamaktadır (Kubalı, 1971:371).

Bu sistemin Türkiye için felaket olacağını, demokrasi geleneğimizin başkanlık sistemini kaldıramayacağını savunan Kalaycıoğlu, Türkiye'nin A.B.D ile mukayese edilmemesi gerektiğini belirterek, "A.B.D'de dikta bir rejim de olsa; demokratik kurallar çerçevesinde hareket etmek zorunda kalır" diyor (Aksiyon, 1995:27).

Bir kısım yazarlara göre ise, bu sistemin sakıncalı olmasının neden, “halkın en iyiyi bilememesi, gerçek kişiliğe değil üne bakmasıdır. Bu yazarlara göre başkanlık zamanla parti egemenliğine ve diktaya dönüşebilir (Bürbüz, Bahri Savcı ve 23 öğretim üyesini Anayasa tasarısı:59).

Başkanlık sisteminin, popülizme ve siyasetin kişiselleşmesine yol açması bir olgudur. Sistem bu tür liderliği (siyasetin kişiselleşmesi ve popülizmi) teşvik edici kurumlara sahiptir. Ancak bu durum o kadar açık değildir. Parlamenter sistemlerde de seçim çoğu zaman, partiler arasında bir tercihten çok, başbakan adayları arasında bir tercih olarak algılanabilmiştir (Özbudun ve Köker, 1993:125-137).

Gerçekten, şahsında geniş yetkiler toplayan başkan, bunları kötüye kullanması halinde kolayca diktatör olabilir. Kongre çoğunluğu ile başkan ayrı partiden oldukları zaman ise çeşitli anlaşmazlıklar doğabilir ve sistem tıkanabilir (Teziç, 1995:429). Bu nedenle bu sistemin Amerika'nın özel tarihi şartlarının sonuncu olduğu ve başarılı olmasının bir takım özel şartların varlığına bağlı olduğu söylenmektedir (Aldıkaçtı, 1978:159-169).

Bu sistemde parlamento yasama faaliyetine bütünü ile egemen olduğu için, başkan kanun teklifinde bulunamamakta ve yardımcıları da kanunların görüşülmesine katılamamaktadır. Oysa başkan, belli bir programı uygulamak için seçilmiş olup bunun gerçekleştirilmesinin zorunlu araçlarından biri de kanunlardır. Bu durum yürütmeyi başarısızlığa sürükleyebilecektir (Teziç, 1995:428).

Bu kurumun en büyük sakıncalarından birinin diktatörlüğe dönüşme tehlikesi olduğu söylenir. Bu bağlamda Amerika'da başarılı olan sistemin uygulandığı Latin Amerika ülkelerinde aynı sonucu vermediği örnek gösterilir. Kübalıya göre “Amerikan rejiminde, parlamenter rejimin emniyet supapları olmadığı için, Latin Amerikanın kanı kaynak milletlerinde (Arjantin, Şili, Paraguay, Uruguay, Venezüella, Ekvator) bu rejim, derecesini aşmış buhar kazanları gibi zaman zaman patlamalar yapmış ve siyasi istikrarı altüst etmiştir. Bu sistem Latin Amerika ülkelerinde soysuzlaşmakta çok defa şahsi ve askeri diktatörlüklerle neticelenmektedir. Ayrıca bu sistemin demokratik gelişmesini henüz tamamlamamış memleketlerde yürütme ile yasama iktidarının fiilen birbirine karışmasına ve böylece yürütmenin fiilen üstünlüğüne sebep olduğu söylenmektedir (Kubalı, 1971:371).

V.7. Türkiye'nin Özel Durumu ve Başkanlık Hükümeti Sistemi

Bugün demokrasimizin önemli sorunlarından biri, “oturmuş bir anayasal sistemimizin” olmamasıdır. 21.yüzyılın ayak seslerinin duyulduğu şu günlerde gönül isterdi ki Türkiye gelişmiş ve Anayasa meselesini halletmiş bir devlet olmalıydı. Ne var ki 150 yıldır bu Ülke hep anayasa tartışması ile meşgul edilmiş ve hiçbir neticeye de varılamamıştır. Halbuki batı demokrasileri şu veya bu şekilde Anayasa problemini halletmiş durumdadır. Bizim bu sorunu halledemeyişimizin nedeni temelde bir yanlışlık yapmamızdır. Bir defa Anayasalarımız aşağıdan yani halktan gelen bir hareketle değil yukarıdan gelen bir hareketle oluşturmuştur. Adeta hepsi “empoze” dayatmacı anayasalardır. Bu tür anayasalarla Türkiye’de önce siyasi sistem oluşturulmaya, daha sonra bu sisteme uygun sosyal değişme, devlet gücü de kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Kuzu, 1993:90).

Durum böyle olmakla beraber, doktrinde bazı yazarlar Başkanlık rejimini demokratik geleneğimizin kaldıramayacağını, Güney Amerika tipi rejimlerin oluşacağını, bu sistemin ülkemiz için bir “felaket” olacağını ileri sürmüşlerdir. Aynı mantıkla, bu sistemin istismara çok açık olduğu ve köklü istikrar geleneğine sahip olmayı gerektirdiği hatırlatılarak, Türkiye’de uygulanamayacağı belirtilmiştir (Kuzu, 2011:113). Parti sistemimizdeki parçalanmışlık nedeniyle, başkan ile parlamento çoğunluğunun farklı partilerin elinde bulunma olasılığı yüksektir. Sistemde açık bir kilitlenmeye yol açacak bu durumun başkanın geri çekilmesiyle giderebileceği düşünülse de, bu ancak uzlaşma kültürünün yaygın olduğu bir toplumda mümkündür.

V.8.Başkanlık Sisteminin Seçim Sürecine Etkisi

Türkiye sistem tercihini başkanlık yönünde yapması durumunda bu durum yapısal bazı değişikliklere neden olacaktır. Her ne kadar cumhurbaşkanı halk tarafından seçiliyor olsa dahi, burada yapılacak değişiklik siyasi açıdan taraflı ve yürütmenin başı olan bir devlet başkanını seçmek olacaktır (Oruçlu, 2008:71).

Olası bir sistem değişikliğinde yasama sürecinde, meclisin ve güçlü yürütmenin hakim gücünü oluşturan başkanın aynı partiden olduğu durumlarda, (Türkiye’de oy verme alışkanlıkları incelendiğinde sonucun bu şekilde olacağı tahmin edilmektedir.) yasama faaliyetinin, top yekûn popülist işlemler sürecine dönüşmesi olasıdır(Oruçlu, 2008:73).

Yürütme organizasyonunda meydana gelecek bir yapısal değişiklik tahmin edileceği üzere en çok kamu yönetimini etkileyecektir. Özellikle kamu hizmetlerinin eşit ve tarafsızlığı, kamu görevlilerinin atanması gibi kanunlarda değişiklikler söz konusu olacaktır (Oruçlu, 2008:73).

Ancak burada üstünde durulması gereken bir istisna vardır ki; bu bürokrasinin siyasete egemen olması engellenebilir.

Durgun'a Göre; “..devletin yerine getirmesi gereken işlevleri sayısal olarak artıp karmaşıklaştıkça bunların çözümüm daha çok uzmanlığı gerektirmektedir. Bu durumda süreklilik arz eden bürokrasi durmadan ve çeşitlenen toplum ihtiyaçlarını karşılayacak yöntemleri geliştirmede, belirli aralıklarla değişen siyasi otoriteye göre daha avantajlı olmaktadır” (Durgun, 2002:85).

Olası bir başkanlık sistemi uygulamasında, başta Anayasa olmak üzere birçok kanuni metin üzerinde değişiklik yapılacaktır. Bu değişikliklerin bir kısmı sistem kurulmadan ya da sistemi değiştiren ana yapı ile birlikte entegre edilecek, bir kısmı da, sistem kurulup işlemeye başladıktan sonra, ihtiyaca ve sonuçlara göre eklenecektir (Oruçlu, 2008:76).

V.9. Başkanlık Sisteminin Demokratik Etkileri

Başkanlık sistemiyle parlamenter sistem demokratik katılım bakımından karşılaştırıldığında, başkanlık sisteminin üç erkten ikisinin halkın seçmesi nedeniyle daha katılımcı olduğu gözlenmektedir. Bu bağlamda, halk hükümet politikalarını onaylama konusunda seçenek sahibi olabilir.

Parlamenter sistemde beş yılda bir yapılan seçimlerle, halka kendilerinin belirlemediği adaylar için sınırlı oranda seçme şansı tanınır. Ayrıca, ülkeyi asıl idare edecek olan hükümet konusunda tam anlamıyla temsilsizlik söz konusudur. Bunun yanında koalisyon hükümeti kurulması durumunda, seçmenler irade dışı olarak istemedikleri partiyi ülke yönetimine getirmiş olacaklardır. Ayrıca kriz dönemlerinde hükümetler, suçu hükümet ortaklarına atma ve benzeri yollarla, sorumluluktan kaçmaya çalışmaktadırlar.

Başkanlık sisteminde ise, yürütmenin başı olan başkan, direkt olarak halk tarafından seçilir. Halk başkanı tanır, bilir ve seçer. Halktan başka hiçbir merci başkana,

hükümet kurma yetkisini veremez. Başkan yaptığı yapacağı her şey için bir kişi olarak halka karşı sorumludur. Bu bağlamda, ona tanınan zaman içerisinde, halkın direkt temsilcisi olarak çalışır. Halk yürütmeyi seçer ve hesap sorar. Bu açıdan koalisyon hükümeti ortakları ülkemizde her kriz sonrasında, sorun kendilerinde değilmişçesine, seçim yarışlarına katılmaktadırlar. Ancak başkan krize sebep olursa, siyasetten edebiyen silinebilir.

İşte bu noktada başkanlık sisteminin olumlu yapan faktör, hükümetin meclis içinden çıkmamasıdır. Böylece, hükümet kurma görevi meclise olmadığı için, yasama organının içinden yürütme gücünün çıkarma endişesi olmayacaktır. Böylece, her görüş ve her kesim parlamentoda temsil edilebilecektir. Türkiye’de birçok farklı görüşü temsil eden çok sayıda partinin olduğu dikkate alınır, yeni yapının olumlu bir hava getireceği açıktır. Bu durum yasal temsili sağladığı için, kitleleri yasadışı eğilimlere itmekte, böylece demokrasi pekişmektedir.

V.10. Siyasal Sürece İşlevsellik Kazandırma

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, dört farklı anayasa kabul edilmiş ve birçok farklı maddeler eklenerek, sisteme işlevsellik kazandırmak amaçlanmıştır. Ancak alınan tedbirler genelde bir önceki anayasadan kaynaklanan sorunun çözümüne yönelik olmuştur. Böylece sistem tıkanıklıklarının aşılması ve parlamentarizmin sorunsuz işlemesi hedeflenmiştir. Ancak zaman içerisinde, siyasi partilerin artışı ve genel anlamda siyasette meydana gelen gelişmeler, yeni tıkanıklıkların meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu şekilde çeşitli sebeplerle yaşanan krizlerin genel karakteristiği, istikrarsızlık olmuştur. Yukarıda saydığımız, siyasi araçların yanında bir de somut, yapısal, kısa dönem bir hamleyi direkt olarak içermeyen, ancak uzun dönemde bu siyasi araçlardan daha etkili olacak demokratik tedbirler vardır. Bir ülkede sistem ne kadar mükemmel hazırlansa da, ülkedeki seçmen ve siyasetçinin demokrasi bilinci gelişmemişse tıkanıklık kaçınılmaz olacaktır.

Öncelikle seçmen, kendisini temsil edecek vekili belirlemede tam yetkili olacaktır. Bu bağlamda parti içi demokrasiye önem verilecek, tepeden inme bir şekilde hazırlanan listeler yerine halkın öncelikli tercihleri dikkate alınacaktır. Her vekil kendini halk tarafından seçilmenin yanında, halk tarafından aday gösterilmenin vermiş olduğu

sorumluluk bilinci içerisinde gÖrecektir. BÖylece siyasetçilerin sorumluluğu, seçmene karşı olacak daha şeffaf ve demokratik davranacaktır.

V.11. Başkanlık Rejimine Geçiş

Demokrasi kÖltÖrÖyle desteklenmesi gereken bir sÖreç Ölkenin şartlarını, toplumsal yapıyı ve kÖltÖrÖ, siyasi oluşumları, kemikleşmiş gelenekselleşmiş zihniyetleri ilgilendiren bir sÖreç. Siyasal rejimleri ithal edebilirsiniz ancak o siyasal rejimin geleneklerini de beraberinde getiremezsiniz. Amerika'nın tarihi sÖreci farklıdır. TÖrkiye'nin tarihi sÖreci farklıdır.

Başkanlık sistemine geçiş aşama aşama, demokrasi bilincini Öğrene Öğrene kazanılacak bir sÖreçtir. Demokrasi kÖltÖrÖ çok önemlidir. Ve kazanılması yÖzyılları bulabilen zor sancılı bir sÖreçtir. Başkanlık sistemine geçiş demokrasi kÖltÖrÖnün Önderliğinde, bÖtÖn kurumlarımızın bu yapıya ayak uydurmasıyla gerekli zemin ve şartların oluşturulmasıyla sağlanabilir.

V.12. Siyasal Rejim Sorunu

Konuya ilk olarak istikrarsızlığın ÖlçÖtlerinden sivil dÖzen ve anayasal dayanaklığın zaman zaman kesintiye uğraması açasından yaklaştığımızda, sivil dÖzen ve anayasal dayanaklığın adeta devrevi olarak kesintiye uğrama nedenlerine bakmalıyız. Öncelikle belirtmek gerekir ki, TÖrkiye'de demokratik normların devlet elitleri tarafından içselleştirilmemesi demokrasiyi zorlaştırmakta, istikrarı engellemektedir (Kalaycıoğlu, 1995:60).

Siyasal istikrarsızlık gerek elitler, gerekse kitleler arasında siyasal meşruiyete ilişkin yaygın bir uzlaşmanın bulunmamasıyla da yakından ilişkilidir. Meşruiyet tartişmaları bÖyÖk ÖlçÖde muhalif olana bakıştan kaynaklanmaktadır. Muhalefet olgusu sÖrekli olarak kÖtÖ, tehlikeli bir olgu şeklinde telakki edilerek, meşrulaştırılmamaktadır. TÖrk siyasal kÖltÖrÖnde Öteden beri muhalif/muhalefet kavramlarına olumsuz anlam yÖklenmiştir. YÖneten-yÖnetilen ilişkisinde yÖnetenin salt emir veren, yÖnetilenin ise buna itaat eden kesim olarak anlaşılması, beraberinde muhalefete karşı hoşgÖrÖsÖzlÖğÖ, muhalefetin devlet dÖşmanlığı ile eşanlımlı tutulmasını getirmiştir. Osmanlı'dan miras kalan geleneğimizde devlet kendi içinde dahi muhalefeti önlemek için kul statÖsÖnÖ geliştirmiştir. "Siyasi tarihimizin Önemli kavramı

olan kul, dünyanın Ortadoğu dışındaki yerlerinde rastlanmayan bir insan tipidir; devletin adamı olarak toplumun üstünde çok ciddi yetkilere sahip, aynı zamanda da devletin başı olan hükümdar karşısında hiçbir hakka sahip olmayan bir insan”dır (Belge, 1989:116-117).

Siyasal istikrarsızlığın yapısal değişimle yakından ilişkili olduğunu belirtmişti. Bu değişim kendisini özellikle ekonomik alanda hissettirmekte, ekonomide yoğun bir istikrarsızlık örüntüsü hâkim olmaktadır. Türkiye’de niçin ekonomide yoğun bir yapısal değişim ya da istikrarsızlık yaşanıyor? Kollektivite’nin bireyciliğin önüne geçtiği hâkim siyasal kültürde iktisadi kaynakların büyük çoğunluğunu elinde tutan devlet, kime, neyin, ne ölçüde dağıtılacağına karar veren tek aygıttır. Bir başka anlatımla, güçlü devlet geleneği içinde siyasal alanda olduğu kadar, ekonomi alanında da devletin kesin egemenliği ve tekeli söz konusudur. Osmanlı’dan devralınan ekonomi anlayışında “ticareti devletleştirmek, devletin denetim ve gözetimi altında yürütmek” ilkesi, günümüzde de egemendir. Ticareti bir tür devlet memuriyeti haline sokan ve gerektiğinde devlet sermayesiyle finanse eden yaklaşımın sonucunda sermaye birikimi sağlanamamıştır (Altan, 1994:68).

Türk demokrasi tarihi incelendiği vakit, Türk demokratik gelişmelerinin batıdaki gelişmelerden farklı olduğu açık bir şekilde görülür. Bu farklılığın sebebi Türkiye ile batı topluluğunun farklı sosyal-ekonomik siyasal ve kültürel yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Batı demokrasisinin temelinde, Antik Greko-Romen, Hünamizm-Rönesans-Reform, Kapitalizm, ulusal kültür ulus olma bilincine ulaşma, Hıristiyanlık gibi ortak ve benzer değerler bulunmaktadır. Oysa Türk milleti bu benzer ortak değerlerin ve yapının hemen hemen bütünüyle dışındadır. Bu sebeple Türklerin demokratikleşme gelişmelerini ve faaliyetlerini incelerken bu farklılığı her zaman dikkate almak gerektiği kanaatindeyiz (Aybars, 1990:8).

Ülkemizde demokratikleşme hareketi, padişahın siyasi iktidarını sınırlamak gayesi ile yapılan 1808 Sened-i İttifak’ı ile başlamıştır. Bu antlaşma ile padişahın sahip olduğu siyasi iktidarın sınırlandırılacağı kabul görmüştür. Başlatılan bu siyasi iktidarı sınırlama hareketi, kademe kademe gelişerek, 1876 (Kanuni Esasi) anayasasının ilanına kadar devam etmiştir (Karpat, 1967:9-33). Anayasanın ilanı ile birlikte ilk defa halkın temsilcileri Heyet-i Mebusan yoluyla siyasi iktidarın kullanılmasına ortak olmuşlardır. Heyet-i Mebusan, seçim yolu ile kurulan bir meclis olup; her ellibin Osmanlı tebaasına

bir milletvekili seçilirdi. Ancak; hala egemenlik hakkı Osmanlı hanedanına aittir. Egemenlik hakkının Osmanlı hanedanından millete geçmesi, Atatürk'ün 21-22 Haziran 1919'da Amasya'da yayınladığı tamimde yer alan, “milletin istiklalini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. (M.K. Atatürk,) ilkesinin daha sonra 1921 Anayasasında “hâkimiyet bilakaydü şart milletindir” ifadesi şeklinde yer bulması ile mümkün olmuştur. 1921 Anayasasında yer alan bu ilke, daha sonra tüm Türk anayasalarında yer alan değişmez bir düstur olarak kabul edilmiştir.

Başlangıcı 1876'ya dayanan Türkiye'nin parlamenter geleneğinde güçlü yürütme 1690 ve 1970'li yılların istemidir. Bu doğrultuda 1982 Anayasası, Cumhurbaşkanının kişiliğinde “güçlendirilmiş yürütme ve devlet yapısı” karşısında “zayıflatılmış yasama” öngörmüştür. Bu anayasada güçlü yürütme arayışına cevap verememiş, bu nedenle başkanlık ve yarı-başkanlık gibi siyasi rejim değişiklikleri gündeme gelmiştir. Bu değişiklikler yukarıda belirtilen gerekçelerle istikrarsızlığa çözüm olamayacağı gibi sorunları daha da ağırlaştırabilir ve yeni sorunlara yol açabilir (Eldem, 2007:157).

Türkiye'de 1960 ile 1980 yılları arasında nispi temsil sisteminin de etkisi altında yapılan seçimlerde hiçbir parti tek başına hükümet kuracak kadar oy alamamıştır. Bu nedenle de Fransa'nın dördüncü cumhuriyet anayasasının taklidi olan 1961 anayasası nedeniyle koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Daha önce de bahsedildiği gibi Siyasi istikrarsızlık nedeniyle koalisyon hükümetlerinin ömrü kısa olmuştur(Turhan, 1989:179).

Türk siyasi kültürü bireye değil de, kolektiviteye, ulusa ve siyasi örgütü olan devlete öncelik atfeder. Bunun doğal sonucu, bireysel tercihlerinden önce “devletin yüce çıkarları” ve devletin varlık nedenini öne çıkmasıdır. Devletin sahip olduğu sosyal kontrol alanının genişliğine karşın, toplumun devleti denetleme alanı oldukça kısıtlıdır. Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan çizgide ulus devletin ideolojik temelini belirleyen olgu, “tüm toplumu denetleyen fakat kendisi toplumun denetimi dışında kalan bir devletin varlığı” ve bunun “yüzyıllar boyunca hem yönetenler hem de yönetilenler tarafından Kabulü”dür (Akat, 1983:16).

Toplum tepeden aşağı belirleme ilkesine dayalı bu anlayış, toplumu önceden belirlenmiş kalıplara sokmaya çalışırken, kalıplar siyasi alanda biçimsel demokrasi, ekonomik alanda “sosyal devlet”ten “liberalizm”e uzanan karmaşık bir söylemin ardına

gizlenerek “rejim” olarak isimlendirilir. Belirlenen “rejim”in demokratik olduğu vurgulanarak meşrulaştırılmaya çalışılırken, uygulamaların gerçekten demokratik aslına uygun olup olmadığının sorgulanmadığı görülmektedir.

Türkiye, Ortadoğu'nun ve İslam dünyasının en duyarlı noktasında olmanın iç politikasını da doğrudan etkileyen sorunlarını yaşamaktadır. Laiklikle İslamı, ulusal devlette etnik kimlik taleplerini bir potada eritebilecek, ortak paydası demokrasi olan hükümet sistemlerini denemeyi de zorunlu kılmıştır. 1921 Anayasasının getirdiği meclis hükümeti sistemi, parlamenter sistemle meclis hükümeti karışımı olan 1924 Anayasası, 1961 Anayasasıyla yerleştirilmeye çalışılan klasik parlamenter rejimi 1982 Anayasasında yürütmenin yetkileri devlet başkanı lehine arttırılarak ama parlamenter sistemin ana özellikleri korunarak ortaya konulmuş yürütmeyi güçlendirme eğilimli bir yapı.

Türkiye’de demokrasiyi zorlaştıran iki temel sorunun, ideolojik devlet niteliğine son vermeme inadı ve bundan doğan otoriter anlayışı resmi bir politika olarak sürdürme ısrarı olduğu eleştirisi getirilmiştir. Özgürlük, adalet ve insan hakları sorunlarının da bu politikanın zorunlu sonuçları olduğu belirtilerek bu sorunların aşılması için Türkiye’de demokrasinin yerleşebilmesinin ön koşul olduğu ifade edilmiştir(Erdoğan, 1995:1).

Türkiye’deki sorun temsil değil kimin rejimi temsil edeceği sorunudur. Türkiye siyasetine egemen olan koşullar, sorunların devlete rağmen çözülmesine olanak tanımadığından çoğulcu, sivil, yerinden yönetime dayalı demokratik bir yapıya geçilmesi hangi sistemle olursa olsun istenmeyen bir durumdur.

İç boş bir fikriyat ve rant mekanizmasına dönüşen partiler iktidarlarında ekonomik ve siyasal alana yönelik uzun vadeli politikalar üretememekte, ürettikleri günü kurtarmaya yönelik politikalar istikrarsızlığa yol açmaktadır. Partilerdeki popülist, patronajcı yönelimler devlet modeline benzer bir örgütlenmenin öncülüğünde işlerken, iktidardan düşen partinin seçmenleri bu menfaat ilişkisinin sona erdiği düşüncesiyle iktidar adayı diğer partilere yönelebilmekte ve seçmen tercihlerindeki oynaklık doğal olarak artmakta, parti sistemi istikrarsız hale gelmektedir (Tosun ve Tosun,1999:51).

Popülist-patronajcı siyaset ile patrimonyal yönetim anlayışına siyasetin mutlakiyetçi karakteri, seçim kaybetmenin maliyetinin yüksekliği ve siyasetin politikacı

gözünde bir savaş şeklinde telakki edilmesi eklendiğinde, (W.Frey, 1975:41-82) İktidarlarını sürdürmek isteyen partiler bürokrasiye kendi yandaşlarını yerleştirmekte, sonuçta kamu bürokrasisi siyasallaşmakta, siyasal istikrar için asıl önemli olan yürütmenin idare kanadı istikrarsızlaşmaktadır.

İstikrar değişime karşı koymak ve kişilerin sultasındaki sistemleri korumak değil değişime açık olmak ve toplumsal talepleri demokratik biçimde yaşama geçirmektir. Sürekli dillendirilen ve istikrar söyleminin meşruiyetinin sağlayan “devletin ve milletin selameti” için bundan başka yolda yoktur. Türkiye’de hep özenilen ancak darbe sonraları hariç bir türlü sağlanamayan istikrarın çıkmazı da bu noktadadır. Türk usulü istikrar, demokrasisiz, halksız bir istikrar istemektedir. Tek parti dönemi buna en güzel örnektir. Her istikrar arayışında istikrar adına halkın menfaatleri ve beklentileri bir yana bırakılmakta, hatta halk “istikrar”dan önceki halinin aramaktadır. Demokratik bir sistemde istikrarın en önemli ayağı,”olmazsa olmaz”ı olan “demokrasi” Türkiye’de eksiktir ve bu durum devlet-millet ve demokrasi üçlüsünden oluşan istikrarı daha başından eksik bırakarak uzun vadeli bir istikrar olanaksız hale gelmektedir. Bu noktaya gelinmesinde demokratik rejimlerdeki, istikrarla doğrudan ilişkili olan meşruiyetin dikkate alınmamasının ciddi bir payı vardır (Artan, 2000:61).

SONUÇ

Ülkemizde sistem değişikliğinin, siyasal sistemin bütün organları tarafından bir mutabakat sonucu ele alınması, değişikliğin etkinliğinde ve istikrarında büyük önem kazanacaktır.

İstikrarsız ve etkinlikten yoksun devletlerin veya hükümetlerin sistem krizleriyle baş başa kaldığı tarihsel gerçekliktir. Sistem tercihinin istikrar ve etkinlik için önemli olduğu çalışmamızda anlatılmıştır.

Ülkemizin genç bir ülke olması ve demokrasi kültürünün tam olarak içselleştirilmemiş olmaması kriz dönemlerinde, yöneticileri sistem arayışlarına yöneltmiştir. Sistem tercihinin siyasal rejimdeki organlar arasında uyum sağlama özelliği açısından parlamentarizm ve başkanlık sistemi Osmanlı-Türk siyasal hayatı paralelinde irdelenmeye çalışılmıştır.

Özetlemeye çalıştığımız bu çerçeve içinde, yapılması gereken; üzerinde tüm kesimlerin uzlaşabileceği, bir sistemin hazırlanmasıdır. Türkiye'nin öncelikli sorunu nelerde uzlaşıp, nelerde uzlaşamayacağı konusunda ne yapabileceğinin, neye uyulabileceğinin ortaya konulmasıdır. Bu bağlamda "hangi kurumlar aracılığıyla, hangi problemleri, nasıl çözüleceği?" sorusuna yanıt verip, uzlaşması gerekir. Türkiye'deki siyasal istikrarsızlıktan çıkış, çağdaş, demokratik bir eğitimin öncülüğünde, aileden devlete uzanan uzun vadeli yeni bir siyasal toplumsallaşma projesiyle mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akat, A. S. (1983). *Alternatif Büyüme Stratejisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Akşin, S. (1980). *Jön Türkler Ve İttihat Terakki*. İstanbul.

Alaşahin, N. (1999). *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Aldıkaçtı, O. (1978). *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, İstanbul.

Aldıkaçtı, O. (1963). *Modern Demokrasilerde ve Türkiye’de Devlet Başkanlığı*.

Aldıkaçtı, O. (1982). *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, İstanbul: 4.Baskı.

Altan, A. (1994). *Kapitalizm Bu Köye Uğramadı*. İstanbul: Afa Yayınları.

Arzumanyan, A. (1966). *“Dünya Kapitalizminin bugünkü Buhranı*. Ankara

Aybars, E. (1990). *“Türkiye’de Demokrasi ve Fikri Kaynağı, Türkiye’de Demokrasi ve Demokrasi Kültürünün Gelişmesi” (Anonim Eser)*, İzmir.

Belge, M. (1989). *Sosyalizm Türkiye ve Gelecek*. 2. Baskı. İstanbul: Birikim Yayınları.

Berkes, N. (2012). *Türkiye’de Çağdaşlaşma* Yapı Kredi Yayınları.

Bürbüz, Bahri Savcı ve 23 öğretim üyesini Anayasa tasarısı:59)

- Chantebout, B. (1978). *Droit Constitutionnel et Science Politique*. Paris
- Çam, E. (1993). *Devlet Sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Dal, K. (1986). *Esas Teşkilat Hukuku*. Ankara
- Douglas, V. (1959). *The Analysis of Political Systems*, London.
- Dunn, Charles, W. ve Slann, M, W. (1994). *American Government, Comperati ve Approch*. Harper Collins College Publishers
- Duverger, M. (1986). *Seçimle Gelen Krallar (Çev. Necati Erkurt)*. İstanbul.
- Duverger, M. (1995). *Siyasi Rejimler.(Çev. Teoman Tunçdoğan)*
- Eldem, M. N. (2007). *Türkiye'nin Rejim Sorunu Cumhurbaşkanlığı Krizi ve Yarı Başkanlık*. Sobil Yayıncılık.
- Erdoğan, M. (1995). *Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeolojisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi .
- Erdoğan, M. (1996). “Başkanlık Sistemini Doğru Tartışmak”.Liberal Düşünce S.2. Bahar
- Ergun, T. ve Polat, A. (1978). *Kamu Yönetimine Giriş*.Ankara
- Frey, F. W. (1965). *The Turkish Political Elite*. The M.I.T. Press, Cambridge.
- France, P. M. (1965). *Çağımızın Cumhuriyetleri,(Çev. Sıtkı YIRCALI)*. Remzi Kitabevi
- Freedman, L. (1991).*Power and Politics in America*,Sixth Edition. California.
- Friedrich, I. J. (1961). *Siyasal Liderlik ve Karizmatik İktidar Meselesi*.

(Çev.M. Kıratlı) SBF. C. XVI, S. 2.

Galibraith, J. K. (1957). *Le Capitalisme American*, Seul, Paris.

Göze, A. (1995). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: 7. Baskı.

Gözler, K. (2000). *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Gözler, K. (2001). *Devlet Başkanları*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Güneş, T. (1956). *Parlamenter Rejimin Bugünkü Manası ve İşleyişi* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Herman, D. P. L. (1988). *Democracy in Latin America, Colombia and Venezuela*. New York.

Heper, M. (2006). *Türkiye’de Devlet Geleneği*, Cantekin Matbaacılık.

Horowitz, D. L. (1995). *Demokratik Sistemleri Karşılaştırmak*, (Çev. Levent Köker), *Demokrasinin Küresel Yükselişi*(Derleyenler: Larry Diamond ve Marc f.Plattner), Ankara: Yetkin Yayınları.

Jeanneau, B. (1975). *Droit constitutionnel et Institutions Politiques et Droit Constitutionnel.C.I.* Paris.

Kalaycıoğlu, E. Özbudun, E. ve Köker, L. (1995). *Türkiye’de Demokratik Siyasi Kültür*.

Kalaycıoğlu, E. ile Sarıbay A.Y. (1986). “Tanzimat: Modernleşme Arayışı ve Siyasal Değişme”, *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*, (Der) Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, 1. Basım, İstanbul: Beta Yayını.

Kapani, M. (1981). *Kamu Hürriyetleri*. Ankara, 6.Baskı.

Karpat, K. H. (1967). *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temelleri*. İstanbul.

Kubalı, H. N. (1960). *Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, İstanbul: Tan Matb.

Kubalı, H. N. (1971). *Anayasa Hukuku Dersleri*. İstanbul.

Kuzu, B. (1987). *Anayasa Hukukumuzda Yürütme Organının Düzenleyici İşlem Yapma Yetkisi ve Güçlendirilmesi Eğilimi*. İstanbul.

Kuzu, B. (1993). *Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi*, İstanbul.

Kuzu, B. (1997). *Türkiye İçin Başkanlık Sistemi*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Kuzu, B. (2011). *Her Yönü ile Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Lane, P. H. (1987). *"A Manual of Australian Constitutional Law, 4.B. The Law Book Co. Sydney.*

Laski, H. J. (tarih yok). *The American Presidency*, New York.

Lerner, M. (1957). *La Civilisation Americaine*, Seuil, Paris.

Lewis, B. (1968). *The Emergency of Modern Turkey*, Oxford University

Lipset, S. M. ve ROKKAN. (1967). stein (derl.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*, Newyork: The Free Press.

Linz. J. (1993). *BDT Ülkelerinde Demokrasiye Geniş ve Anayasa Yapımı (Çevirenler, Ergun Özbudun ve Levent Köker)*.Ankara.

Loğoğlu, Ö. F. (1970). *İsmet İnönü ve Modern Türkiye'nin Oluşumu*.

Mardin, Ş, (1960). *The Mind of the Turkish Reformer, Western Humanities Review*.

Mardin, Ş. (1973). *Center-Periphery Relations : A key to Turkish Politics?* Deadalus.

Odyakmaz ve Diğ. (2008). *Anayasa Hukuku-İdare Hukuku* İstanbul: İkinci Sayfa Yayınevi.

Onar, E. (2005). “*Türkiye'nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünölmeli midir?*”, *Başkanlık Sistemi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.

Oytan, M. (1984). *1982 Anayasasında Yasama ve Yargı Erkleri Karşısında Güçlendirilmiş Yürütme Organı ve Güçlendirme Nedenleri*. İstanbul: T.İ.D.

Özbudun, E. (1992). *1921 Anayasası*. Ankara.

Özbudun, E. (1993). *Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Özbudun, E. (1993). *Türk Anayasa Hukuku*, 3.Baskı, Ankara:Yetkin Yayınları.

Özden, Y. G. (13.6.1990). *Demokrasi Bilinci Cumhuriyet*.

Özer, A. (1998). *Başkanlık Hükümeti Sistemi ve Bu Sistemin Türkiye Açısından Uygulanabilirliği*. Ankara

Özkoç, A. (1969). "Çağdaş Parlamenter Demokrasilerde Kuvvetli İcra Eğilimi". AÜHFD.

Pactet, P. (1995). *Institutions Politiques Droit Constitutionnel, 14 e. Ed.*, Masson/Armond Colin.

Parla, T. (1986). *Türkiye'nin Siyasal Rejimi*, İstanbul: Onur Yay.

Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme. (Çev. Ergun ÖZBUDUN)*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Shaw, S. J. (1968). "Some Aspects of the Aims and Achievements of the Nineteenth Century Ottoman Reformers". *Beginnings of the Modernization in the Middle East: The Nineteenth Century. Ed. William R. Polk and Richard L. Chambers*. Chiago Press.

Siaroff, A. (2003). "Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction", *Eurepean Journal of Political Research*, Vol.42., Issue3.

Şıvgın, H. (1997). *Türkiye İçin Umut Krizden Çıkış-Yeniden Yapılanma ve Başkanlık Sistemi*. Ankara: Türk Dünyasında Demokrasiyi Geliştirme Vakfı Yayını. No:1.

Tanör, B. (1982). *Osmanlı İmparatorluğunda Yasal Gelişmeler, Ders Notları*. İstanbul

Tanör, B. (2009). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul:Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 8.Baskı.

Teziç, E. (1991). *Anayasa Hukuku*. İstanbul.

Teziç, E. (Mayıs-Haziran.1995). "Sorun Siyasi Rejim Yapılanması mı?" , Yeni Türkiye

Tibuk, B. (07-13.01.1995). *Aksiyon*.

Tikveş, Ö. (1982). *Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku*. İzmir.

Tosun, G. E. ve Tosun, T. (1999). *Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı; Başkanlık ve Yarıbaşkanlık Sistemleri*. İstanbul

Tunaya, T. Z. (1960). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, İstanbul: Yedigün matb.

Turan, İ. (2005). “Başkanlık Sistemi Sevdası: Zayıf Temelli Bir Özlem”, in *Başkanlık Sistemi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını

Turan. R. ve Şahin. M. (1997). *Atatürk ilke ve inkılapları tarihi* Ankara: Okutman Yayıncılık.

Turgut, M. (1998). *Başkanlık sistemi, Ordu ve Demokrasi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları

Turhan, M. (1989). *Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası*. Dicle Üniversitesi Diyarbakır: Hukuk Fakültesi Yayınları.No.9.

Uluşahin, N. (1999). *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi*.Ankara

Üçok, C.-Mumcu, A. (1981). *Türk Hukuk Tarihi*, 2.baskı, Ankara: AÜHF yay.

Vedel, G. (1960). “Teşri ve İcranın Münasebetleri Problemi (Çev. Taner Timur),. SBFD. C.XV. No:3.

Vile, M. J. (1967). *C.Constitutionalism and the Seperation of Powers*. Oxford.

Ware, A. (2001). “Divided Government in the United States”, in *Divided Government in the Comparative Perspective* .Robert Elgie ed., Oxford: Oxford University Press.

Yanık, M. (1997). *Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği* İstanbul: Alfa Yayınları.

Yavuz, K. H. (2000). *Türkiye’de Siyasal Sistem Arayışı ve Yürütmenin Güçlendirilmesi*. Seçkin Yayıncılık.

Yazıcı, S. (2002). *Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Makaleler

Aksiyon. (07-13/01.1995).

Artan, A. (2000).“Türk Siyasetinde Eki Efsunlu Kavram: “İstikrar” ve “Merkez”*Türkiye Günlüğü Dergisi*, S. 62, Eylül-Ekim.

Çandar, C. (07-13.01.1995). *Aksiyon*.

Darende, M. İ. (2010). Başkanlık Sistemi Üzerine Düşünceler
http://www.turkhukuksitesi.com/makale_1194.htm E.T. 27.04.2010

Dilek, N. ve Uğur, F. (07.04.2008).“Kuvvetler Birliği mi kuvvetler ayrılığı mı? *Aksiyon Dergisi*. Sayı 696.

Durgun, Ş. (2002). “Türk Kamu Yönetiminde Bürokratik Siyaset”, Gazi Üniversitesi, *İİBF Özel Sayısı (Special Issue)*.

Kapani, M. (1952). A.B.D. Başkanının Fevkalade Selahiyetleri. *A.Ü.H.F. Dergisi* C.IX.S.1-2.

Özbudun, E. (1997). *Seçim Sistemi Değişmeli*.

Tunç, H. ve Yavuz, B. (2009). *Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi* TBB Dergisi Sayı 81.

Tezler

A.B.Dülhakimoğulları,E.(1995). *1876 Tarihli Kanun-i Esasi'de Hükümet Sistemi ve Yasama Yürütme İlişkileri*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Kütahya

Alpaç.B.(2001). “*Amerika Birleşik Devletlerindeki Başkanlık Sistemi ve Türkiye'ye Uyarlanması*”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Oruçlu,A.(2008). “*Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*”. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ansiklopedi

Karal, Enver Ziya.(1956). *Osmanlı Tarihi*. C.VII. Ankara

Sempozyum

Araslı,O.(2000). “*Türkiye'de Siyasal Yapılanma ve Temel Siyasi Sorunlar Sempozyumu'nda sunduğu tebliğ*”, *Türkiye'de Siyasal Yapılanma ve Temel Siyasal Sorunlar Sempozyumu*. Ankara